

บทที่ ๓

เนื้อหาและรูปแบบของวรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร

จากการศึกษาเชิงสำรวจเบื้องต้นในหอสมุดแห่งชาติท่าवासูกี กรุงเทพมหานคร (แหล่งเก็บรวบรวมเอกสารโบราณทางภาคกลาง) หอสมุดแห่งชาติ จังหวัดชลบุรี และหอสมุดแห่งชาติศรีมณฑลภิเษก จังหวัดจันทบุรี (แหล่งเก็บรวบรวมเอกสารโบราณทางภาคตะวันออก) พบว่า มีต้นฉบับคัมภีร์โบราณเรื่องมาลัยสูตร ที่เป็นฉบับสำนวนเทศน์ปฐชาธิสัชชาอยู่มาก^๑ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เรื่องมาลัยสูตรเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่เคยได้รับความนิยมจากพุทธศาสนิกชนซึ่งอาศัยอยู่ทางภาคกลางและภาคตะวันออกอย่างมาก แม้ในปัจจุบันจะได้รับความนิยมน้อยลง แต่ก็พบว่ามีการนำวรรณกรรมเรื่องนี้มาพัฒนากระบวนการเทศน์ให้ไพเราะสนุกสนานมากขึ้น ด้วยวิธีการเทศน์แบบแทรกการสวดลำนำ จึงเป็นผลให้วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร ยังคงทำหน้าที่รับใช้สังคมมาจนถึงปัจจุบัน

วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร ที่นำมาศึกษานี้มีกระบวนการเรียบเรียงเนื้อหาและรูปแบบที่น่าสนใจและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดต่อไป

เนื้อหาของเรื่อง มาลัยสูตร

วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยทุกฉบับทุกสำนวนไม่ว่าจะเป็น มาเลยุยเทวดุเถรตฤ^๒ พระมาลัยคำหลวง พระมาลัยกลอนสวด^๓ มาลัยหมิ่นมาลัยแสน^๔ มาลัยต้นมาลัยปลาย^๕ และ

^๑ ที่หอสมุดแห่งชาติท่าवासูกี กรุงเทพมหานคร พบต้นฉบับคัมภีร์โบราณเรื่องมาลัยสูตรจำนวน ๑๒ ฉบับ, หอสมุดแห่งชาติ จังหวัดชลบุรี พบต้นฉบับคัมภีร์โบราณเรื่อง มาลัยสูตร จำนวน ๕ ฉบับ และหอสมุดแห่งชาติศรีมณฑลภิเษก จังหวัดจันทบุรี พบต้นฉบับคัมภีร์โบราณเรื่อง มาลัยสูตร จำนวน ๑๘ ฉบับ

^๒ เป็นเรื่องพระมาลัยฉบับภาษาบาลี โดยสุภาพร มากแจ้ง แปลเป็นภาษาไทยสำนวนร้อยแก้วไว้ใน วิทยานิพนธ์เรื่อง มาเลยุยเทวดุเถรตฤ : การตรวจสอบชำระและการศึกษาวิเคราะห์

^๓ คือวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยที่แต่งด้วยกาพย์ ในประเทศไทยพบมากมายหลายฉบับ ซึ่งในภาคกลางเรียกว่า “พระมาลัยกลอนสวด” ส่วนทางภาคใต้เรียกว่า “กาพย์พระมาลัย” หรือ “พระมาลัยคำกาพย์” เนื้อหาของพระมาลัยกลอนสวดและกาพย์พระมาลัยจะเหมือนกันแต่ต่างกันด้านสำนวนภาษา

^๔ เป็นเรื่องพระมาลัยของทางภาคอีสาน ใช้ฉันทลักษณ์ ภาษา และอักขรธินภาคอีสาน

^๕ เป็นเรื่องพระมาลัยของทางภาคเหนือ ใช้ฉันทลักษณ์ ภาษา และอักขรธินภาคเหนือ

มาลัยสูตร^๑ ต่างมีโครงเรื่องเดียวกันคือ “พระมาลัยเสด็จโปรดสัตว์ในนรก รับคำสวดวันรอกมาบอกกล่าวแก่ญาติพี่น้อง แล้วนำดอกบัว ๘ ดอกจากชายยากจนขึ้นไปนมัสการพระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์พบพระอินทร์กับพระศรีอารียะ และนำคำกล่าวของพระศรีอารียะมาบอกแก่ชาวชมพูทวีป” แต่เรื่องพระมาลัยทุก ๆ ฉบับเหล่านี้มีเนื้อหาที่เป็นรายละเอียดต่างกัน โดยเฉพาะเรื่องมาลัยสูตร มีเนื้อหาในภาคคนรก ภาคโลกมนุษย์ และภาคสวรรค์เพิ่มเติมไปจากเรื่องพระมาลัยฉบับอื่น ๆ มากมาย ในที่นี้ผู้วิจัยจึงเสนอภาพรวมของความแตกต่างทางด้านเนื้อหาในวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตรกับวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยฉบับอื่น ๆ อีก ๓ ฉบับได้แก่ มาเลยยเทวดเถรวตฺตฺ (แปล) พระมาลัยคำหลวง พระมาลัยกลอนสวด ส่วนวรรณกรรมเรื่องมาลัยหมื่นมาลัยแสนและมาลัยตันมาลัยปลายนั้น จะไม่นำมาประกอบการศึกษา ทั้งนี้เพราะเรื่องพระมาลัยทั้งสองฉบับดังกล่าว บันทึกด้วยอักษร ภาษา และฉันทลักษณ์ท้องถิ่น จึงยากที่จะนำมาพิจารณาด้านเนื้อหาร่วมกับพระมาลัยฉบับอื่น ๆ ที่ประพันธ์ตามขนบของวรรณกรรมภาคกลาง ประกอบกับเรื่องมาลัยหมื่นมาลัยแสนกับมาลัยตันมาลัยปลายเป็นเรื่องที่แปลมาจากมาเลยยเทวดเถรวตฺตฺ โดยตรง (สันทนี อามวรัตน์, ๒๕๒๘, หน้า ๑๑๓) ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำเรื่องมาเลยยเทวดเถรวตฺตฺ มาประกอบการศึกษาเพียงเรื่องเดียว เพราะเป็นฉบับแม่บทจึงสามารถใช้เป็นตัวแทนทางด้านเนื้อหาของเรื่องมาลัยหมื่นมาลัยแสนและมาลัยตันมาลัยปลายได้ โดยจะใช้เนื้อหาของเรื่องมาเลยยเทวดเถรวตฺตฺ ที่สุภาพร มากแจ้ง (๒๕๒๑, หน้า ๑๙๕ – ๒๑๘) นำมาแปลเป็นภาษาไทยไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “มาเลยยเทวดเถรวตฺตฺ : การตรวจสอบชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์” มาประกอบการศึกษา

การศึกษาความแตกต่างทางด้านเนื้อหาของเรื่องมาลัยสูตรกับวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยฉบับอื่น ๆ นั้น ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเนื้อหาในภาพรวมของเรื่องพระมาลัยแต่ละฉบับตามระยะเวลาก่อนหลังของการกำเนิดต้นฉบับเหล่านั้นนั่นคือ จะกล่าวถึงเนื้อหาของเรื่องมาเลยยเทวดเถรวตฺตฺ (แปล) พระมาลัยคำหลวง พระมาลัยกลอนสวด และมาลัยสูตรตามลำดับ

^๑ เป็นเรื่องพระมาลัย ฉบับเทศน์ปฐชาวิสัยชา พบต้นฉบับมากในแถบภาคตะวันออกเฉียงและภาคกลาง

ตารางที่ ๕ ความแตกต่างทางด้านเนื้อหาในภาคนรกของวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยฉบับต่าง ๆ

เรื่อง	เนื้อหาที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระมาลัย
มาเลยุยเทวทูเถรวตฺถุ (แปล)	พระมาลัยเสด็จไปนรกเพื่อโปรดสัตว์ แล้วนำชาวจากสัตว์นรกขึ้นไปบอกบรรดาญาติพี่น้องของสัตว์นรกเหล่านั้นให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้
พระมาลัยคำหลวง	มีใจความในภาพรวมเหมือนมาเลยุยเทวทูเถรวตฺถุ (แปล) นอกจากนี้ยังมีการกล่าวเปรียบเทียบว่า พระมาลัยมีอิทธิฤทธิ์เหมือนพระโมคคัลลานะ คือ สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ อีกทั้งยังมีเนื้อหาเพิ่มเติมไปจากเรื่องมาเลยุยเทวทูเถรวตฺถุเล็กน้อย คือ เพิ่มการบรรยายเหตุการณ์ที่พระมาลัยกำลังกำหนดรายนาม และเพิ่มเติมคำกล่าวของสัตว์นรกที่ฝากพระมาลัยไปบอกญาติพี่น้องให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ โดยข้อความทั้งหมดนี้จะกล่าวไว้เพียงสั้น ๆ เท่านั้น
พระมาลัยกลอนสวด	มีใจความในภาพรวมเหมือนกับพระมาลัยคำหลวง แต่เพิ่มเติมรายละเอียดอีกมากมายด้วยการกล่าวถึงมูลเหตุแห่งความชั่วที่ทำให้สัตว์นรกได้รับผลกระทบแตกต่างกันไป นอกจากนี้ยังพรรณนาถึงลักษณะของเปรตชนิดต่าง ๆ ความทุกข์ทรมานที่เปรตเหล่านั้นได้รับ และสาเหตุที่ทำให้เกิดเป็นเปรตในนรกอย่างละเอียดชัดเจนและน่ากลัว
มาลัยสูตร	มีใจความในภาพรวมเหมือนพระมาลัยคำหลวง แต่เพิ่มเติมบทสนทนาระหว่างพระมาลัยกับพระยายมเรื่อง กระบวนการที่พระยายมใช้พิจารณาตัดสินโทษของสัตว์นรก สัตว์ฐานของนรก จำนวนพระยายมที่รักษานรก ลักษณะของนรกใหญ่ทั้ง ๔ ชุม มูลเหตุที่ได้รับโทษในนรกใหญ่ และผลของการกระทำที่ส่งผลให้ต้องเกิดเป็นพระยายมอยู่ในนรก

จากตารางที่ ๕ จะเห็นได้ว่า เนื้อหาภาคนรกของวรรณกรรมเรื่องมาเลยุยเทวทูเถรวตฺถุ และพระมาลัยคำหลวงดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่มาลัยสูตร ดำเนินเรื่องช้ากว่ามาก เพราะมีการเพิ่มความในเรื่องต่าง ๆ เข้าไป โดยเนื้อหาส่วนใหญ่เน้นถึงกระบวนการที่พระยายมใช้พิจารณาตัดสินโทษของสัตว์นรก ส่วนด้านการบรรยายให้เห็นถึงขนาดของนรก

ลักษณะของนรก และมูลเหตุที่ทำให้ต้องรับโทษในนรกจะกล่าวอย่างย่อ ๆ ไม่เน้นการพรรณนาภาพให้น่ากลัวและละเอียดชัดเจน ดังเช่น

ตัวอย่างที่ ๑ การบรรยายขนาดและลักษณะของนรก ดังความว่า

ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า นรกใหญ่ ๘ ขุมยาว ๑๐๐ โยชน์ กว้าง ๑๐๐ โยชน์ ลึกก็ ๑๐๐ โยชน์ กำแพงเหล็กหนา ๙ โยชน์ พื้นเหล็กผาเหล็กหนา ๙ โยชน์ มีฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีพระยายมล้อมรักษาอยู่ทั้ง ๔ มุม มีอุสุทธนรกอยู่มุมละ ๔ ขุม ทั้ง ๔ มุม ถัดอุสุทธนรกออกมา มียมโลกล้อมอยู่มุมละ ๑๐ ขุม ๑๐ ขุม ล้อมเหมือนกันหมดทั้ง ๘ ขุม พระผู้เป็นเจ้า ฯ

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๔ - ๒๐๕)

ตัวอย่างที่ ๒ การบรรยายลักษณะของนรก ดังความว่า

...ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า ชื่อสัตบุรุษนรก อัดตัวมีลมเย็นหนาวเหน็บเหลือขนาด พัดถูกสัตว์ตกตายไป กาลสูตรมีสายบรรทัดเหล็ก ตีสัตว์ให้แตกออกไป ๔ ชิก ๘ ชิก ๑๖ ชิก ตีหน้าอกแตกตลอดหลัง ตีหลังแตกตลอดอก ... มหาดาปนแปลว่า ร้อนรน ทูรณทวายยิ่งขึ้นไปกว่านี้ ร้อนเท่าแสนทวี สุดท้ายจะประมาณ อวิจีแปลว่า สัตว์ไปตกช้านาน ประมาณแสนกับแสนกัลปอนันตชาติ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๕)

ตัวอย่างที่ ๓ การกล่าวถึงมูลเหตุที่ต้องรับโทษในนรก ดังความว่า

...เมื่อเป็นคนด่าตีบิดามารดา อุปัชฌาย์อาจารย์ท่านผู้มีศีล ประมาทหมิ่นไม่ มีดี เวลาตายก็จรีลี ไปตกมหาดาปนนรก อายุยืนถึงกับ คนกระทำปัญจันตริยกรรม คือ ปิตุฆาต มาตุฆาต อรหันตฆาต โลหิตุปบาท สังฆเภทเป็นเหตุใหญ่ เมื่อเวลาตาย ก็บ่ายหน้ากรง* ลงไปตกในมหาอวิจีนรกใหญ่ มีอายุประมาณได้กับ ๑ นานนักถึงเพียงนี้...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๕)

ส่วนเรื่องพระมัลลยกลอนสวดนั้นมีการดำเนินเรื่องในภาคนรกซ้ำมากที่สุด เพราะเน้นการให้รายละเอียดของเนื้อหาในภาคนรก ด้วยการแสดงให้เห็นถึงสาเหตุของการกระทำและผลที่

* กรง (ปาก) = ตรง

ได้รับ ซึ่งใช้วิธีบรรยายและพรรณนาให้เห็นภาพความทุกข์ทรมานของสัตว์นรกและสภาพอันน่าสะพรึงกลัวของนรกได้อย่างละเอียดชัดเจน และด้วยเหตุที่พระมาลัยกลอนสวดมีเนื้อหาเน้นภavnรก จึงมีการนำไปใช้สวดอ่านในงานศพ ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนคนในที่ประชุมซึ่งมาฟังการสวดพระมาลัย ดังตัวอย่างข้อความในตอนต่าง ๆ ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ เนื้อความในพระมาลัยกลอนสวดที่พรรณนาให้เห็นถึงผลกระทบของข้าราชการที่ขอบกดขี่ข่มเหงประชาชน ดังความว่า

...ผู้ใดเป็นผู้ใหญ่	เป็นนายไร้แลนายนา
ข่มเหงฝูงประชา	ผู้บุญน้อยให้อับเฉา
วัดไร้เนาให้ล้าเหลือ	เจ้าอำเภอข่มเหงเอา
บเอาแต่ย่อเมยา	มิตระบอบด้วยพระบัญชา
ผู้้นครั้นตายไป	พิราลัยจากโลกา
บาปข่มเหงฝูงประชา	แผ่นดินนั้นกลับเป็นไฟ
แผ่นดินเป็นแผ่นเหล็ก	ลูกประพหลามร้อนเหลือใจ
ไหม้เข้าถึงตับไต	ไล่ฝูงขาดเรี่ยวออกมา
สัตว์นั้นนอนดินอยู่	ไฟไหม้ภูร้อนหนักหนา
บาปนายไร้แลนายนา	เอาทรมย์เอาให้ล้าเหลือ...

(สุภาพร มากแจ้ง, ๒๕๒๔, หน้า ๑๘-๑๙)

ตัวอย่างที่ ๒ เนื้อความของพระมาลัยกลอนสวดที่พรรณนาให้เห็นถึงผลกระทบของคนขอบข่มเหงผู้อื่น ขอบล่าเหยียด และรับสินบน ดังความว่า

ยังมีเปรตหนึ่ง	ลำบากเหลือใจ	มีอันทะใหญ่	เดิบเท่าตุ่มหาม
เลื้อยลงจนดิน	ดุจดั่งงูยาม	เนาเปื่อยลามปาม	เหม็นโขงฟุ้งซัง
เมื่อจะเดินไปเล่า	แบกไว้บนหลัง	แลระเลิดระสัง	โหไปเซมา
ครั้นเมื่อจะนั่ง	ใหญ่คับหว่างขา	จึงผืนขึ้นมา	นั่งทับมันลง
ครั้นเมื่อจะนั่ง	ปวดนักจึงไถ่ไค้ง	จึงค่อยกะไหย่ง	ลุกขึ้นไค้ไค้
จึงแบกขึ้นป่า	พาเล่นไซเซ	หนักนักโอเอ	สุดสิ้นถอยแรง
แร้งกานกตะกรุม	จิกสับยื้อแย่ง	พาบินด้วยแรง	ไปสู่เวหา
ร้องครางอืด ๆ	เจ็บปวดนักหนา	ทนเวทนา	อะดักอะตน

ฝูงเปรตหมู่นี้ เมื่อยังอยู่เป็นคน เป็นนายครองพล เป็นเจ้าบ้านเมือง
 ย่อมบังคับความ ให้เขาแค้นเคือง เป็นนายบ้านเมือง ว่าความบมิตรง
 ผู้ใดไร้ทรัพย์ รุ่งชมมันลง บังคับความบมิตรง เป็นคนลำเอียง
 เห็นแต่สินจ้าง ว่าความโล้เลียง แต่ปากแต่เสียง มุมมับดับเสีย ...

(สุภาพร มากแจ้ง, ๒๕๒๔, หน้า ๒๓)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดด้านความแตกต่างทางด้านเนื้อหาในภาคแรกของวรรณกรรม
 เรื่องพระมาลัยฉบับต่าง ๆ สรุปได้ว่า เรื่องพระมาลัยคำหลวงเป็นเรื่องที่คงเค้าความเดิมจากเรื่อง
 มาเลยุยเทวดุเถรตถุ (แปล) มากที่สุด ในขณะที่พระมาลัยกลอนสวดและมาลัยสูตรมีเนื้อหาที่
 แตกต่างออกไปคือ พระมาลัยกลอนสวดเน้นที่การบรรยายภาพความน่ากลัวของนรกอย่างสยด
 สยอง ส่วนมาลัยสูตร เน้นที่การกล่าวถึงกระบวนการตัดสินใจของพระยายม ด้วยเหตุที่เนื้อหาของ
 เรื่องมาลัยสูตรมีความแตกต่างกับเรื่องพระมาลัยฉบับอื่นเช่นนี้ จึงทำให้มีเนื้อหาที่เป็นเอกลักษณ์
 และสามารถใช้เป็นกุศโลบายสั่งสอนคนในสังคมได้เป็นอย่างดี

ตารางที่ ๖ ความแตกต่างทางด้านเนื้อหาในภาคโลกมนุษย์ของวรรณกรรมเรื่องพระมาลัย
 ฉบับต่าง ๆ

เรื่อง	เนื้อหาที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระมาลัย
มาเลยุยเทวดุเถรตถุ (แปล)	ชายยากจนเห็นพระมาลัยกำลังเดินบิณฑบาตจึงเข้าไปถวายดอกบัว ๘ ดอก แล้วอธิษฐานขอพร ส่วนพระมาลัยเกิดความคิดว่าจะนำ ดอกบัวเหล่านี้ไปน้อมสการพระเจดีย์จุฬามณี จึงเข้าสู่จุตตญาณ เหาะลอยไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
พระมาลัยคำหลวง	มีใจความในภาพรวมเหมือนมาเลยุยเทวดุเถรตถุ (แปล)
พระมาลัยกลอนสวด	มีใจความในภาพรวมเหมือนมาเลยุยเทวดุเถรตถุ (แปล)
มาลัยสูตร	มีใจความในภาพรวมเหมือนมาเลยุยเทวดุเถรตถุ (แปล) และมี เนื้อหาเพิ่มเติมคือ เป็นบทสนทนาระหว่างพระมาลัยกับกระหาชาย (ชายยากจน) เรื่องเกี่ยวกับผลแห่งบุญ โดยพระมาลัยได้นำตัวอย่าง การสร้างกุศลของนายมาลาการ นายจุลเสฏฐาภ และนายบุญ มาเล่าให้กระหาชายฟัง

จากตารางที่ ๖ จะเห็นได้ว่า มาเลยุยเทวตฺเถรวตฺถุ (แปล) พระมาลัยคำหลวง และ พระมาลัยกลอนสวด มีลักษณะของเนื้อหาเหมือนกัน แต่เรื่องมาลัยสูตร มีการเพิ่มเติมเนื้อความ เรื่อง ผลของการสร้างกุศลที่เป็นพุทธานุชา ธรรมานุชา และสังฆานุชา โดยยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับนายมาลาการ นายจุลเสกสาฎก และนายบุญ คือ

นายมาลาการ เป็นคนจนมีหน้าที่เก็บดอกมะลิถวายพระเจ้าพิมพิสารทุกวัน วันหนึ่งเขาพบกับพระพุทธเจ้าจึงนำดอกมะลิที่จะเอาไปถวายพระเจ้าพิมพิสารมาถวายพระพุทธเจ้าแทน โดยไม่กลัวว่าตนจะได้รับโทษทัณฑ์จากพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทราบเรื่อง ก็เกิดความยินดีที่นายมาลาการกล้าปลงชีวิตทำบุญ จึงมอบทรัพย์สมบัติและบ้านเรือนให้

นายจุลเสกสาฎก เป็นคนจนมากมีสมบัติเพียงผ้าห่มผืนเดียว วันหนึ่งไปฟังธรรมเทศนา ก็เกิดความศรัทธา ด้วยเหตุที่ตนไม่มีทรัพย์สิ่งอื่นจึงถวายผ้าห่มเพื่อบูชาธรรม เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลทราบความจึงพระราชทานเงินทอง เสื้อผ้า และบ้านเรือนให้นายจุลเสกสาฎก

นายบุญ เป็นคนจนมีอาชีพรับจ้างไถนา ทุกวันนายบุญเป็นคนไปไถนา ส่วนภริยาของเขาจะทำอาหารไปให้กิน วันหนึ่งขณะที่ภริยานายบุญนำอาหารไปให้สามี ได้เห็นพระสารีบุตรกำลังบิณฑบาต นางจึงนำอาหารนั้นใส่บาตรให้พระสารีบุตร แล้วจึงกลับไปหุงข้าวให้สามีใหม่ ส่วนพระสารีบุตรเดินบิณฑบาตต่อไปจนพบนายบุญ นายบุญก็นำไม้สัปพันกับน้ำบัววนปากถวาย ด้วยผลแห่งสังฆานุชาทำให้นดินกลายเป็นทอง เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงทราบจึงให้ทหารมาขนทองกลับไป โดยบอกว่าทองนั้นเป็นของกษัตริย์ ทองก็กลับกลายเป็นดิน แต่พอบอกว่าทองนั้นเป็นของนายบุญ ทหารก็สามารถขนทองนั้นกลับมาได้เต็มท้องพระโรง ดังนั้นพระมหากษัตริย์จึงตั้งให้นายบุญเป็นสุวรรณเศรษฐี

จากเรื่องราวของนายมาลาการ นายจุลเสกสาฎก และนายบุญดังกล่าว เป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงการทำบุญทำกุศลของบุคคลผู้มีกำลังทรัพย์น้อยเหมือนกับกระษัตราธิราชซึ่งมีฐานะยากจน ฉะนั้นเรื่องราวที่เพิ่มเติมมานี้สามารถใช้เป็นกุศโลบายสั่งสอนผู้ที่มาฟังเทศน์ให้เห็นว่าการทำบุญตามอัธยาศัยไม่ว่าจะทำมากหรือน้อยแต่ถ้าทำด้วยความศรัทธาและตั้งใจ จะทำให้ได้รับผลแห่งบุญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

ตารางที่ ๗ ความแตกต่างทางด้านเนื้อหาในภาคสวรรค์ของวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยฉบับต่าง ๆ

เรื่อง	เนื้อหาที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระมาลัย
ตอนพระมาลัยพบกับพระอินทร์	
มาเลยุยเทวดเถรวตฤ (แปล)	พระอินทร์เสด็จมาพร้อมด้วยบริวาร เมื่อทรงบูชาพระเจดีย์จุฬามณีเสร็จ ก็ทอดพระเนตรเห็นพระมาลัย จึงเข้ามาสนทนากับพระมาลัย เรื่อง สาเหตุที่เทวดายังต้องทำบุญรักษาศีล ผลบุญของเทพบุตรทั้ง ๑๒ องค์ และผลบุญของนางฟ้าบริวารรัศมีสีขาว สีเหลือง สีเขียว สีแดง ที่เคยสร้างไว้ในชาติก่อน
พระมาลัยคำหลวง	มีใจความในภาพรวมเหมือนมาเลยุยเทวดเถรวตฤ (แปล)
พระมาลัยกลอนสวด	มีใจความในภาพรวมเหมือนมาเลยุยเทวดเถรวตฤ (แปล)
มาลัยสูตร	มีใจความในภาพรวมเหมือนมาเลยุยเทวดเถรวตฤ (แปล) แต่เพิ่มเติมบทสนทนาระหว่างพระมาลัยกับพระอินทร์เรื่อง นามของพระอินทร์ทั้ง ๗ ประการ, ผลบุญทั้ง ๖ ชาติของพระอินทร์, สภาพของเมืองชมพูทวีปและสวรรค์ชั้นดาวดึงส์, ผลบุญที่เกื้อหนุนให้ได้เป็นพระอินทร์, การยึดครองสุทัศนมหานครจากเวปจิตตาสूर, สาเหตุที่พระอินทร์เกรงกลัวอเนกวรรณเทพบุตร, เรื่องช้างเอราวัณ, เหตุการณ์ที่พระอินทร์ช่วยพระเชี้ยวแก้วจากมวยผมโพนพราหมณ์, อดีตชาติของนางสุชาดา, การบำเพ็ญบุญของมเหสีพระอินทร์ ส่วนตอนสนทนาเรื่องผลบุญของเทพบุตร ๑๒ องค์ มาลัยสูตรแยกเป็นผลบุญของเทพบุตร ๖ องค์ และผลบุญของเทพธิดา ๖ องค์
ตอนพระมาลัยพบกับพระศรีอาริย์	
มาเลยุยเทวดเถรวตฤ (แปล)	พระศรีอาริย์เสด็จมาพร้อมด้วยบริวารเพื่อลงมานมัสการพระเจดีย์จุฬามณี และได้พบกับพระมาลัยจึงได้ถามทุกข์สุขของชาวชมพูทวีป เมื่อทราบว่าชาวชมพูทวีปมีความปรารถนาจะเกิดทันศาสนาพระศรีอาริย์ ท่านจึงฝากให้พระมาลัยลงไปบอกชาวชมพูทวีปว่า ให้ตั้งใจฟังเทศน์มหาชาติ หมั่นทำบุญรักษาศีล ไม่กระทำอนันตริยกรรม นอกจากนี้ท่านยังกล่าวถึงเหตุการณ์ชั่วร้ายต่าง ๆ ที่จะเกิดในกัลป์ และกล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ในศาสนาพระศรีอาริย์ซึ่งเกิดจากกุศลที่ท่านได้สร้างสมไว้

ตารางที่ ๗ (ต่อ)

เรื่อง	เนื้อหาที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระมาลัย
พระมาลัยคำหลวง	มีใจความในภาพรวมเหมือนมาลัยเหตุเดือด (แปล)
พระมาลัยกลอนสวด	มีใจความในภาพรวมเหมือนมาลัยเหตุเดือด (แปล)
มาลัยสูตร	มีใจความในภาพรวมเหมือนมาลัยเหตุเดือด (แปล) และเพิ่มความในตอนที่มีพระศรีอารียธิบายเรื่องการกระทำต่าง ๆ ที่ทำให้ไม่ได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารีย ด้วยการยกตัวอย่างเหตุการณ์ของบุคคลต่าง ๆ ขึ้นประกอบ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงประวัติของท่านในอนาคตตอนที่ท่านลงมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป

จากตารางที่ ๗ จะเห็นได้ว่า มาลัยเหตุเดือด (แปล) พระมาลัยคำหลวง และพระมาลัยกลอนสวด มีลักษณะเนื้อหาและการดำเนินเรื่องในภาพรวมเหมือนกันทั้งในตอนพระมาลัยพบกับพระอินทร์ และตอนพระมาลัยพบกับพระศรีอารีย ส่วนมาลัยสูตรจะเพิ่มเติมความให้มีเนื้อหาในการดำเนินเรื่องมากขึ้นดังนี้

ตอนพระมาลัยพบกับพระอินทร์ มีการเพิ่มเติมเนื้อหาต่าง ๆ ดังนี้

๑. กล่าวถึงนามของพระอินทร์ทั้ง ๗ ประการ ได้แก่ มาโฆ บุรินโท วาสโร ลักโก สหัสเนตโต เทวานมินโท

๒. กล่าวถึงผลบุญ ๖ ชนิดของพระอินทร์ ได้แก่ การสร้างกุศลด้วยการสร้างศาลา การให้ทานก่อนที่ตนจะบริโภค การให้ที่อยู่เป็นทาน การให้ทานด้วยความเคารพและไม่รังเกียจคนยากจน การมีความสามารถแก้ข้อสงสัยได้เป็นพัน ๆ เรื่อง การสร้างบุญร่วมกับนางสุชาดา (ส่วนชาติที่ ๗ เรื่องมาลัยสูตร ฉบับเทศน์ปุจฉาวิสัชนาไม่ได้ระบุว่าพระอินทร์สร้างบุญใดไว้) การสร้างบุญต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลให้พระอินทร์มีชื่อเรียกที่ต่างกันตามลำดับดังกล่าวข้างต้น

๓. กล่าวถึงสภาพของเมืองชมพูทวีป คือ เป็นทวีปที่มีต้นหญ้าเป็นต้นไม้ประจำทวีป มีสัตว์อาศัยอยู่ ๔ จำพวก ได้แก่ สัตว์เท้ามาก เช่น ตะขาบ, สัตว์ไม่มีเท้า เช่น ปลา, สัตว์ ๔ เท้า เช่น ช้าง, สัตว์ ๒ เท้า เช่น มนุษย์ ซึ่งมนุษย์ก็มีอยู่ ๔ จำพวก ได้แก่ มนุษย์แปด มนุษย์ดิรัจฉานโน มนุษย์นิริโย มนุษย์ภูโต*

* เรื่องมาลัยสูตร (ภาคผนวก หน้า ๑๙๑) อธิบายว่า มนุษย์แปด คือมนุษย์ที่มีร่างกายคล้ายแปด ตา หู จมูก ฉีกขาด, มนุษย์ดิรัจฉานโน คือมนุษย์ที่เกี่ยวข้องขอทานเลี้ยงชีพ, มนุษย์นิริโย คือมนุษย์ที่ชอบโจรกรรม ทรัพย์สินชาวบ้าน ชอบเสพสุรา ด่าว่าผู้มีศีล และมนุษย์ภูโต คือมนุษย์ที่มีใจเป็นกุศล ชอบรักษาศีลบริจาทาน

๔. กล่าวถึงสภาพของดาวดิงส์สวอร์ด คือ เป็นสวอร์ดที่มีพื้นที่กว้าง ๑๐,๐๐๐ โยชน์ มีพื้นฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส และเป็นดินแดนที่ไม่มีสัตว์เดรัจฉานอาศัยอยู่ จะมีเพียงเทพบุตร เทพธิดาเท่านั้น

๕. กล่าวถึงผลบุญที่เกื้อหนุนให้ได้เสวยชาติเป็นพระอินทร์ คือ ต้องรักษากาย วาจา และใจให้สุจริต ปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ศีล ๘ ให้ครบถ้วนทุกประการ

๖. กล่าวถึงการยึดครองสุทศนมหานครจากเวปจิตตาสूर คือ พระอินทร์ยึดเมืองสุทศนมหานครมาจากชาวสวอร์ด ด้วยการจับมัดและโยนลงจากสวอร์ดขณะที่พวกเขาเมาเหล้า แต่ด้วยชาวสวอร์ดเหล่านี้อย่างไม่ลืมนบุญจึงเกิดเป็นอสูรและมีหัวหน้าชื่อเวปจิตตาสूर

๗. กล่าวถึงสาเหตุที่พระอินทร์เกรงกลัวอเนกวรรณเทพบุตร คือ อเนกวรรณเทพบุตรมีรัศมีแจ่มจรัสมากกว่าพระอินทร์ พระอินทร์จึงกลัวอเนกวรรณเทพบุตร แต่เมื่อพระอินทร์นำอาหารไปใส่บาตรแก่พระมหากัสสปะ รัศมีของท่านก็แจ่มจรัสมากกว่าอเนกวรรณเทพบุตร

๘. กล่าวถึงช้างเอราวัณ คือ ช้างเอราวัณเป็นเทพบุตรองค์หนึ่งที่อาศัยอยู่บนดาวดิงส์สวอร์ด ชาติก่อนเกิดเป็นช้างเผือกในครั้งหนึ่งที่พระอินทร์ทำบุญด้วยการสร้างศาลา ช้างเชือกนี้มีจิตศรัทธาเลื่อมใส และความศรัทธาในครั้งนี้ได้ส่งผลให้เกิดเป็นไอยราวัณเทพบุตร เมื่อพระอินทร์ต้องการพาหนะในการเดินทาง ไอยราวัณเทพบุตรจะนิรมิตกายเป็นช้างทรงของพระอินทร์

๙. กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระอินทร์ช่วยเอาพระเชี้ยวแก้วมาจากมวยผมของโศณพราหมณ์ คือ ครั้งหนึ่งพระอินทร์เคยได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าว่า จะมีพระเชี้ยวแก้วปรากฏบนดาวดิงส์สวอร์ด ในครั้งที่มีการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุท่านจึงนำผอบทองไปรอมรับพระเชี้ยวแก้วเบื้องขวามาจากมวยผมโศณพราหมณ์ และนำไปประดิษฐานไว้ในเจดีย์จุฬามณีเพื่อให้เหล่าเทพบุตรเทพธิดาลงมากราบไหว้นมัสการ

๑๐. กล่าวถึงอดีตชาติของนางสุชาดา ในครั้งที่พระอินทร์เกิดเป็นมาฆมานพ นางสุชาดาได้เกิดเป็นภรรยาของมาฆมานพ เมื่อนางตายไปด้วยเหตุที่ไม่รักษาศีลจึงเกิดเป็นนกยาง ลูกสาวช่างหม้อ และลูกสาวอสูร ตามลำดับ

๑๑. กล่าวถึงการบำเพ็ญบุญของนางสุชาดา สุธัมมา สุจิตรา และสุนันทา คือ นางสุชาดาศึกษาศีล ๕ บริสุทธิ์ นางสุธัมมาถวายช่อฟ้า นางสุจิตตาสถาปนสถานดอกไม้ประดับศาลา นางสุนันทาขุดสระประดับศาลา และเพื่อเป็นแหล่งน้ำดื่มสำหรับของผู้สัจจะไปมา

ส่วนตอนที่เป็นบทสนทนาเรื่องผลบุญของเทพบุตร ๑๒ องค์ ในเรื่อง มาเลยุยเทวดเถรวตฤ (แปล) พระมาลัยคำหลวง และพระมาลัยกลอนสวด มีเนื้อหากล่าวถึงผลบุญของเทพบุตรทั้งหมด แต่วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร กล่าวแยกเป็น ผลบุญของเทพบุตร ๖ องค์ และผลบุญของเทพธิดา ๖ องค์ ดังนี้

เทพบุตรองค์ที่ ๑ ชาติก่อนเกิดเป็นกบอยู่ในสระโบกขรณี ได้ฟังพระสัทธรรมเทศนา ครั้นตายไปได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าบริวาร ๑,๐๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๒ ชาติก่อนเกิดเป็นคนจน คอยเปิดประตูรับพระภิกษุทุกเช้า ครั้นตายไปได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าบริวาร ๑,๐๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๓ ชาติก่อนเกิดเป็นช่างทอง ได้ถวายเข็มทองแก่พระสารีบุตร ครั้นตายไปได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าบริวาร ๑,๐๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๔ ชาติก่อนเคยนำข้าวไปใส่บาตรก่อนที่จะได้บริโภค ครั้นตายไปได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าบริวาร ๑,๐๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๕ ชาติก่อนเกิดเป็นคนกตัญญู ชอบเลี้ยงดูบิดามารดา ครั้นตายไปได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าบริวาร ๑,๐๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๖ ชาติก่อนเกิดเป็นคนเคยทำทางสร้างสะพานให้พระภิกษุ ครั้นตายไปได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าบริวาร ๑,๐๐๐

เทพธิดาองค์ที่ ๑ ชาติก่อนเกิดเป็นคนเคยทำขนมเบี้องใส่บาตรพระภิกษุ ครั้นตายไปได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าบริวาร ๑,๐๐๐

เทพธิดาองค์ที่ ๒ ชาติก่อนเกิดเป็นคนเคยสร้างวัดถวายพระสงฆ์ ครั้นตายไปได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๗๐๐ โยชน์ มียอด ๗๐๐ ยอด มีนางฟ้าบริวาร ๕๐,๐๐๐

เทพธิดาองค์ที่ ๓ ชาติก่อนเกิดเป็นคนเคยนำน้ำอ้อยไปใส่บาตรพระโมคคัลลานะ ครั้นตายไปได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าบริวาร ๑,๐๐๐

เทพธิดาองค์ที่ ๔ ชาติก่อนเกิดเป็นคนเคยเอาดอกบวบขม ๔ ดอกไปบูชาพระสถูปเจดีย์ ครั้นตายไปได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าบริวาร ๑,๐๐๐

เทพธิดาองค์ที่ ๕ ชาติก่อนเกิดเป็นคนเคยนมัสการพระพุทธเจ้า ครั้นตายไปได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าบริวาร ๑,๐๐๐

เทพธิดาองค์ที่ ๖ ชาติก่อนเกิดเป็นคนเคยปลดเครื่องประดับกายของตนฝังไว้ในสถูป ครั้นตายไปได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าบริวาร ๑,๐๐๐

จากผลแห่งบุญที่เทพบุตรและเทพธิดาสั่งไว้ เห็นได้ว่าแม้เทพบุตรเทพธิดาทำกุศลต่างกันอย่างไร แต่ก็ได้รับผลตอบแทนเหมือนกันคือ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ และมีนางฟ้าบริวารจำนวน ๑,๐๐๐ ยกเว้นการสร้างวัดที่ให้ผลตอบแทนมากกว่าการสร้างกุศลอย่างอื่นคือ มีวิมานทองสูงถึง ๗๐๐ โยชน์ มียอด ๗๐๐ ยอด และมีบริวารจำนวน ๕๐,๐๐๐ จึงกล่าวได้ว่า

ในวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร ให้ความสำคัญกับการทำบุญด้วยการสร้างวัดมากกว่าการทำบุญ
อย่างอื่น

เมื่อพิจารณาการสร้างกุศลของเทพบุตรเทพธิดาและบริวารที่ได้รับในเรื่องมาลัยสูตร
จะพบว่า มีลักษณะการสร้างกุศลไม่เหมือนกับวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยฉบับอื่น ๆ อีกทั้งการ
กล่าวถึงจำนวนบริวารก็แตกต่างกันคือ ทั้งในมาลัยยเทวดเถรวัตถุ พระมาลัยคำหลวง และ
พระมาลัยกลอนสวด กล่าวถึงกุศลของเทพบุตรทั้งหมด ๑๒ องค์ เหมือนกัน และเทพบุตรแต่ละ
องค์จะได้รับบริวารไม่เท่ากันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของกุศลที่ตนสร้าง ได้แก่

เทพบุตรองค์ที่ ๑ ชาติก่อนเกิดเป็นชายเกี่ยวหญ้าเคยให้ทานแก่สัตว์เดรัจฉาน ครั้น
ตายไปได้บริวาร ๑๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๒ ชาติก่อนเกิดเป็นนายโคบาลเคยให้ทานแก่ผู้ไม่มีศีล ไม่มีปัญญา
ครั้นตายไปได้บริวาร ๑,๐๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๓ ชาติก่อนเกิดเป็นคนเคยให้ทานแก่ปุณฺณผู้มีศีล ครั้นตายไปได้บริวาร
๑๐,๐๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๔ ชาติก่อนเกิดเป็นคนให้ทานแก่ภิกษุผู้มีศีล ครั้นตายไปได้บริวาร
๒๐,๐๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๕* ชาติก่อนเกิดเป็นช่างทอผ้า หาเลี้ยงชีพชอบ เคารพคนตาย ให้ยา
เป็นทาน ครั้นตายไปได้บริวาร ๓๐,๐๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๖ ชาติก่อนชื่อหริตาล เป็นคนเสียสละ ให้ยา จีวร อาหาร และน้ำ
เป็นทาน ครั้นตายไปได้บริวาร ๔๐,๐๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๗ ชาติก่อนชื่อสัทธาติส เป็นผู้เคารพพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ถือ
ศีล ไม่ตระหนี่ ครั้นตายไปได้บริวาร ๕๐,๐๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๘ ชาติก่อนชื่ออภัยพฺพชฺฐ เป็นผู้เคารพพระพุทฺธ สร้างสถูป ปลุกต้นไม้โพธิ์
ครั้นตายไปได้บริวาร ๖๐,๐๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๙ ชาติก่อนเกิดเป็นสามเณร มีวิจรรณญาณ หมั่นปรนนิบัติพระสงฆ์
ไม่ขี้เกียจทำความสะอาดวัด ครั้นตายไปได้บริวาร ๗๐,๐๐๐

* เรื่องพระมาลัยคำหลวงและพระมาลัยกลอนสวด กล่าวถึงเทพบุตรองค์ที่ ๕ ซึ่งมีบริวาร ๓๐,๐๐๐ ว่า
ชื่อหริตาล และกล่าวถึงเทพบุตรองค์ที่ ๖ ที่มีบริวาร ๔๐,๐๐๐ ว่า เป็นช่างทอผ้า ซึ่งสลับกับเรื่อง
มาลัยยเทวดเถรวัตถุ

เทพบุตรองค์ที่ ๑๐ ชาติก่อนเกิดในตระกูลหุดตะ เป็นผู้กล่าววาจาอ่อนหวานไพเราะ ชอบเรือเชิญให้ผู้อื่นทำบุญ ครั้นตายไปได้บริวาร ๘๐,๐๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๑๑ ชาติก่อนเกิดเป็นคน เคยบูชาสกุ๊ปของพระพุทธเจ้าด้วยความเคารพ ครั้นตายไปได้บริวาร ๘๐,๐๐๐

เทพบุตรองค์ที่ ๑๒ ชาติก่อนเกิดเป็นคนเกี่ยวหญ้า รักษาศีล ๕ เป็นนิจ สร้างเจดีย์ แล้วบูชาด้วยกาย วาจา ใจ เลี้ยงดูท่านผู้มีศีล ครั้นตายไปได้บริวาร ๑๐๐,๐๐๐

จากผลบุญของเทพบุตรทั้ง ๑๒ องค์ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง มาลัยยเทวดเถรวัตถุ พระมาลัยคำหลวง และพระมาลัยกลอนสวด พบว่า วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยทั้ง ๓ นี้เสนอ แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องการทำบุญที่เหมือนกัน คือ การทำบุญกุศลต่างกันจะได้รับผลอันสงส์ แห่งบุญแตกต่างกัน ถ้าใครทำบุญมากก็ได้รับผลตอบแทนมาก แต่ถ้าใครทำบุญน้อยก็ได้รับผล ตอบแทนน้อย ซึ่งต่างไปจากแนวความคิดในเรื่องมาลัยสูตร คือ ไม่ว่าจะทำบุญมากหรือน้อยต่าง ได้รับอันสงส์แห่งบุญเท่าเทียมกัน ยกเว้นการสร้างวัดที่ให้อันสงส์มากกว่าการทำบุญอย่างอื่น

ตอนพระมาลัยพบกับพระศรีอารีย์ เนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร ได้เสนอ เนื้อหาในภาพรวมเหมือนกับเรื่องพระมาลัยฉบับอื่น ๆ แต่มีการเพิ่มเติมเหตุการณ์และเรื่องราว ต่าง ๆ มากขึ้นด้วยการอธิบายถึงเรื่องกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้ไม่ได้เกิดในศาสนายุคพระศรีอารีย์อย่าง ละเอียดย และมีการยกตัวอย่างเหตุการณ์ของบุคคลต่าง ๆ ขึ้นมาประกอบ ซึ่งเหตุการณ์เหล่านั้น ได้แก่

๑. เหตุการณ์ของนันทมานพ คือ นันทมานพแอบชอบนางอุบลวรรณนา ครั้นนางออก บวชไปอยู่กุฎีในป่า วันหนึ่งนันทมานพได้ลักลอบเข้าไปชมชื่นนาง เมื่อกลับลงมาจากกุฎี เขาก็ถูก ธรณีสูบให้ตกนรกอเวจี

๒. เหตุการณ์ของลูกศิษย์พระมหากัสสปะ ๒ คน คือ คนแรกโกรธพระมหากัสสปะจึง แอบไปทุบตีตุ่มน้ำด้วยขามจนแตกหมด ครั้นตายไปก็ตกนรกเป็นอหังตเปรต มีไฟเผาตัวอยู่เป็น นิจ ส่วนคนที่สองเผาวัด เมากุฎี ครั้นตายไปก็ตกนรกอเวจี เมื่อพ้นจากนรกแล้วก็เกิดเป็นเศรษฐี ฎวรเปรต มีไม้ค้อนคอยทุบตีตลอดเวลา

๓. เหตุการณ์ของพ่อครัว คือ พระราชาภุมมจะทำบุญถวายทานแก่พระสงฆ์จึงให้ พ่อครัวทำอาหาร พ่อครัวทำอาหารเสร็จก็กินอาหารนั้นก่อนพระสงฆ์ จึงทำให้ตกนรก อดข้าวอดน้ำถึง ๙๑ กับ

๔. เหตุการณ์ของกา คือ วันหนึ่งมีคนจะนำข้าวไปใส่บาตร กาดัวหนึ่งบินโฉบลงไปจิก กินข้าวนั้นเพียง ๓ คำ เมื่อกาดัวนี้ตายจึงไปเกิดเป็น กากเปรต มีหัวเป็นกา มีตัวเป็นเปรต อดข้าวอดน้ำและมีไฟไหม้อยู่ตลอดเวลา

๕. เหตุการณ์ของลูกเศรษฐี คือ เขาเป็นคนหัวดี ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ วันหนึ่งหนีแม่ไป คำลำภา พอเรือเล่นไปได้ ๓ วัน เรือนั้นก็ติดอยู่กลางทะเลขยับเขยื้อนไปไหนไม่ได้ เมื่อชาว ลำภาจับลูกเศรษฐีใส่เรือขวง^๑ เรือลำภาก็เล่นต่อไปได้ ส่วนเรือของลูกเศรษฐีได้ลอยไปติดเกาะ อุตุนรกซึ่งมีแปดกงจักรอาศัยอยู่ เขาเห็นภาพแปดกำลังร้องให้เป็นภาพแปดกำลังร้องรำทำ เพลง และเห็นกงจักรซึ่งกำลังพัดอยู่บนหัวแปดเป็นดอกไม้ เขาจึงขอกงจักรจากแปด กงจักรนั้น ก็ลอยไปพัดอยู่บนหัวของลูกเศรษฐี ทำให้เขาได้รับความทุกข์ทรมาน ณ เกาะนรกแห่งนั้นต่อไป

จากเหตุการณ์ที่ ๕ มีข้อสังเกตว่า ผู้ประพันธ์ได้นำเหตุการณ์ของเรื่องมาจากชาดกใน พระไตรปิฎก หมวดนิบาตชาดก เรื่อง มิตตวินทุชาดก ซึ่งขุนวิจิตรมาตรา (๒๕๓๘, หน้า ๖๔๕) ได้อธิบายไว้ในหนังสือสำนวนไทยว่า เรื่องมิตตวินทุชาดกเป็นที่มาของสำนวนไทยที่ว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ซึ่งหมายถึง “การเห็นผิดเป็นชอบ” เนื้อเรื่องของมิตตวินทุชาดก มีความว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวดาไปเที่ยวเมืองนรก ในนรกมีมิตตวินทุซึ่งทำร้าย มารดาตายไปตกนรกทนทุกข์เวทนา มีกงจักรครอบอยู่บนหัว กงจักรพัดผ่าหัวเลือดไหลซึมอยู่เป็น นิจุ พระโพธิสัตว์เห็นกงจักรบนหัวมิตตวินทุเป็นดอกบัวสวยงามจึงอยากได้ และขอเอากงจักรนั้น มาครอบหัวตน พอดีมิตตวินทูลั่นกรรมจึงสามารถหยิบกงจักรนั้นออกจากหัวให้พระโพธิสัตว์ได้

การเพิ่มเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ต้องการเน้นย้ำว่า หาก ต้องการเกิดในศาสนาพระศรีอารีย์ นอกจากจะต้องประพฤติตนเป็นคนดี รักษาศีล และอบรม จิตใจของตนเองแล้ว จะต้องไม่ทำความชั่ว และได้อ้างถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ว่ามาจาก พระดำรัสของพระศรีอารีย์ซึ่งมีพระมาลัยเป็นทูตผู้นำข่าวสารจากพระศรีอารีย์มาบอกกับมนุษย์

นอกจากเหตุการณ์ที่ยกขึ้นมาเพื่ออธิบายถึงเรื่องกรรมแล้ว ยังพบว่าเรื่องมาลัยสูตร ปรากฏข้อความที่อธิบายประวัติของพระศรีอารีย์ว่า ท่านจะเสด็จลงมาอุบัติปฏิสนธิในครรภ์ของ นางสุพรหมวดี ซึ่งเป็นอัครภรรยาของสุพรหมพราหมณ์ ครั้นกำหนดถ้วนทศมาสจึงประสูติในป่า อสิปัตตมฤคทายวัน เมื่อเจริญวัยขึ้นได้เสด็จสู่มหาภิเนษกรรมณ์ กระทำทุกรกิริยา ๗ วัน ก็สำเร็จ พระปรมาภิเชกสมโพธิญาณเป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ภายใต้ต้นกาเกทิง มีพระยาทุฏฐ คามิณีเป็นอัครสาวกเบื้องขวาชื่อ อโคกเถระ และพระยาศรัทธาพิสส์เป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายชื่อ พรหมเทวเถระ

จากที่กล่าวมาข้างต้นเรื่องความแตกต่างทางด้านเนื้อหาในภาคนรก ภาคโลกมนุษย์ และภาคสวรรค์ของวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยฉบับต่าง ๆ เห็นได้ว่า วรรณกรรมเรื่องพระมาลัย ทุกฉบับมีเค้าโครงเรื่องเดียวกัน แต่มีการดำเนินเรื่องและเสนอเนื้อหาที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อย

^๑ เรือขวง = เรือแข่ง

ต่างกัน โดยเฉพาะเรื่องมัลลยสูตร ที่เป็นฉบับสำนวนเทศน์ปุจฉาวิสัชนา มีการกล่าวเพิ่มเติมความในภาคนรก ภาคโลกมนุษย์ และภาคสวรรค์มากไปจากเรื่องมาเลยุยเทวดเถรวตุฎ พระมัลลยคำหลวง และพระมัลลยกลอนสวด โดยในภาคนรกก้าวบรรยายถึงนรกมากกว่าเรื่องมาเลยุยเทวดเถรวตุฎและพระมัลลยคำหลวง และเสนอเรื่องราวในนรกคนละแง่มุมกับเรื่องพระมัลลยกลอนสวด ส่วนในภาคโลกมนุษย์และภาคสวรรค์มีการเพิ่มเหตุการณ์ต่าง ๆ และตัวอย่างบุคคลมากไปกว่าเรื่อง พระมัลลยทุก ๆ ฉบับ เป็นผลทำให้เนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องมัลลยสูตร มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์

หากจัดกลุ่มวรรณกรรมเรื่องพระมัลลยโดยพิจารณาจากลักษณะของเนื้อหาของวรรณกรรมในภาพรวม สามารถแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่มคือ

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มที่มีเนื้อหาเน้นทุกภาค คือ เนื้อหาของเรื่องนำเสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับพระมัลลยในภาคนรก ภาคโลกมนุษย์ และภาคสวรรค์โดยไม่เน้นหนักไปในภาคใดภาคหนึ่ง นอกจากนั้นทุก ๆ ภาคยังได้มีการเพิ่มเติมรายละเอียดที่เป็นสาระอีกแง่มุมหนึ่งไม่ซ้ำกับเรื่องมาเลยุยเทวดเถรวตุฎ พระมัลลยคำหลวง และพระมัลลยกลอนสวด รายละเอียดที่เพิ่มเติมขึ้นมาใช้ในการอธิบายเพื่อเน้นย้ำให้เห็นถึงแนวความคิดหลักของเรื่องคือ การละเว้นจากบาป หมั่นทำบุญกุศล และรู้จักอบรมจิตใจของตนเองให้บริสุทธิ์ วรรณกรรมเรื่องพระมัลลยที่จัดอยู่ในกลุ่มมีเนื้อหาเน้นทุกภาคนี้ พบแต่ในมัลลยสูตร ซึ่งเป็นฉบับสำนวนเทศน์ปุจฉาวิสัชนาเท่านั้น

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มที่มีเนื้อหาเน้นภาคสวรรค์ คือ เนื้อหาของเรื่องเน้นกล่าวบรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ ของพระมัลลยที่เกิดขึ้นบนสวรรค์ โดยมุ่งเสนอให้เห็นถึงผลแห่งบุญที่ทำให้ได้เสวยความสุขบนสวรรค์ และแนวทางการดำเนินชีวิตที่ทำให้ได้เกิดในศาสนายุคพระศรีอารีย การนำเสนอเรื่องราวเช่นนี้ ถือว่าเป็นการเชิญชวนให้คนทำบุญ สร้างกุศล โดยใช้ดินแดนแห่งความสุขอย่างสวรรค์และศาสนายุคพระศรีอารียเป็นเครื่องชักจูงใจ วรรณกรรมเรื่องพระมัลลยที่จัดอยู่ในกลุ่มมีเนื้อหาเน้นภาคสวรรค์แก่ มาเลยุยเทวดเถรวตุฎ (แปล) และพระมัลลยคำหลวง

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มที่มีเนื้อหาเน้นภาคนรก คือ เนื้อหาของเรื่องมุ่งเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในนรกอย่างละเอียดชัดเจน ด้วยการบรรยายและพรรณนาภาพความน่ากลัวและน่าสยดสยองของนรก ความทุกข์ทรมานของสัตว์ที่ซดใช้กรรมในนรก การนำเสนอภาพแห่งความน่ากลัวเช่นนี้สามารถใช้เป็นกุศโลบายในการสั่งสอนให้คนเกรงกลัวต่อการทำบาปและละเว้นจากการทำชั่วได้ วรรณกรรมเรื่องพระมัลลยที่จัดอยู่ในกลุ่มมีเนื้อหาเน้นภาคนรกได้แก่ พระมัลลยกลอนสวด

ลักษณะคำประพันธ์ของเรื่อง มาลัยสูตร

วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร ที่นำมาศึกษาทั้ง ๕ ผูก คือ ฉบับเลขที่ จป.บ. ๒๘๓/๑ “พระมาลัยสนทนากับพระอินทราธิราช ผูก ๑”, ฉบับเลขที่ จป.บ. ๒๘๓/๒ “คำพระยายมราชสนทนากับพระมาลัย ผูก ๒”, ฉบับเลขที่ จป.บ. ๒๘๓/๓ “คำกระต่ายสนทนากับพระมาลัย ผูก ๓”, ฉบับเลขที่ จป.บ. ๒๘๓/๔ “คำพระอินทร์สนทนากับพระมาลัย ผูก ๔” และ ฉบับเลขที่ จป.บ. ๒๘๓/๕ “คำพระศรีอารียสนทนากับพระมาลัย ผูก ๕” เนื้อหาของเรื่องมาลัยสูตรส่วนใหญ่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว แต่มีความบางตอนเป็นร้อยแก้วแบบมีสัมผัสคล้ายร้อยยาว ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายรายละเอียดต่อไป

๑. ลักษณะคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖, หน้า ๘๙๑) ให้คำจำกัดความว่า “ร้อยแก้ว หมายถึง ความเรียงที่สละสลวยไพเราะ เหมาะเจาะด้วยเสียงและความหมาย”

วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร ที่ใช้เป็นข้อมูลหลักในการวิจัยนี้ เนื้อหาส่วนใหญ่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว โดยเฉพาะในตอนที่ตัวละครสนทนากันเพื่ออธิบายและชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่มีเนื้อหายาว ๆ ได้แก่

ตอนพระมาลัยชี้แจงให้กระต่ายฟังเกี่ยวกับผลบุญที่ส่งผลต่างกันของนายมาลาการ นายจุเลศสาฎก และนายบุญ ในที่นี้จะยกตัวอย่างข้อความตอนพระมาลัยแสดงผลบุญของนายจุเลศสาฎก ดังความว่า

...ยังจุเลศสาฎกเป็นคนจนเข็ญใจ สองคนผัวเมียมีผ้าห่มผืนเดียวผลัดกันห่ม วันหนึ่งจุเลศสาฎกไปพึงกรรมเทศนา มีศรัทธาบังเกิด ก็เปลี่ยนผ้าห่มออกบูชาธรรม เพศดาก็ชวนกันให้ร้องซ้องสาธุการสรรเสริญจุเลศสาฎก มีผ้าห่มอยู่ผืนเดียวเปลี่ยนออกบูชาธรรมได้ เหตุนี้ก็ทราบไปถึงพระโสดพระเจ้าปเสนทิโกศล ใ้ให้คนไปหาตัวจุเลศสาฎกเข้ามาสู่ที่เฝ้า พระองค์ก็พระราชทานเงินทองเข้าของเสื้อผ้า เคาหาเหย้าเรือนมากมายเหลือประมาณ อยู่สุขสำราญนานใจกราบเท้าสิ้นชีวิต เรียกกรรมบูชาให้ผลในทิฏฐธรรมเวทนี่...

(มาลัยสูตร ดุติภาคผนวก หน้า ๑๘๖)

* เข้า (ใบ) = ข้าว

๒ กราบ (ปาก) = ตราบ

ตอนพระยายมราชอธิบายให้พระมาลัยฟังเกี่ยวกับเรื่องเทวทูต ๕ ประการ สันฐานของนรกกว้างยาวเท่าไร และชื่อของนรกชุมต่าง ๆ ดังเช่นตัวอย่างข้อความตอนพระยายมราชอธิบายเกี่ยวกับเรื่องเทวทูต ๕ ประการ ความว่า

...ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า เทวทูตเป็นปฐมนั้นทวารก นอนหมกคลุมตรศุคค์ฉะนั้น ท่านได้เห็นบ้างหรือไม่ สัตว์นรกบอกว่าเห็นถมไปเจ้าข้า เห็นแล้วคิดว่ากระไรบ้าง คิดว่าถ้าเป็นลูกของเรา ก็จะต้องป้อนเข้าป้อนน้ำ ให้อิ่มหน้าสำราญ ถ้าเป็นลูกของชาวบ้าน ชวนกันสรรเสริญเยินยอ ว่าพ่อแม่มั่นขยัน ชวนกันทำลูกได้บ่อย ๆ เทวทูตคำรบ ๒ คือคนแก่เฒ่าชรา กายาคดค่อมโน้มไปเบื้องหน้า ดูสมเพชเวทนาอนาถใจ ได้เห็นบ้างหรือไม่ เห็นถมไปเจ้าข้า เห็นแล้วคิดว่ากระไรบ้าง คิดว่าตาคนนี้ยายคนนั้น สองสามวันก็จะตาย ช่างแก่ประไร เทวทูตคำรบ ๓ คนเจ็บไข้ ได้พยาธินอนร้องนอน ครางอื้ออึงคะนึ่งไป เห็นบ้างหรือไม่ เห็นถมไปเจ้าข้า เห็นแล้วคิดว่ากระไรบ้าง คิดว่าถ้าเป็นลูกเมียของเรา ต้องหาหมอมารักษา อย่าให้มันตายเสียตายนัก ถ้าเป็นคนอื่น จะตายสักหมื่นพัน ก็ช่างมันประไรไม่ใช่ธุระ...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๓)

ตอนพระอินทร์สนทนากับพระมาลัยเรื่อง ผลของการกระทำที่เกื้อหนุนให้เกิดเป็นพระอินทร์ และผลบุญในอดีตชาติของเทพบุตรเทพธิดาทั้ง ๑๒ องค์ ดังตัวอย่างตอนพระอินทร์กล่าวถึงผลบุญของเทพบุตร ความว่า

...ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า เทพบุตรองค์นี้เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก เป็นคนจนเข็ญใจ เขาใช้ให้ไปเปิดประตู รับพระภิกษุเข้าบิณฑบาตในเวลาเช้า บุรุษผู้นั้นเล่าก็มีจิตเลื่อมใสไม่เกียจคร้านในกองการกุศล เมื่อตายก็รำลึกขึ้นมาได้ ถึงกองการกุศลที่ตนได้กระทำไว้ ได้ไปบังเกิดในสวรรค์มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีบริวาร ๑,๐๐๐ พระผู้เป็นเจ้า ฯ ...

... ภนุเต มาเลยุย ข้าแต่พระมาลัยนางเทพธิดาองค์นี้ เมื่อยังเป็นมนุษย์ได้ถวายนมัสการ พระพุทธเจ้าในท่ามกลางมรรคา ด้วยเลื่อมใสประสันทนาการ ครั้นทำลายเบญจสังขาร ได้ไปบังเกิดในสวรรค์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าเป็นยศบริวาร ๑,๐๐๐ ผู้เป็นเจ้า ฯ ...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๐, ๒๒๒)

ตอนพระศรีอารียเมตไตรยสนทนากับพระมาลัยเรื่อง การกระทำของมนุษย์ที่จะส่งผลให้
ได้ไปเกิดและไม่ได้ไปเกิดในศาสนายุคพระศรีอารีย เรื่องความอุดมสมบูรณ์พูนสุขของสวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์ และเรื่องที่ท่านจะลงมาตรัสในอนาคตกาล โดยจะยกตัวอย่างตอนการกระทำของ
มนุษย์ที่ส่งผลให้ไม่ได้ไปเกิดในยุคพระศรีอารีย ดังความว่า

...อ้อคนที่ไม่ทันศาสนาโยมนี้อะไร คือคนกระทำปัญจันตริยกรรม แลคนที่
กระทำภิกษุณีโทษก แลเถยสังวาส แลคนลักขงสงฆ์ แลคนทำลายพระพุทธรูป
พระสฤปะเจตีย์ พระศรีมหาโพธิ์ คนฆ่าพระโฬิสต์ว์ แลคนอกตัญญู ไม่รู้จักคุณพ่อแม่
ครูบาอาจารย์ คือตีตำพ่อแม่ครูบาอาจารย์ บรรดาที่ท่านผู้มีคุณ แลคนที่ทำปาณา
เป็นนิจ อทินนาทานเป็นนิจ กาเมสุมิจจารเป็นนิจ คนกล่าวมุสา คนกินสุราเมรัย
เป็นนิจ คนนิยตมิจจารทิฎฐิ คนที่กล่าวมานี้ไม่ทันศาสนาโยมแล้ว ผู้เป็นเจ้า ฯ...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๖)

นอกจากนี้ยังพบว่าความตอนที่เป็นคำถามหรือคำตอบสั้น ๆ ทั้งหมดแต่งด้วยความ
เรียบง่ายแก้ว เช่น

...๔/๓๙ สัตว์ทำมากสัตว์อะไร ฯ

๔/๔๐ สัตว์ไม่มีเท้าสัตว์อะไร ฯ

๔/๔๑ สัตว์ ๔ เท้าสัตว์อะไร ฯ

๔/๔๒ สัตว์สองเท้าสัตว์อะไร ฯ ...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๔)

...สัตว์ทำมากได้แก่ตะเข็บตะขาบ ฯ ๔/๔๐

สัตว์ไม่มีเท้าได้แก่ปลาตุกปลาช่อน ฯ ๔/๔๑

สัตว์ ๔ เท้าได้แก่โคกระบือช้างม้า ฯ ๔/๔๒

สัตว์ ๒ เท้าได้แก่มนุษย์นกหคทั้งปวง ฯ ๔/๔๓ ...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๙๐)

๒. ลักษณะคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วที่มีสัมผัสคล้ายร้อย เมื่อศึกษาลักษณะ
คำประพันธ์ของวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร พบว่า นอกจากแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว
แล้ว ยังมีเนื้อความหลายตอนที่มีความสัมผัสคล้องจองปรากฏอยู่เป็นการรับส่งสัมผัสจากวรรค

หน้าไปยังวรรคถัดไป โดยข้อความในแต่ละวรรคไม่ได้กำหนดจำนวนคำให้ตายตัว ยาวบ้าง สั้นบ้าง แล้วแต่เนื้อความ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ใกล้เคียงกับ “ร้อยยาว” ดังตัวอย่าง

สรา อุตตริตวา บุรุษผู้นั้นก็จรลีลนลาศขึ้นจากสระ เดินเปะปะมาตามมรรคา
เถรี ทิสุวา ได้ทัศนนาการเห็น พระมหาเถรมาลัยดำเนินมา สนฺดินฺทริโย มีสังวรอินทริย์
โสภาสว่างาม ไม่วอกแวกวุ่นวาย เดินตามพระวินัย บุรุษผู้นั้นก็เลื่อมใสโสมนัสศรัทธา
น้อมนำดอกอุบลที่แบกมา เข้าไปใกล้พระมาลัยเทวเถร สองมือหีบยกประเคนส่งให้
ด้วยความเลื่อมใสศรัทธา แล้วก็ถอยถดถอลออกมาถวายบังคม ประนมมิ่งอยู่ในที่อัน
สมควร หัวเราะสำรวลว่าเรื่งบันเทิงใจ ด้วยความเลื่อมใสศรัทธา ออกอุทานวาทาว่า
ภเว ภเว ทลฺหุโท น ภเวยฺย แม้พระเจ้ายังเวียนว่ายตายเกิด เขากำเนิดอยู่ใน
วิภวสงสาร ขึ้นชื่อว่าความคับแค้นแสนรำคาญ ขออย่าได้มีในสันดานของข้าพเจ้าต่อไป
(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๗)

จากการศึกษาพบว่า ข้อความในตอนต้นของทุกผูก ช่วงเกริ่นนำเริ่มเรื่องก่อนเข้าสู่บท
สนทนาปรากฏข้อความที่เป็นร้อยแก้วแบบมีสัมผัสคล้ายร้อยยาว และในส่วนบทสนทนา ทั้งตอน
ที่เป็นคำพูดของตัวละครใดตัวละครหนึ่ง หรือเป็นบทสนทนาโต้ตอบกันระหว่างตัวละคร ๒ ตัว
จะพบลักษณะคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วที่มีสัมผัสคล้ายร้อยยาวปรากฏอยู่บ้าง แต่ไม่มากนัก

ลักษณะที่ ๑ คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วที่มีเสียงสัมผัสคล้ายร้อยยาวที่ปรากฏใน
ตอนเกริ่นนำเรื่อง ได้แก่ ตอนเกริ่นนำเรื่องในผูกที่ ๑ “พระมาลัยสนทนากับด้วยพระอินทราธิราช”

...อดีต กาเล ในอดีตกาลนานมา ครั้งเมื่อพระพุทธศาสนามาลงได้
๒๒๐ ปี ยังมีเศษ กิร ดังได้สดับเหตุ ในขอบเขตประเทศเกาะลงกา ยังมีพระมหาเถร
องค์หนึ่ง บรรลุถึงพระอรหันต์ มีนามกรแจ้งชัดชัดเจน ชื่อพระอรหันต์มาลัยเทวเถร
ท่านอาศัยอยู่ในขอบเขตบริเวณโรชนบท ประกอบไปด้วยพระเกียรติยศ ปรากฏทั่ว
ทิศา ท่านเที่ยวโคจรภิกขาจาร ในบ้านกัมโภชเที่ยวโปรดสัตว์ พอเป็นยาปรมัตถ์
บำบัตถกาย ถือตามเยี่ยงอย่างทางพระชินสีห์สั่งสอนมา มหาปัญญา มีปัญญาหนาแน่น
ไม่คลอนแคลนพลั้งพลาดฉลาดล้ำ เจริญถ้อยคำไม่ยุ่งหยาบ สุนทรภาพผ่องใส
สำรวมจิตสำรวมกายไม่ไหวโคลง ทอดจักษุแลลงไปในช่วงเอก ไม่ไวเววอกแวกแตกซ่าง
ทางพระสงฆ์ ทั้งรูปกายทรวดทรงก็สดใสไพโรจน์...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๑)

ตอนเกริ่นนำเรื่องในผูกที่ ๒ “คำพระยายมราชสนทนากับพระมาลัย”

...โส ยโม ราชา ปางนั้นพระยายมราช เสด็จอยู่ในปราสาทได้สดับ
เทววาทจากพระมาลัย บพิตรก็จินตนาในพระทัยว่า โก เอโส ใครหนอซึ่งจะชะ
ชอกชอน เข้ามาถามนามกรของเรา มีความสงสัยพระทัยนัก ช่างบุกบันหาญหักมาถึง
ที่นี่ จะเป็นผีปีศาจราหูตมมนุษย์หรือมิใช่ ใครหนอมาเรียกเราเข้ามาเกิดไฉน ฯ
ใครหนอพูดจาไม่น่าฟังลำพองจริงเว้ย ฯ พระยายมราชได้ฟังขัดแค้นแน่นพระทัย
ตั้งแต่เราได้มาเป็นใหญ่ นายนรกในยมโลกนี้ ไม่มีผู้ใดเจรจาพาทิอย่างนี้เลย...

(มาลัยสูตร ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๒)

ตอนเกริ่นนำเรื่องในผูกที่ ๓ “คำกระษัตริย์สนทนากับพระมาลัย”

...ยังมีบุรุษชายพระนายหนึ่งนั้น ทลิตุทก ตกเข็ญใจร้าย^๑ ทรัพย์ อภัพขัด
สนจนเหลือใจ อาศัยอยู่ในเมืองมิลิตามหานคร มีนามกรปรากฏชื่ออุตตรมานพ มีความ
เคารพนบนอบพระมารดา โส คามโต นิภษมิตวา อยู่มา ณ กาลวันหนึ่ง บุรุษผู้นั้นก็จร
จรลออกจากบ้าน ใจเพียวแสวงหาอาหาร มาเลี้ยงพระมารดา บวิสิตวา เข้าไปสู่อรัญ
ราวป่า เพื่อจะเก็บผักหักพินมา ซื่อขายจ่ายแลกตามภาษายาก เพราะความจนทน
ลำบาก เทียบบุกป่าพนาหนามด้วยความจน สู้อดทนทรมาน^๒ มีกายาอันเศร้าหมอง
เพียวเลียบลอดสอดดมองหมู่ไม้ในไพรสณฑ์...

(มาลัยสูตร ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๗)

ตอนเกริ่นนำเรื่องในผูกที่ ๔ “คำพระอินทร์สนทนากับพระมาลัย”

...ในสมัยครั้งนั้น สมเด็จพระเจ้าท้าวสักกเทวราชเจ้าฟ้าสุราลัย ทรงพระจินตนาใน
ในพระหฤทัยรำพึงไปว่า อภุชชิตวเส ในเวลาวันนี้ก็เป็นวันอุโบสถ กำหนด ๘ คำควรเรา
จะไปไหว้วันทนา พระจุฬามณีเจดีย์ฐาน ท้าวโกสีย์ก็ลงสรลงสนานสำราญพระทัย แล้ว
ก็ประพรมร่างกายชุบไล้ด้วยของหอมจุ่มรุ่งฟุ้งขจร ทรงพระภูษาอาภรณ์เครื่องประดับ
กาย ดูเพริศพรายแต่ล้วนทิพย์ พระหัตถ์ทั้งสองประคองหยิบทิพบุปผา รูปเทียนชวาลา

^๑ ร้ายทรัพย์ = ไร้ทรัพย์

^๒ ทรมาน (ปาก) = ทรมาทรมาน

เครื่องบูชามหานาคแล้วพระองค์ก็เสด็จไปด้วยหมู่แสนสุรางค์นางสวรรค์ เหาะระเห็จ หันห้อมล้อมกันมาบนอากาศ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๐)

ตอนเกริ่นนำเรื่องในผูกที่ ๕ “คำพระศรีอารียสันทากับพระมัลลย”

...ปางเมื่อสมเด็จพระศรีอารียเมตไตรย เนื้อน่อพระบรมโพธิสัตว์ พระองค์ ทรงปรารภ จะมานอนบนบัลลังการ พระจุฬามณีเจดีย์ฐาน ในวันอุโบสถอัฐมี ๘ คำ พระองค์เสด็จเข้าสู่ที่ชำระสระสงองค์กายา ด้วยทิพสุคนธาน้ำหอมฟุ้งจรจับใจชื่นชม ภิรมย์हरษา ผลัดพระภูษาผ้าทรงอันเป็นทิพย์ แล้วพระองค์ทรงประดับประดาพิชิตรไปด้วยแก้วแล้วไปด้วยทอง พระหัตถ์ทั้งสองประคองหีบทิพบุปผา มาลามัลลย ภูปเทียนชวลา^๑ แล้วพระองค์เสด็จมา...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๔)

ลักษณะที่ ๒ คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วที่มีเสียงสัมผัสคล้ายรายยาวที่ปรากฏใน บทสนทนา เช่น ตอนพระยายมไถ่ถามพระมัลลยถึงสาเหตุแห่งการลงมายังเมืองนรก ดังความว่า

...มหาราช ถวายพระพร รูป^๒มาแต่มนุษย์โลก ฯ ๒/๓

ถวายพระพร รูปมามีความประสงค์จะสนทนากับมhabพิตร แลจะมาโปรด สัตว์นรกที่ต้องติดชื้อคา เครื่องพันธนาต่าง ๆ นี้พระราชสมภารได้มาเป็นใหญ่ในยมโลก ด้วยบังคับนายนิรบาล ให้สังหารสัตว์นรกอย่างนั้นหรือมhabพิตร ฯ ๒/๔

ถวายพระพร สัตว์มนุษย์ทั้งหลายที่ล้มตาย ปายหน้ามาสู่สำนักมhabพิตร ทุกคน ๆ นั้นหรือ ฯ ๒/๕ ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๒)

๒/๓ ภานูเต ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ฯ ลงสู่ที่อยู่ของโยมนี่ มีความประสงค์ จ้างใจ ด้วยสิ่งอันใด พระเจ้าข้า ฯ

๒/๔ ภานูเต ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า โยมได้ลงมาเป็นใหญ่ในยมโลก ด้วยสำหรับ ดับทุกข์โศกโรคคร่อน สัตว์นรกที่ตายตกลงมาสู่สำนักโยมนี่ พระผู้เป็นเจ้าฯ

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๒)

^๑ ชวลา (โบ) = ตะเกียง

^๒ รูป = คำใช้แทนตัวผู้พูด

ตอนพระอินทร์ถามพระมาลัยถึงเหตุที่ขึ้นมายังสวรรค์และชื่อของท่าน ดังความว่า

...เออถ้ากระนั้นกับบอกได้เป็นไรไป เมื่อยังเป็นเด็กเล็กน้อย ใส่สร้อยชื่อมาลัย ครั้นโตใหญ่ ได้บวชเป็นภิกษุ ลุพระอรหันต์ ชื่อก็ยาวสนั่นออกไป ชื่อพระมาลัยเทวเถร มหาบพิตร ฯ ๔/๗

นี่แนบพิตร เมื่อรูปยังเป็นเด็กเล็กนั้น ชื่อยังสั้นเต็มที ครั้นโตใหญ่ได้เป็นชื่ออันนี้ก็ย่อยานออกไป อย่าสงสัยเลย มหาบพิตร ฯ ๔/๘...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๘)

...๔/๗ เออพระผู้เป็นเจ้า ชื่อยืดยาวเป็นท่อน ๆ ราวกับขี้พอง ทิดชอน อยู่บนเขาเจ็ยวนหอ^{*} อันน่าหัวร่อ^๒จริง ๆ ผู้เป็นเจ้า ฯ...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๑)

จากที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า ลักษณะคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วที่มีสัมผัสคล้าย ร่ายยาวที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร มีจำนวนคำตั้งแต่ ๕ - ๑๗ คำ โดยแต่ละวรรค จะไม่มีแบบแผนในการกำหนดจำนวนคำแน่นอน ส่วนมากเป็นวรรคที่มีจำนวนคำ ๖ - ๙ คำ นอกจากนี้ทางด้านเสียงสัมผัส พบว่า มีการรับส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคหน้าไปยังคำใด คำหนึ่งของวรรคถัดไป แต่เนื่องจากจำนวนคำในแต่ละวรรคมีไม่เท่ากัน จึงทำให้การรับส่งสัมผัส ไม่มีแบบแผนตายตัวว่าจะส่งไปยังคำใดในวรรคถัดไป ตัวอย่างเช่น

ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า โยมจะเล่าเรื่องเบื่องนูกกาล โยมได้บริจาคทานไว้ใน
ชาติก่อน ติดตามมาอวยพรให้ผล โยมเป็นคนไม่มีศีล ประมาทหมิ่นไม่มีศีลใน
สันดาน เมื่อเวลาจะให้ทาน ในสันดานก็ไม่ผ่องแผ้ว ครั้นสิ้นชีวิตจากเมืองคนแล้ว
ก็ได้ลงมา เสวยผลทนทุกข์เวทนา ได้ลงมาเป็นพระยายมอยู่ในนรก ผู้เป็นเจ้า

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๖)

* เจ็ยวนหอ = เข็ยวนหอ

^๒ หัวร่อ = หัวเราะ

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นมีจำนวนคำในวรรคแต่ละวรรคมีตั้งแต่ ๖ – ๑๒ คำ จะส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคแรกไปยังคำที่ ๓ – ๕ ในวรรคถัดไป และในบางวรรคก็มีการส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคแรกไปยังคำสุดท้ายของวรรคถัดไปด้วย

ตัวละครในเรื่อง มาลัยสูตร

ตัวละคร คือ บุคคลที่มีบทบาทหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ตามเหตุการณ์ในเรื่อง วรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร มีตัวละครที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินเรื่องอยู่ ๕ ตัว ได้แก่ พระมาลัย พระยายม กระทาสาย พระอินทร์ และพระศรีอารยเมตไตรย ตัวละครเหล่านี้เป็นตัวละครที่อยู่ในตำนานพุทธศาสนา (ยกเว้นกระทาสาย) ซึ่งพุทธศาสนิกชนรู้จักกันโดยทั่วไป ผู้ประพันธ์ได้ผูกเรื่องให้ตัวละครต่าง ๆ ดังกล่าว แสดงบทบาทร่วมกัน โดยวิธีสนทนาโต้ตอบกันเพื่อสื่อให้เห็นถึงสาระสำคัญของวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร ในที่นี้จะกล่าวถึงประวัติและบทบาทของตัวละครต่าง ๆ โดยเรียงตามลำดับเหตุการณ์ของเรื่อง

๑. พระมาลัย เป็นตัวละครหลักที่แสดงบทบาทตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง โดยผู้ประพันธ์ได้นำพฤติกรรมของพระมาลัยซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในประวัติพุทธศาสนามาเป็นตัวละครแสดงบทบาทร่วมกับตัวละครอื่น ๆ ที่มีชื่อปรากฏอยู่ในเรื่องราวของศาสนาพุทธ ตามประวัติของพระมาลัยที่ปรากฏในเรื่อง มาลัยสูตร ระบุว่าท่านเป็นพระอรหันต์หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วประมาณ ๒๒๐ ปี โดยเกิดเป็นชาวลังกา อาศัยอยู่ที่บ้านกัมโภช ณ โขชนบท รูปลักษณะของท่านที่ปรากฏบนภาพจิตรกรรมฝาผนังคือ เป็นพระภิกษุรูปร่างสันทัด บางครั้งจะถือตาลปัตรด้วย^๑ ท่านเป็นพระเถระที่มีจริยวัตรที่งดงาม กอปรกับมีอิทธิฤทธิ์มากเหมือนพระโมคคัลลานะ^๒ ดังจะเห็นได้จากตอนที่ท่านลงไปยังนรกได้เกิดปาฏิหาริย์คือ มีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับพระบาทแล้วพาเหาะไปยังนรก ดังความว่า

...เมื่อพระผู้เป็นเจ้าจะบพจรลงไปในนรก มหาปทุมม อันว่าดอกปทุมชาติ
อันโตใหญ่เท่าจักรวต ก็ปรากฏผุดขึ้นมารองรับเบื้องพระบาท พระผู้เป็นเจ้าก็ลีนลาด
เลื่อนลงไปไม่ช้านาน ประมาณลัดนิ้วมือหนึ่ง ก็บรรลุถึงนรกใหญ่...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๔๑)

^๑ ดูรูปลักษณะพระมาลัยได้จากภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดดุสิตาราม วัดระฆังโฆสิตาราม และวัดหงส์รัตนาราม

^๒ พระโมคคัลลานะเป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้า ผู้มีเอตทัคคะในทางปาฏิหาริย์

นอกจากท่านจะเหาะเหินเดินอากาศได้แล้ว ท่านยังมีอิทธิฤทธิ์ในการเนรมิตให้ฝนตกลงมาดับไฟนรก น้ำฝนที่ตกลงมานี้มีอาณาภาพยิ่งใหญ่มากจนสามารถทำลายนรกให้ย่อยยับ ไม่ว่าจะเป็นกระทะทองแดง ดันจั่ว หรือภูเขาไฟ ก็โดนหักกระจัดกระจายไปหมด ดังความว่า

...พระผู้เป็นเจ้าก็มีมิตฝนให้ ดับไฟม้วยมอดหมดไม่มี เปลวอัคคีก็สูญหาย หม้อเหล็กถูกใหญ่ที่ต้มสัตว์ ก็วิบัติแตกแยกยุ่ยเป็นผุยผง หมูไม่จิ้งก็โดนหักพังลง แผลกเป็นรูลี ภูเขาไฟโตใหญ่เท่าศิรี ก็โดนหักกระจัดกระจาย รสวาริที่แสนร้อนก็เหือดหาย กลีบกลายมีรสหวาน สัตว์นรกทั้งหลายได้รับประทาน ก็ขึ้นบานสำราญใจ เป็นทั้งนี้ก็ได้ด้วยอาณาภาพบุญญา เจ้าพระคุณมาลัย...

(มาลัยสูตรที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๑)

การที่พระมาลัยมีสถานภาพเป็นพระภิกษุที่บรรลुพระอรหันตผลแล้ว และมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มาก มีผลทำให้เกิดความเคารพและความศรัทธาขึ้นในใจของผู้อ่านผู้ฟัง และเชื่อว่าพระมาลัยสามารถไปนรกและสวรรค์เพื่อนำข่าวสารจากบุคคลต่าง ๆ มาบอกได้จริง

พระมาลัยเป็นตัวละครเอกของเรื่องที่มีบทบาทสำคัญที่สุด เพราะเป็นผู้ผูกโยงเรื่องราวกับตัวละครต่าง ๆ ทำให้เกิดการดำเนินเรื่องในภavnรก ภาคโลกมนุษย์ จนถึงภาคสวรรค์ คือภavnรก พระมาลัยเสด็จลงไปโปรดสัตว์นรก เมื่อเห็นสภาพของสัตว์นรกที่ได้รับความทุกข์ทรมานก็เกิดความสงสยถึงสาเหตุซึ่งต้องลงมาอยู่ในนรก จึงเข้าไปพบพระยายมเพื่อสนทนารซักถามข้อสงสัยต่าง ๆ เหล่านั้น

ภาคโลกมนุษย์ พระมาลัยออกบิณฑบาตพบกระต่ายย จึงทำให้มีเหตุการณ์เกิดขึ้นคือกระต่ายยถวายดอกบัว ๘ ดอก และได้ถามถึงบุญกุศลที่ตนจะได้รับ

ภาคสวรรค์ พระมาลัยต้องการนำดอกบัวไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณี จึงต้องขึ้นไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นเหตุให้ได้พบกับพระอินทร์ สนทนากันเรื่องผลบุญที่เกื้อหนุนให้ได้เสวยผลความสุขบนสวรรค์ และพบกับพระศรีอาริย์สนทนากันถึงหนทางที่จะได้รับความสุขสบายในศาสนายุคพระศรีอาริย์

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า พระมาลัยเป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของนรกและสวรรค์ด้วยการสนทนากับพระยายมเรื่องนรก สนทนากับพระอินทร์เรื่องผลบุญของเทวดา และสนทนากับพระศรีอาริย์เรื่องศาสนาในยุคพระศรีอาริย์ พระมาลัยจึงสามารถชี้ทางเลือกระหว่างการทำความชั่วและการทำความดี โดยสื่อว่านรกเป็นสถานที่ที่มีความทุกข์ทรมานและสวรรค์เป็นสถานที่ที่มีความสมบูรณ์พูนสุข ดังนั้นพระมาลัยจึงมีบทบาทในการชี้แนะให้ผู้อ่านผู้ฟังมีแนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกทางดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามหลักพุทธศาสนา

๒. พระยายม เป็นเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่อยู่เหนือความตายทั้งหลาย มีนามเรียกอีกอย่างว่า พระยามัจจุราช มีรูปร่างใหญ่โต หน้าตาดุร้าย สีกายเลื่อมประภัสสรใสอย่างแก้ว นัยน์ตาขาวบอกลักษณะดุร้าย ทรงมงกุฏ นุ่งห่มสีแดงเลือด มือถือปวง เรียกว่า ยมบาศ และถือไม้ เรียกว่า ยมทัณฑ์ วิมานทำด้วยทองแดงและเหล็ก มีกระบือเป็นพาหนะชื่อ พุณพี มีที่อยู่เรียกว่า ยมโลก* ซึ่งเป็นดินแดนอยู่ทางทิศใต้ พระยายมเป็นเจ้าแห่งความตายและเป็นใหญ่เหนือยมบาล

ในวรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร ฉบับสำนวนเทศน์ปุจฉาวิสัชนา พระยายมเป็นตัวละครรองและเป็นผู้ที่เสริมบทบาทให้พระมาลัยได้ดำเนินเหตุการณ์ในนรกมากกว่าเรื่องพระมาลัยฉบับอื่น ๆ คือ เมื่อพระมาลัยเสด็จลงสู่นรกและพบกับพระยายม พระยายมจะมีหน้าที่เป็นผู้ไขปัญหาเกี่ยวกับนรกให้พระมาลัยทราบ เช่น พระยายมได้อธิบายให้พระมาลัยทราบถึงกระบวนการตัดสินความสัตว์นรกว่า ท่านเป็นผู้ใดถามถึงผลบุญผลกรรมที่สัตว์นรกเคยกระทำไว้ในครั้งยังเป็นมนุษย์ ถ้าใครเคยทำบุญมากจะให้ผ่านไปยังสวรรค์ แต่ถ้าใครไม่เคยทำบุญหรือทำบุญน้อยกว่า ทำบาปจะถูกละทิ้งนรกไปนรก ดังความว่า

...ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า โยมได้ให้สติตักเตือนว่า เมื่อท่านยังเป็นมนุษย์ ได้ทำกุศลที่วัดนั้น โรงธรรมนั้น ท่านลืมเสียแล้วหรือ สัตว์ที่มีกรรมกับบอกว่า ฉันไม่ได้เคยทำบุญไว้ที่ไหนเลยเจ้าข้า โยมก็ต้องบังคับนายนิรบาลให้เอาตัวไป ผูกมัดให้มันคง โยนลงไปในนรก ก็หมกไหม้ ตายเกิดไม่รู้แล้ว พระผู้เป็นเจ้า...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๓)

อีกทั้งพระยายมยังได้ให้สติสัตว์นรกด้วยการไต่ถามนามเทวทูต ๕ ประการ^๒ ซึ่งได้แก่ คนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนถูกจองจำ และคนตาย ถ้าสัตว์นรกผู้ใดตอบอย่างไม่มีสติก็จะถูกไปลงโทษเช่นกัน

* ยมโลก คือ เมืองนรก มีเขตที่สำหรับทรมานสัตว์มากมาย มีนรกใหญ่ถึง ๘ ชุม เรียงลำดับลงไปเป็นชั้น ๆ คือ สัตว์เข็วรก กาลสูตนรก สังฆาฏนรก โรจวนรก มหาโรจวนรก ตาปนรก มหาตาปนรก และมหาเวจันรก นอกจากนี้ยังมีนรกปวิารอีกมาก ล้วนอยู่ในความดูแลของพระยายมทั้งสิ้น

^๒ เทวทูตทั้ง ๕ ที่ปรากฏในเรื่องมาลัยสูตรนั้น ผู้ประพันธ์ต้องการใช้เป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงคตินิยมตาของชีวิต อันมีความตายเป็นที่สุด เพื่อจะได้เกิดความสังเวช และเร่งชวนชวยทำความดี ด้วยความไม่ประมาท ซึ่งแตกต่างไปจากเทวทูต ๔ ประการ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ ที่ปรากฏในประวัติพุทธศาสนาตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะตัดสินพระทัยเสด็จออกบรรพชา ทั้งนี้เพราะเทวทูตองค์ที่ ๔ เป็นเครื่องหมายให้มองเห็นทางออกที่จะพ้นไปจากทุกข์

การพิพากษาของพระยายมม นั่น พระญาติไทย (๒๕๑๕, หน้า ๑๘) อธิบายไว้ในหนังสือเล่าเรื่องในไตรภูมิว่า พระยายมราชเป็นผู้เที่ยงธรรมนัก ผู้ใดตายต้องไปหาพระยายมก่อน พระองค์จะเป็นผู้สอบสวนบุญบาปของผู้นั้น ถ้าผู้ใดทำบุญมาก เทวดา ๔ องค์ ซึ่งเป็นผู้ถือบัญชีสำหรับจดบุญบาปจะเขียนชื่อผู้นั้นลงในแผ่นทองสุกและทูลพระยายม พระองค์ก็จะกล่าวสาธุอนุโมทนายินดีแล้ววางไว้บนแท่นทอง แต่ถ้าผู้ใดทำบาป เทวดาจะตราบัญชีลงในแผ่นหนังหมาและบังคับให้ผู้ยมบาลเอาตัวไปทรมานในนรก

ส่วนในคัมภีร์ฤคเวท กล่าวว่า พระยายมเป็นตุลาการของคนตาย ต้องทำหน้าที่ตัดสินคดีเกี่ยวกับความดีและความชั่ว เมื่อคนสิ้นชีพลงแล้ว ดวงวิญญาณจะออกจากร่างไปปรากฏต่อหน้าพระพักตร์ของพระยายมก่อน เพื่อฟังประวัติการทำดีและชั่วของตน โดยมียมทูตเป็นผู้นำวิญญาณของคนตายไปยังบัลลังก์ที่ตัดสินคดีของพระยายม และเทวดาชื่อพระจิตคุปต์ ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่คอยตรวจตราดูแลการกระทำของมนุษย์ทั่วโลกและจดบันทึกไว้ในสมุดจะเป็นผู้อ่านประวัติของผู้ตาย แล้วพระยายมก็วินิจฉัยความดีความชั่ว ถ้าความดีมีมากก็ส่งไปสวรรค์ แต่ถ้าความชั่วมีมากก็ส่งไปยังนรกเพื่อลงโทษทรมานสืบไป (เกื้อพันธุ์ นาบุญปมา, ๒๕๔๒, หน้า ๖๔)

ดังนั้นจึงเห็นว่า แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการตัดสินคดีความของพระยายมในทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก คือ จะมีผู้พาดวงวิญญาณไปพบพระยายม และมีผู้จดบันทึกความดีความชั่วเพื่อรายงานให้พระยายมทราบเหมือนกัน

นอกจากนี้พระยายมยังเป็นผู้มีบทบาทในการสื่อภาพของนรกซึ่งเป็นสถานที่ให้ทรมานคนกระทำความชั่วให้เห็นได้อย่างคร่าว ๆ ด้วยการกล่าวถึงความน่ากลัวของนรกใหญ่ทั้ง ๘ ชุม ซึ่งได้แก่ สัตยชีวนรก กาลสูตุนรก สังฆาฏนรก ไรรุวนรก มหาไรรุวนรก ตาปนรก มหาตาปนรก และมหาเวจีนรก อีกทั้งยังกล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ตกนรกขุมนั้น ๆ ดังความว่า

...ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า ชื่อสัตยชีวนรก อัศจรรย์ว่ามีลมเย็นหนาวเหน็บเหลือขนาดพัดถูกสัตว์ตกตายไป กาลสูตรมีสายบรรทัดเหล็ก ดีสัตว์ให้แตกออกไป ๔ ชีก ๘ ชีก ๑๖ ชีก ดินหน้าอกแตกตลอดหลัง ดินหลังแตกตลอดอก ...

ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า คนกระทำปาณาติบาต อดอาจไม่มีอายุ เมื่อเวลาตายคงจะไปตก สัตยชีวนรกไปทนทุกข์เวทนา ๕๐๐ ปี มีกำหนด กระทำอทินนาทานเลยลงไปตกหมกใหม่ ในกาลสูตรกำหนดพันปีมีประมาณ ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๕)

ภาพความน่ากลัวของนรกที่พระยายมกล่าวถึงในวรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร ถึงแม้ว่าจะไม่เด่นชัดมากเท่ากับเรื่อง พระมาลัยกลอนสวด แต่ก็สามารถทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเกิดความเกรงกลัวต่อบาปได้เช่นกัน

ส่วนตอนท้ายของวรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร ยังกล่าวถึง มูลเหตุของการได้ลงมาเกิดเป็นพระยายม^๑ในเมืองนรกว่า ชาตีก่อนเกิดเป็นคนและเคยไปทำบุญบริจาคทาน แต่ไม่ได้ทำอย่างตั้งใจ ด้วยผลบุญที่เคยทำและผลกรรมที่ไม่ตั้งใจทำบุญ จึงส่งให้ลงมาเกิดเป็นพระยายม ดังความว่า

...ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า โยมจะเล่าเรื่องเบื่องบพกาล โยมได้บริจาคทานไว้ในชาตีก่อน ติดตามมาอวยพรให้ผล โยมเป็นคนไม่มีศีล ประมาทหมิ่นไม่มีศีลในสันดาน เมื่อเวลาจะให้ทาน ในสันดานก็ไม่ปล่อยแผ้ว ครั้นสิ้นชีวิตจากเมืองคนแล้ว ก็ได้ลงมาเสวยผลทนต์ทุกขเวทนา ได้ลงมาเป็นพระยายมอยู่ในนรก ผู้เป็นเจ้า...

(มาลัยสูตร คุทีภาคผนวก หน้า ๒๐๖)

จากที่กล่าวมาตามเนื้อเรื่องในมาลัยสูตร จะเห็นได้ว่า ถึงแม้พระยายมมีบทบาทในเรื่องไม่มากเท่าพระมาลัย แต่ก็เป็นตัวละครสำคัญที่สื่อให้เห็นโทษและความทุกข์ทรมานของการทำบาป และยังช่วยสร้างภาพความน่ากลัวของนรกให้เกิดขึ้นในใจของผู้อ่านผู้ฟังได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะเป็นแรงกระตุ้นให้คนไม่กล้าทำความชั่ว เกรงกลัวต่อบาป มุ่งกระทำความดี

๓. กระต่าย เป็นตัวละครรองอีกตัวหนึ่งในเรื่อง มาลัยสูตร โดยเนื้อหาในเรื่อง กล่าวถึงกระต่ายว่า เป็นบุคคลที่มีฐานะยากจน ทำอาชีพค้าขายด้วยการหาเหิน ถึงแม้ว่าเขาจะยากจน แต่ก็มีความมานะอดทน และเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทิต่อบุพการี ดังความว่า

...ยังมีบุรุษชายพระนายหนึ่งนั้น ทลิตุทก ตกเข็ญใจร้ายทรพย์ อาภัพขัดสนจนเหลือใจ อาศัยอยู่ในเมืองมิลิถามหานคร มีนามกรปรากฏชื่ออุตตรมานพ มีความเคารพนบนอบพระมารดา โส คามโต นิคุขมิตฺวา อยู่มา ณ กาลวันหนึ่ง บุรุษผู้นั้นก็จรจรัลออกจากบ้าน ใจเหี่ยวแสวงหาอาหารมาเลี้ยงพระมารดา บิสิตฺวา เข้าไปสู่ธัญ

^๑ เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา (๒๕๔๒, หน้า ๖๕) อธิบายว่า ในตำราจีนกล่าวถึงมูลเหตุแห่งการเกิดเป็นพระยายมว่า ชาตีก่อนพระยายมเป็นกษัตริย์ครองเมืองไพศาลี ในขณะที่ทำศึกอย่างฉกรรจ์ได้อธิษฐานขอเป็นเจ้านรก การนั้นก็สมปรารถนา แม้ทัพ ๑๔ คน กับทหารแปดหมื่นคนที่ทำการรบอยู่ในขณะนั้นก็ตามไปเกิดด้วย และแบ่งหน้าที่ต่าง ๆ กัน แต่พระยายมยังต้องรับโทษบาปที่สร้างไว้แต่ปางก่อน คือมีปิศาจตนหนึ่งคอยกรอกน้ำทองแดงใส่ปากวันละ ๓ ครั้ง จนกว่าจะสิ้นกรรม

ราวป่า เพื่อจะเก็บผักหักพินมา ซื่อขายจ่ายแลกตามภาษายาก เพราะความจนทน
ลำบาก เพียวบุกป่าพนาหนามด้วยความจน ล้อดทนทรมาน มีกายาอันเศร้าหมอง...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๗)

แม้กระทาชายเป็นตัวละครที่มีบทบาทในเรื่องน้อย แต่สามารถเสริมให้พระมาลัยมี
บทบาทในภาคโลกมนุษย์ได้อย่างมาก เพราะหลังจากที่กระทาชายถวายนดอกบัว ๘ ดอกแล้ว
เขาได้นิมนต์ให้พระมาลัยแสดงธรรมเทศนาเรื่องเกี่ยวกับผลบุญของนายมาลาการ นายจุล -
สาฎก และนายบุญ ซึ่งบุคคลทั้ง ๓ นี้ ต่างมีฐานะความเป็นอยู่ที่ยากจน และมีความมุ่งมั่นที่จะ
ทำบุญเหมือนกระทาชาย ฉะนั้นกระทาชายจึงเป็นตัวละครที่สามารถสร้างแนวความคิดให้กับ
ผู้อ่านผู้ฟังวรรณกรรมเรื่อง มัลลยสูตร เห็นว่าการทำบุญเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยาก ถึงแม้จะมีทุน
ทรัพย์น้อยแต่ถ้าทำบุญตามกำลังความสามารถของตนด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจจริง ผลแห่งบุญ
นี้จะส่งผลเกื้อหนุนได้ในไม่ช้า

นอกจากนี้เหตุที่กระทาชายเป็นผู้ถวายนดอกบัว ๘ ดอกให้พระมาลัย จึงได้เสริมสร้าง
บารมีของพระมาลัยด้วยการเป็นผู้จุดประกายความคิดให้กับพระมาลัยว่า ควรจะนำดอกบัว ๘
ดอกนี้ไปบูชาพระเชี้ยวแก้วที่บรรจุอยู่ในเจดีย์จุฬามณีบนดาวดึงส์สวรรค์ ซึ่งทำให้พระมาลัยได้มี
บทบาทโดดเด่นอยู่บนดินแดนแห่งสวรรค์ต่อไป

๔. พระอินทร์^๑ เป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่มีบทบาทรองไปจากพระมาลัย ตามประวัติ
ของพระอินทร์ที่ปรากฏในเรื่อง มัลลยสูตร นั้น กล่าวว่า พระอินทร์มีนามกรถึง ๗ นาม ซึ่งได้แก่
มาโฆ (ด้วยเหตุที่สร้างกุศลด้วยการสร้างศาลา), บุรินโท (ด้วยเหตุที่เป็นผู้ให้ทานก่อนที่ตนจะ
บริโภค), วาสโร (ด้วยเหตุที่ให้ที่อยู่เป็นทาน), ลักโก (ด้วยเหตุที่ให้ทานด้วยความเคารพ
ไม่รังเกียจคนยากจน), สหัสเนตโต (ด้วยเหตุที่สามารถแก้ข้อสงสัยได้เป็นพัน ๆ เรื่อง), สุขัมบดี
(ด้วยเหตุที่เป็นสามีของนางสุชาดา) และเทวานมินโท^๒ (ในเรื่องมัลลยสูตร ไม่ได้กล่าวถึงเหตุแห่ง
การได้รับสมณนามนี้)

^๑ ในวรรณคดีไทยพระอินทร์จะมีบทบาทมากคือ เป็นผู้คอยช่วยเหลือคนดี เมื่อใดที่คนดีผู้มีบุญญาบารมีได้รับ
ความเดือดร้อน แทนบัณฑิตผู้มั่งคั่งลาอาสนซึ่งเป็นที่นั่งอันอ่อนนุ่มของพระอินทร์ ก็จะแข็งกระด้างขึ้นมาอย่าง
หีน พระอินทร์จึงต้องส่งทิพยเนตรดู และลงไปช่วยแก้ไขสถานการณ์

^๒ เกื้อพันธู์ นาคบุปผา (๒๕๔๒, หน้า ๖๓) อธิบายไว้ในหนังสือพื้นฐานการอ่านวรรณคดีไทยว่า เทวานมินโท
เป็นชื่อของพระอินทร์ในชาติที่มีพรสี่ประการยิ่งกว่าเทวดาทั้งหลาย

ส่วนสาเหตุที่ทำให้เกิดเป็นพระอินทร์นั้น เนื่องมาจากเมื่อชาติก่อนเกิดเป็นมนุษย์ได้สร้างกุศลทำสาธารณะประโยชน์ร่วมกับสหายอีก ๓๒ คน เช่น ทำถนน สร้างศาลา และตั้งอยู่ในความสุจริต ๓ ประการได้แก่ กายสุจริต วาจาสุจริต และใจสุจริต^๑ ดังความว่า

...นี่แน่ผู้เป็นเจ้า โยมจะเล่าให้ฟัง เมื่อคราวครั้งโยมยังเป็นมนุษย์ได้สร้างศาลาไว้ให้คนไปมาได้อาศัย ให้ที่อยู่เป็นทาน ของสิ่งไรโยมต้องทำบุญเสียก่อน แล้วโยมจึงจะบริโภคต่อภายหลัง เมื่อจะให้ทานโยมมีความเคารพ นบนอบในทานโดยมาก ประณีตพิถีพิถันมารดา กล่าววาจาแจ่มใส ไพเราะอ่อนหวาน น้ำจิตไม่สาธยายส่อเสียดยุยง ไม่โลภหลงกระหน่ำในการบุญ อดความโทโสได้ไม่หันหนุน น้ำจิตเป็นคุณทุกประการ เปิกบานอยู่ในการบุญ ดังพรรณนามานี้ โยมมีพวกเพื่อน ๓๓ คน ทำกองการกุศลด้วยกัน ครั้นตายทำลายขันธ์ ก็ได้ขึ้นมาเกิดในสวรรค์ ตั้งแต่นั้นมาก็ปรากฏเรียกชื่อเมืองดาวดึงส์พิภพ ผู้เป็นเจ้า...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๕)

ครั้นพระอินทร์สิ้นชีพในชาตินี้ ผลบุญได้ตามส่งให้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ซึ่งตั้งอยู่บริเวณยอดเขาพระสุเมรุ เดิมที่ดาวดึงส์สวรรค์มีชื่อว่าสุทศนมหานครและมีชาวสวรรค์พวกหนึ่งครองอยู่ก่อนแล้ว เมื่อพระอินทร์ขึ้นไป ชาวสวรรค์เหล่านั้นได้ต้อนรับและนำทิพยบาล (สุรา) มาเลี้ยง พระอินทร์ใคร่จะครองสวรรค์จึงนัดแนะพวกไม่ให้ดื่มสุรา ครั้นชาวสวรรค์พวกที่อยู่ก่อนดื่มจนเมามาย พระอินทร์ก็จับโยนลงจากสวรรค์มาตกอยู่ที่เชิงเขาพระสุเมรุ แต่เนื่องจากชาวสวรรค์เหล่านั้นยังไม่สิ้นบุญที่ทำมาจึงได้เกิดเป็นอสูร^๒ ดังความว่า

^๑ ทางพุทธศาสนากล่าวว่า ก่อนจะได้เป็นพระอินทร์ ท่านได้บำเพ็ญกรรม ๗ ข้ออย่างสมบูรณ์ ตายแล้วจึงได้ไปเป็นพระอินทร์ กรรม ๗ ข้อนั้นคือ ๑. เลี้ยงดูพ่อแม่ ๒. ยำเกรงผู้ใหญ่ ๓. พุดจาสุภาพอ่อนหวานจนตลอดชีวิต ๔. ไม่พุดส่อเสียดยุยงคนทั้งหลายให้เกลียดชังกันตลอดชีวิต ๕. ไม่ตระหนี่ มีการบริจาคทาน กำจัดโลกมัจฉริยะตลอดชีวิต ๖. มีสัตย์ กล่าวด้วยคำแต่สัตย์ตลอดชีวิต ๗. ขจัดความโกรธได้ ตั้งอยู่ในเมตตาจิตจนตลอดชีวิต (เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา, ๒๕๔๒, หน้า ๕๖)

^๒ ตั้งแต่นั้นมาเหล่าอสูรก็มีได้ดื่มสุราอีกเพราะเห็นถึงโทษของการเสพสุรา ส่วนพิภพใหม่ของอสูรอยู่ที่เชิงเขาพระสุเมรุ ซึ่งอยู่ลึกลงไปใต้ดินถึง ๔๔,๐๐๐ โยชน์ เป็นบ้านเมืองงดงามมาก พื้นลาดไปด้วยแผ่นทองคำดูงามราวกับดาวดึงส์แต่ก็ยังสู้ดาวดึงส์ไม่ได้ อสูรพิภพมีเมืองใหญ่ ๔ เมืองและมีพระยาอสูรปกครองทุกเมือง กลางเมืองอสูรมีต้นแคฝอยเป็นไม้ทิพย์ประจำอสูรพิภพ เมื่อใดที่ดอกแคฝอยบาน พวกอสูรจะคิดถึงดาวดึงส์อันเป็นที่อยู่เดิมของตนเพราะมีต้นปาริชาติซึ่งเป็นไม้ประจำดาวดึงส์ พวกอสูรจึงมักจะยกทัพมารบกับพระอินทร์เสมอ เรียกว่า เทวอสูรสงคราม (เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา, ๒๕๔๒, หน้า ๕๗)

...นี่แน่ผู้เป็นเจ้า เหล่าเวปจิตตาสูรา ไม่รู้จักคุณพระศาสดา พวกกันกินเหล้า
เมาสุรา โยมจับโยนลงมา ไปกินสุราต่อไป มีความเจ็บใจล้าลึก (นึก) ขึ้นมาได้เพราะ
เมาเมาสุรา ตั้งแต่นั้นมา ไม่กินสุราต่อไป มีนามปรากฏขึ้นใหม่ จึงได้ชื่อว่าสุรา
โยมได้บุญที่ทรงนี้ ผู้เป็นเจ้า...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๕)

รูปร่างลักษณะของพระอินทร์คือ มีกายสีเขียว ทรงวัชระ (สายฟ้า) เป็นอาวุธ มีศรชื่อ
ศักรธนู พระขรรค์ชื่อ ปรัชญะ มีรถทองเทียมด้วยม้าสีแดง รถนี้ชื่อ วิมานหรือเวหยันต์ มีม้าทรง
สีขาวชื่อ อุจไศศรพ ปราสาทชื่อ เวหยันต์หรือไพชยนต์ มีแท่นศิลาชื่อ บัณทุกัมพล^๒ (เกือกพันธู
นาคนูปผา, ๒๕๔๒, หน้า ๕๘) นอกจากนี้พระอินทร์ยังมีช้างเอราวัณ ซึ่งเป็นเทพบุตรองค์หนึ่ง
ชื่อไวยราวัณเทพบุตร เมื่อพระอินทร์จะเสด็จที่ใดก็เนรมิตตนเป็นช้างเผือกให้พระอินทร์ทรง
ดังความว่า

...เทพบุตรองค์นี้ เมื่อเวลาโยมจะเสด็จออกไปเขยชมสวนอุทยาน ก็มานิรมิต
กายเป็นช้างเอราวัณเทพบุตร สูงสุด ๑๕๐ โยชน์ ให้โยมขี่ไป ครั้นโยมกลับมาถึงที่อยู่
ช้างเอราวัณก็กลับกลายร่างกาย เป็นเทพบุตรต่อไป สัตว์วิธัจจานในสวรรค์ไม่มีดอก
พระผู้เป็นเจ้า ฯ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๖)

นอกจากนี้ในวรรณกรรมเรื่อง มัลลยสูตร ฉบับเทศน์ปุจฉาวิสัชนายังกล่าวถึงมเหสีของ
พระอินทร์ว่ามีอยู่ ๕ องค์ ได้แก่ นางสุชาดา นางสุธัมมา นางสุจิตรา และนางสุนันทา โดยแต่
ละองค์ได้สร้างบุญกุศลดังนี้

- นางสุชาดา ร่วมทำบุญด้วยการรักษาศีล ๕
- นางสุธัมมา ได้สร้างหอฟ้าประดับศาลา
- นางสุจิตรา ได้สร้างสวนดอกไม้ไว้ข้างศาลาเพื่อให้คนได้พักอาศัย
- นางสุนันทา ได้ขุดสระน้ำเพื่อเป็นที่ดื่มที่อาบของประชาชนทั้งหลาย

^๑ กรง (ปาก) = ตรง

^๒ แท่นบัณทุกัมพลมีลักษณะอ่อนนุ่ม เมื่อพระอินทร์นั่งเหนือแท่นนี้จะมีอ่อนยุบไปถึงสะดือ ถ้าผู้มีบุญตกทุกข์
ได้ยาก แท่นนี้ก็จะแข็งเป็นหิน พระอินทร์จึงต้องส่งทพเณตรเพื่อพิจารณาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและเสด็จลงไป
ช่วยเหลือผู้มีบุญนั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น เป็นประวัติของพระอินทร์ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร ถ้าพิจารณาถึงบทบาทของพระอินทร์ที่มีต่อการดำเนินเรื่อง จะเห็นว่าพระอินทร์เป็น ตัวละครที่ช่วยให้เรื่องดำเนินไปอย่างน่าสนใจและต่อเนื่อง ด้วยการเป็นผู้แสดงเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับตนเอง ผ่านการตอบข้อซักถามของพระมาลัย ทั้งยังเป็นผู้ทำให้พระมาลัยทราบถึง อานิสงส์ที่ส่งผลให้เทพบุตรเทพธิดารวมทั้งสิ้น ๑๒ องค์ ได้ขึ้นมาเสวยผลความสุขบนสวรรค์ ดังเช่น

ตัวอย่างที่ ๑ ตอนพระอินทร์เล่าให้พระมาลัยฟังถึงเหตุการณ์ที่ได้นั่งสุชาดามาเป็น มเหสี ดังความว่า

...เหตุที่ไม่เป็นกาเมานั้น เพราะอสูรอนุกูลแก่บุตรสาว ให้หาสามีเอาตามชอบใจ ให้ตีฆ้องร้องเป่าเหล้าอสุรทั้งหลาย ให้มาประชุมพร้อมกันในพระลานหลวง เจ้าชอบอสุรคนไหนก็เอาพวงมาลัยมาสวมใส่ข้อมืออสุรตนนั้นเข้า ลูกสาวก็ไม่ชอบผู้ใด โยมลงไปจำแลงแปลงกายเป็นคนแก่ นางแลเห็นก็เขม้นหมาย เอาพวงมาลัยมาสวมใส่ในข้อมือโยม โยมก็อุ้มเอานางขึ้นมาเมืองดาวดึงส์สวรรค์ จะมาเอาโทษทัณฑ์อะไรกับโยม แล้วอสุรก็ยอมอนุญาตให้ลูกสาวหาสามีเอาตามความปรารถนา จะว่าเป็นกาเมสุมิจจาจารย์นั้นไม่สมควร ผู้เป็นเจ้า ฯ...

(มาลัยสูตร ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๘)

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนพระอินทร์เล่าให้พระมาลัยฟังเรื่องผลบุญของเทพธิดาองค์ที่ ๖ ซึ่งเหาะมานมัสการพระเจดีย์จุฬามณี

...ภนฺเต มาเลยุย ข้าแต่พระมาลัย นางเทพธิดาองค์นี้ เมื่อยังเป็นมนุษย์มีความศรัทธา เมื่อครั้งศาสนาพระมหากัสสปะ นางมีความเคารพเปลื้องปลดเครื่องประดับกาย ออกใส่ในแผ่นดินทองธรรมชาติ เขาก่อพระสถูปบรรจุพระบรมธาตุ ตั้งใจมุ่งมาดปรารถนาบูชาพระสถูป ครั้นมาในพระศาสนานี้ นางมาเกิดเป็นสตรีมีอายุได้ ๑๒ ขวบ ชุมทรัพย์ก็ผุดขึ้นมาจากแผ่นดิน เนืองนองให้กับนางนับยั้งนับจาง ด้วยกุศลผลของนางได้ทำไว้ติดตามมาส่งให้ ครั้นตายจากเมืองคน ก็ไปเสวยผลในเมืองสวรรค์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าเป็นยศบริวาร ๑,๐๐๐ ผู้เป็นเจ้า ฯ...

(มาลัยสูตร ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๒)

นอกจากนี้พระอินทร์ยังเป็นตัวละครที่ช่วยให้พระมาลัยรู้ถึงผลบุญของนางฟ้าวิศมีสีชาว สีเหลือง สีเขียว สีแดง ซึ่งเป็นบริวารนำหน้าขบวนเสด็จของพระศรีอารียะ และเป็นผู้ปูพื้นฐานให้พระมาลัยทราบถึงบุญบารมีอันยิ่งใหญ่ที่พระศรีอารียะเคยสร้างไว้ในครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์ อีกทั้งยังช่วยเชื่อมโยงให้พระมาลัยได้พบกับพระศรีอารียะด้วยการบอกเล่าว่า พระศรีอารียะจะเสด็จลงมานมัสการพระเจดีย์ทุกวัน ๘ คำ, ๑๔ คำ และ ๑๕ คำ จึงทำให้พระมาลัยดำเนินบทบาทในภาคสวรรค์คู่กับพระศรีอารียะต่อไป ดังความว่า

...ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า พระศรีอารียเมตไตรยท่านเคยไปมานมัสการพระเจดีย์ฐานวัน ๘ คำ วัน ๑๔ คำ วัน ๑๕ คำ วันอุโบสถ พระองค์เคยเสด็จมาเทศนาสั่งสอนเทวดาทั้งหลายพระเจ้าข้า พระมาลัยไม่เข้าใจแล้ว อีกสักครู่หนึ่งพระองค์คงเสด็จมาถึงที่นี่ พระผู้เป็นเจ้า...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๐)

หากสังเกตบทบาทของพระอินทร์ที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องสังข์ทอง^๑ เรื่องสมุทรโฆษ^๒ เรื่องจันทโครบ^๓ และเรื่องท้าวแสนปม^๔ เป็นต้น จะพบว่าพระอินทร์อยู่ในฐานะผู้คอยช่วยเหลือคนดี คนมีบุญญาบารมี และคอยช่วยให้คนทำความดีมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของพระอินทร์ในเรื่อง มาลัยสูตร คือ เป็นผู้คอยชี้แนะแนวทางแห่งการทำความดีให้เห็น และกระตุ้นให้คนหมั่นทำความดีด้วยการสื่อเรื่องราวแห่งบุญของตนองบุญของเทพบุตรเทพธิดาทั้ง ๑๒ องค์ และบุญของนางฟ้าบริวารผ่านบทสนทนาระหว่างพระมาลัยกับพระอินทร์

๕. พระศรีอารียเมตไตรย หรือเรียกสั้น ๆ ว่า พระศรีอารียะ พระองค์ทรงประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิต บำเพ็ญบารมี ๓ ชั้นคือ ทศบารมี อุปปบารมี และปรมัตถบารมี รวมเป็นการบำเพ็ญบารมี ๓๐ ประการ เรียกว่า สมเด็จพระบารมี นอกจากนี้พระองค์ทรงความสุจริต ๓ ประการคือ กายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต ทั้งยังกระทำปัญจมหาทานคือ อุทิศลูกเมีย

^๑ เรื่องสังข์ทอง พระอินทร์มีบทบาทในการช่วยหาทางให้เจ้าเงาะถอดรูปและกลายเป็นที่โปรดปรานของพ่อตา ทั้งยังบังคับให้ท้าวขวิมโกลไปตามลูกและเมียกลับเมือง

^๒ เรื่องสมุทรโฆษ พระอินทร์เป็นผู้บังคับให้วิฑูรย์ที่ขโมยพระขรรค์ของพระสมุทรโฆษนำมาคืน

^๓ เรื่องจันทโครบ พระอินทร์ช่วยชุบชีวิตจันทโครบให้ฟื้นและสถาปนาโมราให้เป็นธานี

^๔ เรื่องท้าวแสนปม พระอินทร์เป็นผู้นำกลองมาให้ท้าวแสนปมตีเนรมิตบ้านเมืองและช่วยเหลือพระพุทธรักษา

แขนซ้ายขวา หูตา เลือดเนื้อ และให้ชีวิตเป็นทาน ในเรื่องมัลลยสูตร กล่าวว่า พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีมาถึง ๒๐ อสงไขยแสนมหากัป จึงนับได้ว่าพระองค์เป็น พระวิริยาธิโกโพธิสัตว์

เมื่อศาสนาพระสมณโคตมมีอายุครบ ๕,๐๐๐ ปีจะถึงกาลยุค คือ มนุษย์ฆ่าฟันกันเอง เสพสมกันเหมือนสัตว์เดรัจฉาน คราวนั้นก็จะบังเกิดศาสนาพระศรีอาริย์ขึ้นมาใหม่ โดยท่านลงมาอุบัติปฏิสนธิในครรภ์ของนางสุพรมหวัติ ซึ่งเป็นอัครภรรยาของสุพรมพราหมณ์ ครั้นกำหนดถ้วนเทศมาสจึงประสูติในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมื่อเจริญวัยขึ้นได้เสด็จสู่มหาภิเนษกรรมกระทำทุกริกิริยา ๗ วัน ก็สำเร็จพระปรมาภิเชกสมโพธิญาณเป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าภายใต้ต้นกากะทิง มีพระยาภุจฐคามินีเป็นอัครสาวกเบื้องขวาชื่อ อโศกเถร และพระยาศรัทธาพิสสเป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายชื่อ พรหมเทวเถร ดังข้อความว่า

๕/๓๓ บิดาชื่อสุพรมพราหมณ์บุโรหิต มารดาชื่อพรมหวัติ อัครมเหสีชื่อ
จันทมณี บุตรชายชื่อพรมหวัติมนกุมาร ฯ

๕/๓๔ เมืองที่โยมอยู่ชื่อเกตุมดีมหานคร ฯ

๕/๓๕ โยมประสูติในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ฯ

๕/๓๖ โยมออกสู่มหาภิเนษกรรม อายุได้ ๘ พันปี ผู้เป็นเจ้า ฯ

๕/๓๗ โยมกระทำทุกริกิริยามหาปฏิญาณ ๗ วัน ก็ได้สำเร็จพระปรมาภิเชกสมโพธิญาณ เป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ภายใต้ต้นไม้กากะทิง เป็นไม้ศรีมหาโพธิ์ ฯ

๕/๓๘ ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า พระยาภุจฐคามินี เป็นอัครสาวกเบื้องขวา ชื่ออโศกเถร พระยาศรัทธาพิสส เป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย ชื่อพรหมเทวเถร ฯ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๓๑)

เมื่อพระศรีอาริย์ทรงตรัสลงมาในโลกมนุษย์ ผู้คนในโลกยุคพระศรีอาริย์จะเป็นผู้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ รูปร่างงดงามเสมอกัน เพราะด้วยบารมีที่พระองค์ทรงบำเพ็ญมาดังนี้

- ให้ยาเป็นทาน จึงทำให้คนในยุคของท่านไม่มีโรคภัย
- เคารพผู้มีศีล จึงทำให้คนในยุคของท่านไม่มีคนพิการ
- มองพระภิกษุสามเณรด้วยความเคารพ จึงทำให้คนในยุคของท่านไม่มีคนตาบอด
- ตั้งใจฟังธรรม จึงทำให้คนในยุคของท่านไม่มีคนหูหนวก
- รักษาศีลและสอนธรรมแก่สัตว์ทั้งปวง จึงทำให้คนในยุคของท่านไม่มีคนเป็นบ้า
- บอกหนทางแก่ผู้มีศีลหลุดจาอ้อนหวานไพเราะ จึงทำให้คนในยุคของท่านไม่มีคนเป็นใบ้
- รักษาศีลและให้ทานแก่คนจน จึงทำให้คนในยุคของท่านไม่มีคนจน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น เป็นประวัติของพระศรีอารียซึ่งปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร ส่วนบทบาทของพระศรีอารียที่มีต่อการดำเนินเรื่องนั้น แม้ว่าท่านอยู่ในฐานะตัวละคร รอง แต่ก็มิบทบาทไม่น้อยไปกว่าพระมาลัย เพราะพระองค์เป็นตัวละครที่ช่วยคลี่คลายให้ผู้อ่าน ผู้ฟังวรรณกรรมเรื่องนี้รู้และเข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดในศาสนาพุทธพระศรีอารีย อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธศาสนิกชนที่สะท้อนได้จากเนื้อเรื่องใน มาลัยสูตร ฉบับเทศน์ปุจฉา วิสัชนา โดยพระองค์นำเสนอด้วยการกล่าวถึงการกระทำที่เป็นเหตุทำให้ไม่ได้เกิดในศาสนาของท่าน และนำภาพความสุขความสบายในโลกยุคพระศรีอารียมาเสนอผ่านบทสนทนาระหว่าง พระองค์กับพระมาลัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ ตอนพระศรีอารียเล่าให้พระมาลัยฟังถึงเรื่องการกระทำที่ทำให้ไม่ได้เกิด ในศาสนาของท่าน ดังความว่า

...อ้อคนที่ไม่ทันศาสนาโยมนี้อะ หรือ คือคนกระทำปัญจามันตริยกรรม แลคนที่ กระทำกิริยาชุกชุมกเลเกลยสังวาส แลคนลักขของสงฆ์ แลคนทำลายพระพุทธรูป พระ สุธูปเจดีย์ พระศรีมหาโพธิ์ คนฆ่าพระโพธิสัตว์ แลคนอกตัญญู ไม่รู้จักคุณพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ คือตีตำพ่อแม่ครูบาอาจารย์ บรรดาที่ท่านผู้มีคุณ แลคนที่ทำปาณา เป็นนิจ อทินนาทานเป็นนิจ กาเมสุมิจจารเป็นนิจ คนกล่าวมุสา คนกินสุราเมรัย เป็นนิจ คนนิยตมิจจารปฏิฐิ คนที่กล่าวมานี้ ไม่ทันศาสนาโยมแล้ว ผู้เป็นเจ้า ฯ...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๖)

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนพระศรีอารียเล่าให้พระมาลัยฟังถึงเรื่องความสุขสบายในศาสนาของ ท่าน ดังความว่า

...ข้าแต่พระอรหันต์มาลัย คราวนั้นฉันชมพุทวิปบริบูรณ์ด้วยโภชนาหาร ฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล ฤดูแล้ง ๑๕ วันตก ฤดูลม ๑๐ วันตก ฤดูฝน ๕ วันตก เมื่อฝนตกนั้น ตกแต่เที่ยงคืนไปก่อนรุ่ง ยังไซมฝนดินให้จำเริญ ชาวชมพุทวิปก็ บริบูรณ์มากไปด้วยความสุข แต่ฉันรากไม้ใบหญ้าเผือกมันมีรสอร่อย ชาวชมพุทวิปไม่ ต้องทำไร่ไถนา เมล็ดข้าวตกลงบนแผ่นดินก็งอกขึ้นเอง แดกหน่อตั้งกอออกรวง ครั้น สุกก็แตกออกเป็นข้าวสาร ไม่ต้องสีต้องซ้อม ผู้ใดปรารถนาเท่าใด ก็ไปขนเอามาตาม ความปรารถนาของตน ... อนึ่งแก้วแหวนเงินทอง ผุดเนืองนองเกลื่อนกลาดไปทั่วแผ่นดิน ฟ้าปฐพี ไม่มีใครจะแย่งชิงกัน ...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๓๐ - ๒๓๑)

กล่าวโดยสรุป พระศรีอารียเมตไตรยเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องร่วมกับพระมาลัยและเป็นผู้แสดงให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธศาสนิกชนซึ่งก็คือ การได้ไปเกิดในโลกยุคพระศรีอารีย อีกทั้งยังเป็นตัวละครที่กระตุ้นความปรารถนาของมนุษย์ด้วยการนำความอุดมสมบูรณ์พูนสุขในโลกยุคของท่านมาเสนอเพื่อเป็นเครื่องจูงใจให้คนเป็นคนดี และหมั่นสร้างสมบุญกุศลไว้ให้มาก

จากที่กล่าวมาทางด้านตัวละครในเรื่อง มาลัยสูตร จะเห็นว่า ผู้ประพันธ์ได้สร้างให้พระมาลัยเป็นตัวละครเอกที่มีบทบาทมากที่สุด ดังจะเห็นได้จากการที่พระมาลัยเป็นตัวละครหลักในการดำเนินเหตุการณ์ตั้งแต่ภาคแรกจนถึงภาคสวรรค์ โดยแสดงบทบาทร่วมกับพระยายม กระทบาย พระอินทร์ และพระศรีอารียตามลำดับ ซึ่งการแสดงบทบาทของพระมาลัยร่วมกับตัวละครดังกล่าวได้มีส่วนช่วยให้ผู้ประพันธ์เสนอจุดมุ่งหมายสำคัญของเรื่องนั่นคือ การละเว้นจากบาป หมั่นทำบุญ และอบรมจิตใจให้บริสุทธิ์ได้อย่างแนบเนียน

กลวิธีการประพันธ์ในเรื่อง มาลัยสูตร

การศึกษากลวิธีการประพันธ์จะช่วยให้มองเห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผู้ประพันธ์ในด้านกระบวนการเรียบเรียง และการเลือกสรรกลวิธีมาใช้สร้างสรรคงานวรรณกรรม สำหรับวรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร นั้น ผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีการประพันธ์ด้านการเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการปิดเรื่อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. การเปิดเรื่อง ลักษณะการเปิดเรื่องของมาลัยสูตร เริ่มต้นด้วยการเกริ่นนำเป็นคาถาภาษาบาลี เพื่อแสดงว่าเรื่องมาลัยสูตรนั้นอยู่ในพระไตรปิฎก โดยไม่ได้เริ่มต้นด้วยคำประณามพจน์ หรือคำนำมัสการพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นธรรมเนียมการแต่งหนังสือของนักประพันธ์ชาวไทยเหมือนวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ดังความว่า

ฯ อติเต ความภานิธิเป เอโก มาเลยุย เทวเดโรนาม มหิทธิโก มหานุกาโว
อโหสิ โส กมโภชคามิ อุปนิสสุยาย โรหชนปเทปติ วสุตตีติ ฯ

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๑)

เมื่อเกริ่นนำด้วยภาษาบาลีจบแล้วผู้ประพันธ์จึงกล่าวแนะนำว่า ผู้เทศน์ได้รับบทเป็นพระมาลัย เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจถึงเรื่องราวที่จะกล่าวต่อไป และทราบว่าจะใช้กลวิธีในการเทศน์แบบปุจฉาวิสัชนา (การถามการตอบ) จากนั้นจึงเริ่มเล่าเรื่อง ดังความว่า

...อาตมาภาพผู้สมมุติแทนพฤติ^{*}พระมัลลยอรหันต์ จะรับทานวิสัยนาไปพอ
เป็นใจความตามพระบาลีว่า...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๑)

๒. การดำเนินเรื่อง พรรณกรรมเรื่อง มัลลยสูตร มีลักษณะการดำเนินเรื่องเป็นไป
ตามลักษณะของวรรณกรรมพุทธศาสนาทั่ว ๆ ไป คือ มีการตั้งคาถาภาษาบาลีไว้ตอนต้นแล้วแปล
อธิบายความ และมีกรยกคาถาภาษาบาลีสั้น ๆ แทรกไว้ในเนื้อหา นอกจากนี้ยังมีการดำเนิน
เรื่องแบบปุจฉาวิสัชนา ตลอดจนการแทรกเรื่องประกอบ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดต่อไป

๒.๑ ใช้คาถาบาลีนำเรื่องตอนขึ้นต้นเรื่องในแต่ละผูก ในตอนเริ่มต้นเล่าเรื่อง
ผู้ประพันธ์ได้ใช้คาถาบาลีเกริ่นนำเรื่อง จากนั้นจึงกล่าวถึงภูมิหลังหรืออิริยาบถของตัวละครต่าง ๆ
ก่อนที่จะเริ่มความตอนที่ เป็นบทสนทนาคือ

ผูกที่ ๑ ได้อ้างถึงระยะเวลาของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และกล่าวถึงภูมิหลังของ
พระมัลลยว่าเป็นชาวลัγκα อยู่ในหมู่บ้านกัมโภช ณ โรหชนบท และกล่าวถึงพระจริยวัตรที่
งดงามของพระมัลลย ดังตัวอย่างข้อความว่า

ฯ อติเต ความภปณิธิเป เอโก มาเลยุย เทวเถโรนาม มหิตุธิโก มหานุกาโว
อโหสิ โส กมโภชคามํ อุปนิสฺสาย โรหชนปเทปติ วสุสตีติ ฯ

อาตมาภาพผู้สมมุติแทนพฤติพระมัลลยอรหันต์ จะรับทานวิสัยนาไปพอเป็น
ใจความตามพระบาลีว่า อติเต กาล ในอดีตกาลนานมา ครั้งเมื่อพระพุทธศาสนา
กาลล่วงได้ ๒๒๐ ปี ยังมีเศษ กิร ดังได้ลำดับเหตุ ในขอบเขตประเทศเกาะลังกา ยังมี
พระมหาเถรองค์หนึ่ง บรรลุถึงพระอรหันต์ มีนามกรแจ้งจัดชัดเจน ชื่อพระอรหันต์
มัลลยเทวเถร ท่านอาศัยอยู่ในขอบเขตบริเวณโรหชนบท ประกอบไปด้วยพระเกียรติยศ
ปรากฏทั่วทิศา ท่านเที่ยวโคจรภิกขาจาร ในบ้านกัมโภชเที่ยวโปรดสัตว์ พอเป็นยา
ปรมัตถ์บำบัดกาย ถือตามเยี่ยงอย่างทางพระชินสีห์สั่งสอนมา...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๑)

ผูกที่ ๒ หลังจากเกริ่นนำด้วยภาษาบาลีแล้ว จึงกล่าวถึงอิริยาบถของพระยายม ซึ่งจะ
ดำเนินเรื่องต่อเนื่องจากผูกที่ ๑ คือเป็นตอนที่พระมัลลยตะโกนเรียกหาพระยายม ดังความว่า

* พฤติ = ประพฤติ

อด โข ยโม ราชชา เถรสสุต วจนํ สุตฺวา โก โส มม นามํ ปจฺจตฺติ วตฺวา เถรํ
ทิสฺวา ปญฺจางคปติฏฺฐิ เตน เถรํ วนฺทตฺติ ฯ

โส ยโม ราชชา ปางนั้นพระยายมราช เสด็จอยู่ในปรางค์ปราสาท ได้สดับ
เทวาทวาจาพระมาลัย บพิตรก็จินตนาในพระทัยว่า โก เอโส ใครหนอซึ่งจะชะชะ
ชอกซอนเข้ามาตามนามกรของเรา มีความสงสัยพระทัยนัก ช่างบุกบันหาญหักมาถึง
ที่นี่ จะเป็นผีปีศาจราชทูตมนุษย์หรือมิใช่ ใครหนอมาเรียกเราเข้ามาเถิดไฉน...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๒)

ผูกที่ ๓ เริ่มเกริ่นนำเรื่องเป็นภาษาบาลี จากนั้นเป็นการกล่าวถึงภูมิหลังของ
กระต่ายในเรื่องของฐานะ ชื่อ อาชีพ และเหตุการณ์ก่อนหน้าที่จะกระต่ายจะได้พบกับ
พระมาลัย ดังความว่า

ฯ ตสฺมี กาเล เอโก ลิตฺทกฺขบุริโส มาตุอุปฺภูสฺสากํ กโรติ ตสฺมี กาเล
โส คามโต นิภฺษมิตฺวา นหาปนตฺถาย เอกํ สรํ ปตฺวา ตตฺถ นหาตฺวา อุฏฺฐานิ ลฺลปฺล
บุปฺผานิ ทิสฺวา ตานิ อุคฺคเหตฺวา สรา อุตฺตริตฺวา มคฺคํ ปฏฺิปฺชฺชิ อุฏฺฐานิ ลฺลปฺล
บุปฺผานิ เถรสฺส หตฺถเต ทตฺวา ปณฺิทานํ โกโรนฺโต อิมํ คาคฺคมาห ฯ เอโก ทลิตฺทกฺขบุริโส
ยังมีบุรุษชายพระนายหนึ่งนั้น ทลิตฺทกฺข ตกเข้ญใจร้ายทรัพย์ อาภัพขัดสนจน
เหลือใจ อาศัยอยู่ในเมืองมิลิลามหานคร มีนามกรปรากฏชื่ออุตฺตรมานพ มีความเคารพ
นบนอบพระมารดา ปวีสิตฺวา เข้าไปสู่อรุณราวป่า เพื่อจะเก็บผักหักพินมา ชื่อชายจ่าย
แลกตามภาษาปาก เพราะความจนทนลำบาก...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๗)

ผูกที่ ๔ หลังจากเกริ่นนำด้วยภาษาบาลีแล้ว ได้กล่าวถึงอิริยาบถของพระอินทร์ในการ
เตรียมตัวลงไปในมัสการพระจุฬามณีในวันอุโบสถ ๘ ค่ำ ดังความว่า

อด โข สกุโก เทวราชฯ คณฺโฑทกํ นหาตฺวา ทิพฺพญฺสาย ปรีทิตฺวา
ทิพฺพมालํ สยํ คเหตฺวา มหนฺเตหิ เทวอจุจรรคณฺหิ ปรีวาเรตฺวา อากาสํ อพฺยุคฺชนฺตฺวา
จุฬามณีเจตฺยํ ปทฺทฺชิณฺถํ กตฺวา อาคจฺจตฺติ ฯ อด โข สกุโก เทวราชฯ ฯ

ในสมัยครั้งนั้น สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาเจ้าฟ้าสุรัสวดี ทรงพระจินตนาใน
พระหฤทัยรำพึงไปว่า อภฺรฺชฺชิตฺวา ในเวลาวันนี้ก็เป็นวันอุโบสถ กำหนด ๘ ค่ำควรเราจะ
ไปไหว้วันทนา พระจุฬามณีเจตฺยฐาน ท้าวโกสีย์ก็ลงทรงสนานสำราญพระทัย แล้วก็

ประพรมร่างกายลูบไล้ด้วยของหอมจํารุงฟุ้งขจร ทรงพระภูษาอาภรณ์เครื่องประดับกาย
ดูเพริศพรายแต่ล้วนทิพย์...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๐)

ผูกที่ ๕ เริ่มเกริ่นนำเรื่องด้วยภาษาบาลี จากนั้นได้กล่าวทำความเข้าใจ ผู้เทศน์ได้รับ
บทบาทเป็นพระศรีอาริย์ และเล่าเรื่องย้อนความในตอนก่อนคือ ขณะพระมาลัยสนทนากับ
พระอินทร์ ได้มีเทพบุตรองค์หนึ่งลงมานมัสการพระเจดีย์พร้อมด้วยบริวาร ดังตัวอย่าง

ตทหนุตฺรํ เอโก เทวปุตฺโต สหสฺสอจฺจุเรหิ ปรีวตฺโต อากาเส ปกฺขนฺทิตฺวา
จุฬามณิเจดีย์ วนฺทิตฺติ ฯ

ณ บัดนี้เอาตามผู้สมมติว่าแทนที่พระศรีอาริย์เมตไตรย จะได้รับทานว่าแทน
เทวบุตร เทวธิดา ๑๒ พระองค์เสียก่อน แล้วจะย้อนยกเรื่องพระอาริย์เมตไตรยขึ้น
อธิบายเมื่อฝ่ายหลัง ดำเนินความว่า ตทหนุตฺรํ ในลำดับนั้นพระอรหันต์มาลัยกำลัง
สั่งสนทนา กับสมเด็จพระนรินทราธิราชยังไม่ทันจะขาดคำ เอโก เทวปุตฺโต ยังมีเทพบุตร
องค์หนึ่ง บริวารพันหนึ่งเหาะมาบนอากาศ มาเพื่อจะอภิวัตน์มัสการพระเจดีย์ฐาน
ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ หยุด ฯ ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๔)

จากนั้นได้เริ่มเกริ่นนำเรื่องเป็นภาษาบาลีใหม่อีกครั้ง ก่อนจะกล่าวเข้าเรื่องถึงอิริยาบถ
ของพระศรีอาริย์ตอนเตรียมตัวลงไปไหว้พระเจดีย์ และในขณะที่กำลังนมัสการพระเจดีย์ ความว่า

ตทา อริยมตฺเตยฺโย โพธิสฺสโต โกภิสฺสสหสฺสเสหิ ปรีวารเหิ เทวคณฺเหิ
ปรีวตฺโต ตฺสิตถวเน โอตฺริตฺวา วิวิธํ รุจิรํ เทวาปภาสํ ปชฺชลิโต อณฺเฏสํ เทวานํ
นิพฺโพภาสํ อภิภุญฺญ ตารกานญฺจ โอบาสํ นกฺขตฺตราชา วีย เทวราชา สิลาย
อาคโตติ ฯ ตทา อริยมตฺเตยฺโย โพธิสฺสโต

ปางเมื่อสมเด็จพระศรีอาริย์เมตไตรย เนืองน้อมพระบรมโพธิสัตว์ พระองค์
ทรงปรารภ จะมานอบนบนมัสการ พระจุฬามณีเจดีย์ฐาน ในวันอุโบสถอัฐมรณี ๘ คำ
พระองค์เสด็จเข้าสู่ที่ชำระสระสงองค์กายา ด้วยทิพสุคนธาน้ำหอมฟุ้งขจรจับใจชื่นชม
ภิรมย์หรรษา ผลัดพระภูษาผ้าทรงอันเป็นทิพย์...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๔)

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่า ลักษณะการใช้คาถาบาลีนำตอนขึ้นต้นเรื่องในมัลลยสูตรปรากฏทุกครั้งที่ยกขึ้นต้นผูกใหม่ โดยจะเกริ่นนำด้วยคาถาบาลียาว จากนั้นจึงแปลคาถาเป็นภาษาไทย ซึ่งการแปลคาถานี้ไม่ได้แปลตามอรรถ แต่เป็นการแปลแบบขยายความ เพื่อดำเนินเรื่องให้เห็นถึงบทบาทหรืออิริยาบถของตัวละครแต่ละตัว

๒.๒ ยกคาถาบาลีสั้น ๆ ขึ้นมาแทรกเป็นตอน ๆ ตอนบรรยายความในเนื้อหา มีการยกคาถาขึ้นต้นแล้วแปลคาถานั้น เพื่ออธิบายความเป็นภาษาไทยด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วหรือร้อยแก้วแบบมีสัมผัสคล้ายร้อยยาว ซึ่งส่วนใหญ่จะพบการยกคาถาบาลีสั้น ๆ ช่วงข้อความตอนที่เป็นการเล่าเหตุการณ์ในขณะดำเนินเรื่องตอนต้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑ ตอนสัตว์นรกเห็นพระมาลัยเสด็จมา

...เถรี ทิสฺวา กุโธ สัตว์นรกทั้งหลาย ได้ทัศนากการเห็น พระมหาเถรมาลัย ก็ชวนกันร้องไห้วิงวอนถวายนมัสการ กราบกรานอัญชลี นบนิ้วเหนือเกศี แล้วทูลถามว่า อาคจุจฺจ พระผู้เป็นเจ้ามาแต่ไหน พระอรหันต์มาลัยท่านบอกไปว่า เรามาแต่มนุษยโลก มาเพื่อจะดับความทุกข์โศก ของสัตว์นรกให้สูญหาย...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๔๑)

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนกระซางเขาเก็บดอกบัว ๘ ดอก

...นิรุปลํ วิจิณฺทฺวา เห็นดอกปทุมชาติผ่องใสโสภาคย์น่าชม ยังน้ำจิตคิดนิยมอยากจะได้ เอาไปบูชาพระรัตนตรัยเจ้า บุรุษนั้นก็เก็บตัดมัดเข้าทั้ง ๘ ดอกให้ดิบตีสรฯ อุตฺตริตฺวา บุรุษผู้นั้นก็จรลีลิลลาคขึ้นจากสระ เดินเปะปะมาตามมรรคา เถรีทิสฺวา ได้ทัศนากการเห็นพระมหาเถรมาลัยดำเนินมา สนฺตินุทฺริโย มีสังวรอินทริยโสภาสง่างาม ไม่วอกแวกวุ่นวาย เดินตามพระวินัย...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๗)

นอกจากนี้ยังพบการยกคาถาภาษาบาลีสั้น ๆ ในข้อความตอนที่เป็นการบรรยายเพื่ออธิบายเรื่องหรือเนื้อความยาว ๆ เช่น ตอนพระยายมอธิบายให้พระมาลัยฟังเกี่ยวกับเทวทูตทั้ง ๕ ซึ่งได้แก่ คนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนถูกจองจำ และคนตาย และตอนพระศรีอาริย์อธิบายให้พระมาลัยฟังเกี่ยวกับเหตุการณ์ในกัลป์ ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อศาสนาพระสมณโคดมล่วงไปแล้ว ๕,๐๐๐ ปี และเป็นช่วงต่อระหว่างศาสนายุคพระสมณโคดมกับศาสนายุคพระศรีอาริย์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๓ ตอนพระยายมราชอธิบายให้พระมาลัยฟังเกี่ยวกับเรื่องเทวทูตทั้ง ๕

...ภนฺเต ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า โยมดักเตือนให้สติปัญญา พิจารณาเห็นใจ ในธรรมสังเวชว่า เมื่อเรายังเป็นทารก หมกมุดหมกมั่วจะเหมือนอย่างนี้ เรายังเวียนว่ายตายเกิด เอากำเนิดเกิดในวัฏสงสาร ยังไม่ถึงแก่พระนิพพาน ตราบใดก็คงจะเวียนว่ายทนทุกขเวทนาอย่างนี้ ให้ปลงปัญญาพิจารณาว่า **ชาติธมฺโมมฺหิ ชาติ อนฺติโต** เรายังมิได้ถึงแก่พระนิพพานราบใด ล่วงหลักไปไม่พ้นซึ่งภพชาติ เทวทูตคำรบ ๒ ได้เห็นคนแก่เฒ่าชรา เกสาหงอกฟันหักแก้มตอบ ผิวหนังเหี่ยวแห้งห่อหุ้ม ยู่ยยานทั้งสารพางค์กายให้ปลงปัญญา พิจารณาเห็นว่าตัวเรา ก็คงแก่เฒ่าชราเหมือนผู้นี้เอง ให้บริกรรมภาวนาว่า **ชราธมฺโมมฺหิ ชรํ อนฺติโต** เราหนีไม่พ้นซึ่งความชราเป็นเหมือนกันทุกรูปทุกนาม ไม่ว่าตัวเขาตัวเรา...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๔)

ตัวอย่างที่ ๔ ตอนพระศรีอาริย์อธิบายให้พระมาลัยฟังเกี่ยวกับเหตุการณ์ในกสิยัค

...ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า **โคตม พุทฺธสํสาสน** ในเมื่อศาสนาพระสมณโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งอยู่ถ้วน ๕,๐๐๐ วัสสาแล้ว ตั้งแต่นั้นไป สัตว์จะหนาไปด้วยอกุศล กามราคะลวงเขตลวงแดนกัน จะมีได้เคารพยำเกรงแก่กัน พี่ป้าน้าอาลูกหลาน ก็จะอยู่สมัครสังวาสเลี้ยงดูเป็นผิวเป็นเมี่ยงกัน แลสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น ก็จะมากไปด้วยโลภโทโส โมโห หวงแต่การบาปต่าง ๆ อายุสัตว์นั้นก็จจะน้อย ถอยลงไปทุกทีทุกที จนถึง ๑๐ ปี เป็นอายุขัย สัตว์ทั้งหลายครั้งนั้นอายุได้ ๕ ปี กระทำการมกคลอยู่เป็นผิวเมี่ยงกัน **ตสฺมิ กาเล** ในกาลนั้น เกิดมิคสัญญีฆ่าฟันกันตายถึง ๗ วัน คนครั้งนั้นเห็นกันเข้าก็สำคัญว่าเนื้อว่าสุกร จับท่อนไม้กลับกลายเป็นหอกดาบ ฆ่าฟันกันตายกลาดเกลื่อนไปในชมพูทวีป...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๓๐)

จากการศึกษาพบว่า การยกคาถาภาษาบาลีสั้น ๆ ในเรื่อง มาลัยสูตร นั้น ผู้ประพันธ์วรรณกรรมเรื่องนี้ไม่นิยมยกคาถาบาลีสั้น ๆ เข้ามาแทรกในเนื้อความมากนักกล่าวคือ ส่วนใหญ่จะดำเนินเรื่องเป็นความเรียงร้อยแก้วภาษาไทย นอกจากนี้ยังพบว่า คาถาบาลีที่แทรกส่วนใหญ่เป็นค่านามที่ใช้เรียกชื่อตัวละคร เช่น เทวะ, มหาราช, ภนฺเต, ปริณฺโท, วาสโร, สหสฺสเนตฺโต, สกโก, เมตฺเตยฺโย โพธิสฺสโต เป็นต้น

๒.๓ ใช้วิธีปุจฉาวิสัชนา การปุจฉาวิสัชนา หรือการถามการตอบ เป็นวิธีการที่นิยมใช้กันมากในทางพุทธศาสนาทั้งในการแต่งหนังสือเทศน์ และในการแสดงธรรมเทศนา (สันทนี อาบัวรัตน์, ๒๕๒๘, หน้า ๘๑) เวลาเทศน์ต้องมีผู้เทศน์ที่เป็นฝ่ายซักถาม (ปุจฉา) และผู้เทศน์ที่เป็นฝ่ายตอบ (วิสัชนา) ซึ่งการเทศน์แต่ละครั้งจะมีผู้เทศน์กี่คนก็ได้ ถ้ามี ๒ คน เรียกว่า เทศน์สองธรรมาสน์ มี ๓ คน เรียกว่า เทศน์สามธรรมาสน์ เป็นต้น ส่วนเรื่องที่นิยมใช้เทศน์แบบปุจฉาวิสัชนากันมากคือเรื่องพระมาลัยและเรื่องมหาชมพูบดี (พระเทพปริยัติวิธาน, สัมภาษณ์, ๑๑ มกราคม ๒๕๔๖)

วรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร ใช้วิธีปุจฉาวิสัชนาเป็นกลวิธีการดำเนินเรื่องที่สำคัญเกือบตลอดทั้งเรื่อง โดยเนื้อหาของมาลัยสูตรแบ่งออกเป็น ๕ ผูก แต่ละผูกเป็นสำนวนพูดของตัวละครแต่ละตัวคือ ผูกที่ ๑ เป็นสำนวนพูดของพระมาลัย, ผูกที่ ๒ เป็นสำนวนพูดของพระยายม, ผูกที่ ๓ เป็นสำนวนพูดของกระต่าย, ผูกที่ ๔ เป็นสำนวนพูดของพระอินทร์ และผูกที่ ๕ เป็นสำนวนพูดของพระศรีอารียะ เหตุที่มาลัยสูตร ใช้วิธีปุจฉาวิสัชนาเป็นกลวิธีสำคัญในการดำเนินเรื่อง จึงมีการนำมาใช้เทศน์แบบ ๓ ธรรมาสน์ ดังปรากฏข้อความที่ระบุไว้ตรงหน้าปากของผูกที่ ๑ ว่า “สร้างเมื่อพุทธศักราชล่วงได้ ๒๔๖๒ พรรษา จ้างข้าพเจ้านายเจรจาร์ ๒๕ ลานรวมเป็นหนังสือ ๕ ผูกด้วยกัน เทศน์ ๓ ที่” ดังนั้นในการเทศน์เรื่องมาลัยสูตร จึงต้องมีพระภิกษุรูปหนึ่งเทศน์สำนวนพูดของพระมาลัย และพระภิกษุอีก ๒ รูปจะต้องเทศน์รูปละ ๒ สำนวนคือ ตอนแรกเทศน์สำนวนพูดของพระยายมหรือกระต่ายรูปละ ๑ สำนวน เมื่อเทศน์จบแล้วก็ต้องเทศน์สำนวนพูดของพระอินทร์หรือพระศรีอารียะอีกรูปละ ๑ สำนวน

ฉะนั้นในการลำดับเรื่องจึงต้องใช้ต้นฉบับ ๒ ผูกประกอบกัน โดยยึดผูกที่ ๑ สำนวนพูดของพระมาลัยเป็นหลัก และใช้กับผูกที่ ๒, ผูกที่ ๓, ผูกที่ ๔ และผูกที่ ๕ ประกอบกันตามลำดับเหตุการณ์

หากสังเกตจากลักษณะเนื้อหาที่แยกสำนวนพูดของตัวละครออกเป็นผูก ๆ จะเห็นว่าสามารถนำวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตรไปเทศน์แบบ ๒ ธรรมาสน์ หรือ ๕ ธรรมาสน์ ก็ได้

การดำเนินเรื่องแบบปุจฉาวิสัชนาหรือการถามการตอบ โดยแยกเนื้อหาคำพูดของตัวละครออกเป็นผูก ๆ นี้ เป็นตอนที่พระมาลัยได้พบกับบุคคลต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ พระยายม กระต่าย พระอินทร์ และพระศรีอารียะ โดยที่ตัวละครทุกตัวจะทำหน้าที่เป็นผู้ถามหรือผู้ตอบก็

* เนื่องจากเนื้อหาของเรื่อง มาลัยสูตร แยกสำนวนพูดออกจากกันเป็นผูก ๆ และการลำดับเรื่องจะต้องใช้ ๒ ผูกประกอบกันดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเขียนหมายเลขกำกับไว้ทุกตอนและทุกผูกที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้อ่านสามารถลำดับเรื่องได้ง่ายขึ้น

ได้แล้วแต่สถานการณ์ในบทสนทนา ดังตัวอย่างตอนพระมาลัยและพระอินทร์สนทนากันเกี่ยวกับ
 เรื่องการเดินทางมายังสวรรค์ของพระมาลัย ทั้งพระมาลัยและพระอินทร์ต่างก็มีบทบาทเป็นผู้ถาม
 และผู้ตอบเหมือนกัน ดังความว่า

...๔/๔๘ พระผู้เป็นเจ้าของมาลัยด้วยอะไรเร็วนักเร็วหนา ผู้เป็นเจ้าของ ฯ

๔/๔๙ บอกกับโยมว่ามาด้วยจิตใจร่างกาย บัดเดี๋ยวใจก็ถึงดาวดึงส์พิภพ
 โยมคิดไม่เห็นเลย นิมนต์บอกออกไปให้โยมเข้าใจด้วย ฯ

๔/๕๐ พระมาลัยทำอุบายจะให้เขานิมนต์มาเทศนาบ่อย ๆ ดอกกระมัง ฯ

๔/๕๑ โยมได้ขึ้นมาเกิดในดาวดึงส์นี้ มาด้วยกุศลผลบุญนั่นเอง ผู้เป็นเจ้าของ ฯ

๔/๕๒ ข้าแต่ผู้เป็นเจ้าของ รักษาศีลบริจาทาน สดับธรรมนั้นแล เรียกว่าบุญว่า
 กุศล ผู้เป็นเจ้าของ ฯ...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๔)

...รูปมาด้วยจิตใจร่างกายเท่านั้นเอง มหาบพิตร ฯ ๔/๕๓

นี่แนบพิตร อุตส่าห์รักษาศีลบริจาทาน ชำระสันดานให้ผ่องใสสะอาด
 ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ หมั่นนิมนต์พระมาเทศน์ให้บ่อย ๆ ลักหน้อยร่างกายก็จะ
 เลื่อนลอยขึ้นมาได้ ดังใจปรารถนา มหาบพิตร ฯ ๔/๕๐

ไอ้ท้าวโกสีย์อัธมรินทรา พุดจาไม่น่าฟัง พุดดันทุรังไปข้าง ๆ ผิดทางเทศนา
 กล่าววาจาผิดสวาทประมาทหมิ่น ไม่รู้จักคุณศีลคุณทานการกุศล บพิตรได้มาเสวยผล
 ในเบื้องสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มาด้วยอะไรบพิตร ฯ ๔/๕๑

อะไรที่เรียกว่าบุญว่ากุศล บพิตร ฯ ๔/๕๒...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๙๑)

ส่วนในตอนที่พระมาลัยเสด็จโปรดนรกพบสัตว์นรกที่กำลังถูกทรมาน จะมีจำนวนพูด
 ของสัตว์นรกแทรกอยู่ในหมู่ที่ ๑ ซึ่งเป็นจำนวนพูดของพระมาลัย เนื่องจากวรรณกรรมเรื่อง
 มาลัยสูตร ไม่นั่นเนื้อหาภาคนรกที่แสดงให้เห็นถึงความทุกข์ทรมาน โทษของสัตว์นรกที่ได้รับ
 และสภาพอันน่ากลัวของนรก ดังนั้นจึงกล่าวถึงคำพูดของสัตว์นรกซึ่งสนทนากับพระมาลัยโดย
 สรุปเฉพาะใจความสำคัญ คือ สัตว์นรกฝากความไปถึงญาติพี่น้องบนโลกมนุษย์ให้ทำบุญกวาด
 น้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ ความว่า

...สัตว์นรกทั้งหลาย ได้ทัศนากการเห็น พระมหาเถรมาลัย ก็ชวนกันร้องให้

วิงวอนถวายนมนัสการ กราบกรานอัญชลี นบนิ้วเหนือเกล้า แล้วทูลถามว่า อาคจุณ

พระผู้เป็นเจ้ามาแต่ไหน พระอรหันต์มาลย์ท่านบอกไปว่า เรามาแต่มนุษยโลก มาเพื่อจะดับความทุกข์โศก ของสัตว์นรกให้สูญหาย ดีแล้วเจ้าพระคุณชอบใจ ไตใหญ่เหลือประมาณ เจ้าพระคุณโปรดด้วย ช่วยนำข่าวสารกระหม่อมฉัน ไปบอกแก่บิดามารดาญาติกาโลहितมิตรสหาย ขึ้นชื่อว่าการที่เป็นบาปหยาบคาย อย่างมุ่งหมายกระทำเลย กระหม่อมฉันได้มาเสวยซึ่งความทุกข์เวทนาแสนสาหัส มีแต่ความทุกข์โทมนัสคัดค้านแสนทวี ให้เขาชักชวนกันประพุดแต่ความดี หมั่นรักษาศีลบริจาคทาน...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๑ - ๑๘๒)

๒.๔ การแทรกเรื่องเล่า^๑ จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร พบว่า มีการแทรกเรื่องเล่าอยู่มากโดยเฉพาะในภาคโลกมนุษย์และภาคสวรรค์ กล่าวคือ ในภาคโลกมนุษย์มีการแทรกเรื่องเล่าอยู่ ๓ เรื่องได้แก่ เรื่องผลบุญของนายบุญ นายจุลกษฏก และนายมาลาการ โดยมีพระมาลัยเป็นผู้เล่าให้กระทาชายฟัง ส่วนในภาคสวรรค์ตอนพระมาลัยพบกับพระอินทร์ มีการแทรกเรื่องเล่าอยู่ ๕ เรื่องได้แก่ เรื่องของอสูร (เวปจิตตาสูร) เรื่องของช้างเอราวัณ เรื่องอดีตชาติของนางสุชาดา เรื่องอดีตชาติของเทพบุตรเทพธิดารวม ๑๒ องค์ และอดีตชาติของนางฟ้าบริวาร โดยมีพระอินทร์เป็นผู้เล่าให้พระมาลัยฟัง ส่วนตอนพระมาลัยพบกับพระศรีอารียมีการแทรกเรื่องเล่าอยู่ ๕ เรื่องได้แก่ เรื่องผลกรรมของนันทมานพ ลูกศิษย์พระมหากัสสปะ พ่อครวณกก และลูกเศรษฐี โดยพระศรีอารียเป็นผู้เล่าให้พระมาลัยฟัง

ตัวอย่างที่ ๑ เรื่องเล่าเกี่ยวกับผลบุญของนายมาลาการ

...ยังจุลกษฏกเป็นคนจนเข็ญใจ สองคนผัวเมียมีผ้าห่มผืนเดียวผลัดกันห่ม วันหนึ่งจุลกษฏกไปฟังธรรมเทศนา มีศรัทธาบังเกิด ก็เปลื้องผ้าห่มออกบูชาธรรม เทพดาภิธรกันให้อั่งข้อมงศาการ สรรเสริญจุลกษฏก มีผ้าห่มอยู่ผืนเดียว เปลื้องออกบูชาธรรมได้ เหตุนี้ก็ทราบไปถึงพระโสดาพระเจ้าปเสนทิโกศล ใ้ให้คนไปหาตัว จุลกษฏกเข้ามาสู่ที่เฝ้า พระองค์ก็พระราชทานเงินทองเข้าของเสื้อผ้า เเคหาเหยาเรือนมากมายเหลือประมาณ อยู่สุขสำราญบานใจกราบเท้านิเวศน์ เรียกกรรมบูชาให้ผลใน ทุญฐธรรมเวทนี...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๖)

^๑ การแทรกเรื่องเล่าในที่นี้หมายถึง การแทรกเรื่องเล่าที่ตัวละครเอก (พระมาลัย พระยายมราช กระทาชาย พระอินทร์ พระศรีอารีย) เป็นผู้เล่าเรื่องของผู้อื่นให้ตัวละครเอกอีกตัวหนึ่งฟัง

ตัวอย่างที่ ๒ เรื่องเล่าเกี่ยวกับอดีตชาติของนางสุชาดา

...เมื่อคราวครั้งโยมยังสร้างกุศล เป็นคนอยู่ในเมืองมนุษย์นั้น นางสุชาดาได้เป็นคู่กันมากับโยมหลายชาติ มาภายหลังนางมีความประมาทพลาดพลั้งไป ครั้นตายจากเมืองคน ก็ไปเกิดเป็นนางนกยาง ครั้นตายจากนางนกยาง ก็ไปเกิดเป็นลูกสาวช่างหม้อ ครั้นตายจากลูกสาวช่างหม้อ ก็ไปเกิดเป็นลูกสาวอสุร กุศลก็อดหนุนคำจุนได้ขึ้นมาเป็นอัครชายาของโยม...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๓)

ตัวอย่างที่ ๓ เรื่องเล่าเกี่ยวกับผลกรรมของพ่อครัว

...เมื่อคราวครั้งศาสนา พระปัสสสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นนั้นพระราชกุมารเจ้า ๓ พระองค์ ถวายทานแก่พระเจ้าพระสงฆ์ ๓ เดือนจึงสั่งให้เสมียนายคลังเบิกเงินออกมาจ่ายเข้าของทำบุญ พวกทำงานการแลพ่อครัว ช่างขายหญิงทั้งหลายสำหรับใช้งานการของพระราชกุมาร ท่านให้ทำถวายพระเจ้าพระสงฆ์ พระยังไม่ฉัน มันก็ชวนกันกินเสียก่อน ของอะไรที่ต็มันก็เลือกกินเสีย เป็นคนกินของสงฆ์ ครั้นตายก็ไปตกนรก เสวยทุกขเวทนา อดอยากเข้าน้ำอยู่ถึง ๙๑ กับ อิมสมิ ภัททุกบุเป ครั้นมาถึงภัทรกับ อันนี้ก็ได้มาบังเกิดเป็นเปรต ตั้งแต่ศาสนาพระกุกสันธมา จนถึงศาสนาพระสมณโคตมบรมครูเจ้า เมื่อพระเจ้าพิมพิสารถวายทาน อุทิศส่วนกุศลผลบุญไปให้เปรตทั้งหลายนั้น ๆ ได้รับส่วนบุญจึงได้พ้นจากความทุกข์ นี่แลผู้เป็นเจ้า...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๔)

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า วรรณกรรมเรื่อง มัลลยสูตร ใช้วิธีแทรกเรื่องเล่าเพื่อประกอบการดำเนินเรื่องอยู่มาก ซึ่งช่วยให้เนื้อหาของเรื่องมีเหตุการณ์ในการดำเนินเรื่องมากขึ้น และการแทรกเรื่องเล่ายังเป็นเหมือนการยกตัวอย่างขึ้นมาอธิบายประกอบ ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเรื่อง มัลลยสูตร มีความกระจำแจ้งในสาระเกี่ยวกับเรื่องบุญกรรมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้เนื้อหาของเรื่องมัลลยสูตร น่าสนใจ เป็นเอกลักษณ์ และแปลกไปจากวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยฉบับอื่น ๆ

๓. การปิดเรื่อง ด้วยเหตุที่วรรณกรรมเรื่อง มัลลยสูตร ใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องแบบ ปุจฉาวิสัชนาเป็นสำคัญ โดยมีการแยกสำนวนพูดของตัวละครออกเป็น ๕ ผูก ลักษณะการปิดเรื่องที่พบจึงมีอยู่ ๒ แบบด้วยกัน คือ การปิดเรื่องตอนจบผูก และการปิดเรื่องตอนจบเรื่อง ดังรายละเอียดต่อไป

๓.๑ การปิดเรื่องตอนจบผูก การปิดเรื่องตอนจบผูกในเรื่องมัลลยสูตร มี ๒ ลักษณะคือ การปิดเรื่องด้วยการบอกอากัปกิริยาของตัวละครและการปิดเรื่องด้วยบทสนทนา

๓.๑.๑ การปิดเรื่องด้วยการบอกอากัปกิริยาของตัวละคร คือ เมื่อเหตุการณ์ดำเนินจนจบ ผู้ประพันธ์จะกล่าวความบรรยายเพื่อบอกอากัปกิริยาของตัวละครต่าง ๆ ที่ปรากฏในผูกนั้น ๆ ก่อนที่จะกลับไปยังสถานที่อยู่แห่งตน ซึ่งการปิดเรื่องในลักษณะนี้พบในตอนจบเรื่องของผูกที่ ๑ จำนวนพูดของพระมัลลย, ตอนจบเรื่องของผูกที่ ๓ จำนวนพูดของกระหาชาย, ตอนจบเรื่องของผูกที่ ๔ จำนวนพูดของพระอินทร์ และตอนจบเรื่องของผูกที่ ๕ จำนวนพูดของพระศรีอาริย์ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑ ผูกที่ ๓ เมื่อกระหาชายฟังพระมัลลยแสดงธรรมเทศนาจบแล้วก็เดินทางกลับบ้านของตน ดังความว่า

...บุรุษผู้นั้นก็ได้เข้าไปตามมรรคา กลับเข้าไปสู่เคหาเห้ำเรือน ของอาตมาก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๙)

ตัวอย่างที่ ๒ ผูกที่ ๔ ขณะพระอินทร์กล่าวถึงบุญแห่งพระศรีอาริย์อยู่นั้น เมื่อท่านเห็นพระศรีอาริย์เสด็จลงมา จึงลาพระมัลลยกลับวิมาน และเข้าไปนมัสการพระเจดีย์อีกครั้งก่อนกลับ ดังความว่า

...สุโก เทวราชา ปางนั้นท้าวศักรินทร์เทวราช เมื่อพระเมตไตรยเสด็จลินลนศ กลับเข้าไปในวิมาน พระองค์ก็ถวายนมัสการอามาลาพระอรหันต์มัลลย พานางเทพอัปสรเข้าไปถวายนมัสการพระเจดีย์ฐาน แล้วก็กระทำปทักษิณาสรรพโดยเคารพ แล้วพระองค์ก็เสด็จกลับไปสู่ทิพพิมานของพระองค์ รับทานวิสัยนามาพอลงศรัทธาท่านทวยกทายิกา ก็สมควรจวนเวลายุติด้วยคำอัมรินทร์าแต่เพียงนี้ เอิ๋ว ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๓)

ตัวอย่างที่ ๓ ผูกที่ ๕ เมื่อพระศรีอาริย์เล่าให้พระมัลลยฟังเกี่ยวกับสภาพบ้านเมืองในศาสนายุคพระศรีอาริย์จบแล้ว ก็กำชับให้พระมัลลยนำถ้อยคำของท่านไปบอกเล่าให้แก่ชาวชมพูทวีปฟัง จากนั้นจึงนมัสการพระเจดีย์ แล้วกระทำปทักษิณ ๓ รอบ และเหาะลอยกลับไปยังสวรค์ชั้นดุสิต ดังความว่า

...โพธิสัตว์โต สมเด็จพระศรีอาริยมตไตรยหน่อบรมโพธิสัตว์ เมื่อสั่งพระ
อรหันต์มาลัยเสร็จสรรพ พระองค์ก็ถวายค่านับนมัสการลา พานางเทพอัปสรสาวศรี
สวยสะอาด ถวายอภิวาทวันทนา พระจุฬามณีเจดีย์ฐาน ถวายนมัสการแล้วก็กระทำ
ประทักษิณา ลั่นสามรอบบนบอบโดยสังเคารพ แล้วพระองค์ก็เหาะเลื่อนลอยไปใน
อากาศ ดาดาศไปด้วยนางสาวสวรรค์ แวดล้อมมอเนกอนันต์เป็นยศบริวาร เปรียบปาน
ดังดวงดาวนักษัตรฤกษ์ อันแวดล้อมด้วยพระจันทร์ พระบรมโพธิสัตว์ก็ผายผันกลับหลัง
ยังดุสิตเทวสถาน อันเป็นทิพพิมานของพระองค์ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

(มาลัยสูตร ดุติภาคผนวก หน้า ๒๓๒)

ตัวอย่างที่ ๔ ผูกที่ ๑ หลังจากพระศรีอาริย์กลับแล้ว พระมาลัยก็กระทำประทักษิณา
นมัสการพระเจดีย์ และกลับลงมายังมนุษย์โลก ดังความว่า

...เถโร โพธิสัตว์ ตีสุวา ฝ่ายพระอรหันต์มาลัย ได้ทัศนากาเห็น
พระศรีอาริย์ พาบบริวารเสด็จกลับขึ้นไปสู่ดุสิตพิภพที่อยู่ของพระองค์ พระผู้เป็นเจ้าของ
มาลัยก็ลุกจากอาสนะ คมนาลีลาศเข้าไป ถวายนมัสการ กระทำประทักษิณาพระเจดีย์
๓ รอบ พระผู้เป็นเจ้าของมาลัยก็ขึ้นบนบอบนมัสการลา กลับลงมาสู่ชมพูทวีป...

(มาลัยสูตร ดุติภาคผนวก หน้า ๒๐๑)

๓.๑.๒ การปิดเรื่องด้วยบทสนทนา พบเฉพาะในตอนจบเรื่องของผูกที่ ๒
คือ เมื่อสิ้นสุดการสนทนาระหว่างพระมาลัยกับพระยายม พระมาลัยจึงลาพระยายมกลับไปยัง
ชมพูทวีป (ข้อความปรากฏในผูกที่ ๑ ซึ่งเป็นสำนวนพูดของพระมาลัย) ส่วนพระยายมได้กล่าว
นิมนต์ให้พระมาลัยเสด็จกลับชมพูทวีป ถวายของเพื่อทำบุญ และกล่าวนิมนต์ให้พระมาลัยเสด็จ
ลงมาเยี่ยมมนรภอย ๆ (ข้อความปรากฏในผูกที่ ๒ ซึ่งเป็นสำนวนพูดของพระยายม) เมื่อพระยายม
กล่าวความจบแล้ว เรื่องก็จบลงทันที โดยไม่มีการกล่าวบรรยายอิริยาบถของพระยายมเหมือนกับ
ผูกอื่น ๆ ดังความว่า

...บพิตร พระราชสมภารชี้แจงแสดงเหตุแห่งกุศล ผลทานที่ทำไว้ในชาติก่อน
ติดตามมาอวยพรเกื้อกูล อุดหนุนให้ได้มาเป็นพระยายม สมความปรารถนา รูปจะ
ถวายพระพรลามหาบพิตรกลับขึ้นไปสู่ชมพูทวีป ฯ ๒/๒๑...

(มาลัยสูตร ดุติภาคผนวก หน้า ๑๘๓)

...๒/๒๑ นิมนต์เกิดเจ้าพระคุณอรหันต์มาลัย ผู้ทรมานกายบูกบัน ทรมาน
กายลงมาถึงนี้ โยมชอบใจ โยมถวายกล้วยตานี ของดีเอาไปกินทางข้างสักหน่อย
นิมนต์มาหาโยมให้บ่อย ๆ โยมจะพลอยทำบุญ จะได้เป็นทุนไปเบี่ยงหน้า นิมนต์
พระผู้เป็นเจ้า ไปตามอัชฌาสัย ของพระผู้เป็นเจ้าเทอญ ฯ

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๖)

๓.๒ การปิดเรื่องตอนจบเรื่อง การปิดเรื่องในลักษณะนี้ เมื่อเรื่องราวต่าง ๆ
ดำเนินมาจนกระทั่งจบเหตุการณ์ จึงบรรยายความเพื่อบอกเหตุการณ์ว่า พระมาลัยนำถ้อยคำ
ของพระศรีอารีย์ไปปาวประกาศให้ชาวชมพูทวีปทราบ และกล่าวถึงพระจริยวัตรของพระมาลัยว่า
ท่านเที่ยวโปรดสัตว์จนกระทั่งบรรลุพระอรหันต์และปรินิพพาน ดังความว่า

...เต มนุสสา ฝ่ายว่ามนุษย์ทั้งหลายได้ฟังพระมาลัย นำเอาถ้อยคำ
พระอินทร์ พระศรีอารีย์มาบอกเล่า ชาวมนุษย์ทั้งปวงก็มีจิตเกษมศานต์โสมนัส
ปรารถนาจะให้ได้ไปบังเกิดในสวรรค์ ยอยากจะให้ทันศาสนาพระศรีอารีย์ ก็อุตสาหิ
รักษาศีลบำเพ็ญทาน สดับธรรมให้รำไปอย่าทอดอ้อย หมั่นทำบุญให้บ่อย ๆ อย่าบิด
เบือนเชือนเชา อุตสาหิประพฤติตนตามกระแสพระสัทธรรม ก็จะได้ดำเนินไปสู่สวรรค์
เสวยทิพสมบัติพิสดาน พิมานทองเรืองรองสุกใส เกษมสำราญใจ ... พระผู้เป็นเจ้าก็
ล่องลู่เข้าสู่พระปรินิพพาน สิ้นชาติกัณดาร ฆวากัณดาร มรณะกัณดาร เป็นอวสานที่สุด
ชาตินิราชภัย อาตมภาพรับทานวิสัยนามาในพระมาลัยสูตร ก็สมมุติว่าจบแต่เพียงนี้
เอาจู ก็มี ฯ

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๑)

จากตัวอย่างเห็นได้ว่า ในตอนจบมีการนำเอาคำกล่าวของพระศรีอารีย์มากล่าวซ้ำอีก
ครั้งเพื่อเป็นกุศโลบายในการชี้แนะและชักชวนให้ผู้ที่มาฟังเทศน์หมั่นทำบุญ รักษาศีล ฟังธรรม
(รวมไปถึงการฟังเทศน์มหาชาติด้วย) โดยนำความปรารถนาของชาวพุทธคือ การได้ไปเสวย
ทิพสมบัติในสวรรค์และการได้เกิดทันศาสนาพระศรีอารีย์เมตไตรยซึ่งเป็นสังคมในอุดมคติของ
พุทธศาสนิกชนชาวไทยมาเป็นสิ่งชักจูงจิตใจ เพื่อกระตุ้นให้ทุกคนทำความดี

จากในเรื่อง มาลัยสูตร

วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร ปรากฏจาก สถานที่ และสิ่งแวดล้อมที่ตัวละครใช้ดำเนินเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องทั้งหมด ๓ สถานที่ ได้แก่ นรก โลกมนุษย์ และสวรรค์ ดังจะกล่าวรายละเอียดต่อไป

๑. นรก เป็นสถานที่แรกที่ใช้ในการดำเนินเหตุการณ์ของเรื่องในตอนพระมาลัยเสด็จโปรดสัตว์นรก สภาพและรูปลักษณะสัณฐานของนรกนั้น สามารถจินตนาการได้จากบทสนทนาของตัวละครระหว่างพระมาลัยและพระยายม ดังความว่า

...บพิตรเป็นใหญ่ในยมโลก นรกมีมากน้อยเท่าใดมหาบพิตร ฯ ๒/๑๑

มีสัณฐานเท่ากันหมดทั้ง ๔๕๖ ชุมหรือบพิตร ฯ ๒/๑๒

นรกใหญ่ ๘ ชุมมีสัณฐานกว้างยาวเท่าไรบพิตร ฯ ๒/๑๓ ...

(มาลัยสูตร ดุติภาคผนวก หน้า ๑๘๓)

...๒/๑๑ ภาณุเต ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า นรกมีกำหนดนับได้ ๔๕๖ ชุม ผู้เป็นเจ้า ฯ

๒/๑๒ ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า นรกมีสัณฐานกว้างยาวไม่เท่ากัน แต่นรกใหญ่ ๘

ชุมนั้น มีสัณฐานกว้างยาวทั้ง ๘ ชุมนั้นเท่ากัน ผู้เป็นเจ้า ฯ

๒/๑๓ ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า นรกใหญ่ ๘ ชุมยาว ๑๐๐ โยชน์ กว้าง ๑๐๐

โยชน์ ลึกก็ ๑๐๐ โยชน์ กำแพงเหล็กหนา ๙ โยชน์ พื้นเหล็กผาเหล็กหนา ๙ โยชน์

มีสัณฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีพระยายมล้อมรักษาอยู่ทั้ง ๔ มุม มีอุสุทธรกอยู่มุมละ

๔ ชุม ทั้ง ๔ มุม ถัดอุสุทธรกออกมา มียมโลกล้อมอยู่มุมละ ๑๐ ชุม ๑๐ ชุม

ล้อมเหมือนกันหมดทั้ง ๘ ชุม พระผู้เป็นเจ้า ฯ...

(มาลัยสูตร ดุติภาคผนวก หน้า ๒๐๔-๒๐๕)

จากข้อความข้างต้นสามารถจินตนาการเห็นถึงภาพของดินแดนนรกที่มีอาณาเขตกว้างขวางและยิ่งใหญ่มาก คือ มีทั้งหมด ๔๕๖ ชุม แม้ในบรรดานรกทั้งหมดมีนรกใหญ่เพียง ๘ ชุมเท่านั้น แต่นรกใหญ่ทั้ง ๘ ชุมนี้ก็มีขนาดกว้างถึง ๑๐๐ โยชน์ ยาว ๑๐๐ โยชน์ และลึก ๑๐๐ โยชน์ นอกจากนี้ยังสามารถเห็นว่านรกใหญ่นี้มีระบบคุ่มกันที่แข็งแรงและรัดกุมมาก เพราะมีกำแพงและพื้นที่ทำด้วยเหล็กหนาถึง ๙ โยชน์ โดยมีพระยายมคอยเฝ้ารักษาอยู่ที่มุมทั้ง ๔ ของนรก อีกทั้งยังมีอุสุทธรกอยู่มุมละ ๔ ชุม ถัดออกมาก็มียมโลกล้อมอยู่ถึงมุมละ ๑๐ ชุม

นอกจากสภาพและสัณฐานของนรกกัถแล้ว ยังมีข้อความบางตอนที่กล่าวถึง เครื่องมือทรมานสัตว์นรก ซึ่งทำให้สามารถจินตนาการได้ว่า นรกเป็นสถานที่ที่ใช้ลงโทษและทรมานสัตว์ให้ได้รับความเจ็บปวดอย่างแสนสาหัส เพราะมีเครื่องมือที่นำกลั้วมากมาย ได้แก่ กระทะทองแดง ตันจั่ว ภูเขาไฟ ไม้บรรทัดเหล็ก และเครื่องประหาร เป็นต้น ดังความว่า

ตัวอย่างที่ ๑

...พระผู้เป็นเจ้าก็นิรมิตฝนให้ ดับไฟม้วยมอดหมดไม่มี เปลวอัคคีก็สูญหาย หม้อเหล็กถูกใหญ่ที่ต้มสัตว์ กิ่วบิตแตกแยกยุบเป็นผุยผง หม้อไม้จืดก็โค่นหักพังลงแหลก เป็นธุลี ภูเขาไฟโตใหญ่เท่าศรี ก็โค่นหักกระจัดกระจาย...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๑)

ตัวอย่างที่ ๒

...กาลสูตรมีสายบรรทัดเหล็ก ตีสัตว์ให้แตกออกไป ๔ ชิก ๘ ชิก ๑๖ ชิก ตีหน้าอกแตกตลอดหลัง ตีหลังแตกตลอดอก สังฆาฏนรกแปลว่า มีเครื่องมือประหาร บันรอน ทอนสัตว์ให้ขาดออกไป เป็นท่อนน้อยแลท่อนใหญ่ ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๕)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเห็นได้ว่า ภาพของนรกที่ใช้เป็นฉากในการดำเนินเรื่องแห่งแรก ปรากฏชัดเจนเฉพาะเรื่องสัณฐานของนรกใหญ่ ๘ ชุม ซึ่งได้แก่ สัณฐานนรก กาลสูตร สังฆาฏ ไรรุ มหาไรรุ ตาปน มหาตาปน และอเวจี ส่วนเรื่องสภาพความน่ากลัวของนรกนั้น มีการบรรยายรายละเอียดไม่เด่นชัดนัก แต่อย่างไรก็ตามฉากในนรกกัถยังสามารถสร้างภาพความน่ากลัวให้ผู้อ่านผู้ฟังวรรณกรรมเรื่องมัลลยสูตร ได้เป็นอย่างดี

๒. โลกมนุษย์ โลกมนุษย์ที่ใช้เป็นฉากในการดำเนินเรื่องตอนกระชาขายถวายเป็นดอกบัวให้แก่พระมาลัย คือ ชมพูทวีป* ในตอนนี้ไม่ปรากฏการบรรยายภาพซึ่งเป็นลักษณะเด่นของชมพูทวีปแต่อย่างใด พบเพียงการกล่าวถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติทั่ว ๆ ไป ดังความว่า

* ชมพูทวีปเป็นหนึ่งในมหาทวีปทั้ง ๔ (บุรพทวีป ทวีป อมรโคยานทวีป อุตตรกุรุทวีป และชมพูทวีป) และเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาลตามคติความเชื่อเรื่องจักรวาลที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง สภาพของชมพูทวีปโดยสรุปคือ เป็นทวีปที่มีความยาวถึง ๑๐๐,๐๐๐ โยชน์ มีทวีปเล็กล้อมรอบ ๕๐๐ ทวีป มีเนื้อที่อันเป็นที่อยู่ของมนุษย์ ๓,๐๐๐ โยชน์ เป็นทะเล ๔,๐๐๐ โยชน์ และเป็นป่า (ป่าหิมพานต์) ๓,๐๐๐ โยชน์ ส่วนที่เป็นที่อยู่ของมนุษย์เรานั้นแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ มัชฌิมประเทศและปัจฉิมประเทศ มนุษย์ในชมพูทวีปสูง ๔ ศอก หน้ากลม รวดมนต์เกวียน และมีไม้หัวเป็นไม้ประจำทวีป (พระญาณไทย, ๒๕๑๕, หน้า ๘๐, ๒๗๗ - ๒๗๘)

...เพราะความจนทนลำบาก เทียบบุกป่าพนาหนามด้วยความจน
 ลือดทนทรมาน มีกายอันเศร้าหมอง เทียบเลียบลอดสอดมองหมู่ไม้ในไพรสนธน์
 ได้แล้วก็รวบรัดมัดเข้าให้มันคง หยิบส่งขึ้นใส่ป่า เดินได้เด้ามาตามมรรคาไม่ช้านาน
 นหาปนตฤาย เอกิ์ สว ปตฺวา ก็พอบรรลุถึงสระอันหนึ่งโตใหญ่ น้ำใสสะอาด
 ประกอบไปด้วยดอกประทุมชาติบัวเขียว...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๗)

ภาพของเมืองชมพูทวีปได้ปรากฏชัดเจนมากขึ้นในตอนพระมาลัยเสด็จขึ้นสวรรค์พบ
 พระอินทร์ และพระอินทร์ได้ถามพระมาลัยเกี่ยวกับเรื่องสภาพบ้านเมืองของชมพูทวีป ดังความว่า

...๔/๒๘ ...พระผู้เป็นเจ้าเล่ากับโยมว่ามาแต่เมืองชมพู โยมจะใคร่รู้เรื่องเมือง
 ชมพุนั้นเป็นประการใด ผู้เป็นเจ้า ฯ

๔/๒๙ ไม้อื่นไม่มีหรือ ผู้เป็นเจ้า

๔/๓๐ ทำไม้ไม่เรียกเมืองยฺงทวีปยางทวีปเล่า ผู้เป็นเจ้า ฯ

...

๔/๓๑ สัตว์อาศัยอยู่เต็มทั้ง ๑๐,๐๐๐ โยชน์เจียวหรือ ฯ

๔/๓๒ สัตว์อาศัยอยู่ที่จำพวก ผู้เป็นเจ้า ฯ

๔/๓๓ สัตว์ ๔ จำพวกนั้นสัตว์อะไรบ้าง ฯ ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๓ - ๒๑๔)

...ดูกรบพิตร พระราชสมภารคอยฟังเถิดหนอ ที่เรียกว่าเมืองชมพูทวีปนั้น
 อาศัยมีไม้ห้าประจำทวีป มหาบพิตร ฯ ๔/๒๙

มีถมไป ไม้ยฺงไม้ยางแลสล้างสลอนไป นับไม่ไหวไม่หวาด เกื่อนกลาดไป
 ทั้งแผ่นดินบพิตร ฯ ๔/๓๐

ไม้ยฺงไม้ยาง ไม้โตใหญ่เท่าไม้ห้า มหาบพิตร ฯ ๔/๓๑

...

สัตว์อาศัยอยู่ ๓,๐๐๐ โยชน์ เป็นป้าหิมพานต์ ๓,๐๐๐ โยชน์ เป็นแม่น้ำ
 ๔,๐๐๐ โยชน์ ฯ ๔/๓๒

สัตว์อาศัยอยู่ ๔ จำพวก ฯ ๔/๓๓

สัตว์ห้ามาก สัตว์ไม่มีเท้า สัตว์ ๒ เท้า สัตว์ ๔ เท้า บพิตร ฯ ๔/๓๔ ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๙๐)

จากข้อความข้างต้นเห็นได้ว่า ชมพูทวีปเป็นสถานที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้ นานาชนิด และมีต้นหว่านเป็นต้นไม้ประจำทวีป เนื้อที่อันเป็นที่อยู่ของสัตว์และมนุษย์มีทั้งหมด ๓,๐๐๐ โยชน์ เป็นป่าหิมพานต์ ๓,๐๐๐ โยชน์ และเป็นแม่น้ำ ๔,๐๐๐ โยชน์ สัตว์ที่อาศัยอยู่ในชมพูทวีปก็มีอยู่มากมาย มีทั้งมนุษย์และสัตว์เดรัจฉาน เช่น นก ปลา ฯลฯ มนุษย์ในชมพูทวีปนั้นก็หลากหลายลักษณะคือ มีทั้งที่เป็นคนดีและคนชั่ว

๓. **สวรรณ** เป็นฉากสุดท้ายที่ผู้ประพันธ์ใช้ดำเนินเรื่องตั้งแต่ตอนพระมาลัยเสด็จขึ้น สวรรณเพื่อนำดอกบัวไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณีทำให้พบกับพระอินทร์และพระศรีอารียะ จากสวรรณที่ปรากฏในเรื่องคือ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จากเนื้อหาในเรื่องผู้ประพันธ์กล่าวถึงขนาดและลักษณะของดาวดึงส์สวรรณอย่างสั้น ๆ โดยไม่ได้บรรยายให้เห็นถึงความงดงามของสวรรณ ดังความว่า

...กุศลผลบุญ อุดหนุนให้ตั้งใจปรารถนา เมืองดาวดึงส์กว้างใหญ่ยาวลึก

เท่าไร บพิตร ฯ ๔/๖๘

มีฐานยาวสั้นประการใด มหาบพิตร ฯ ๔/๖๙

มีสัตว์อาศัยอยู่ที่จำพวก มหาบพิตร ฯ ๔/๗๐...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๙๒)

๔/๖๘ ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า ดาวดึงส์กว้าง ๑๐,๐๐๐ โยชน์ ฯ

๔/๖๙ มีฐานยาวไม่ยาวไม่สั้น ๔ เหลี่ยมจัตุรัส ผู้เป็นเจ้า ฯ

๔/๗๐ ในดาวดึงส์ไม่มีสัตว์เดรัจฉานดอก มีแต่เทวบุตรเทวดาสองอย่าง

เท่านั้น ผู้เป็นเจ้า ฯ...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๖)

° สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ตั้งอยู่เหนือเขาสิเนรุราชบรรพต (เขาพระสุเมรุ) สวรรค์ชั้นนี้เป็นที่อยู่ของพระอินทร์ โดยมีเมืองชื่อสุทศน์ กว้างยาวถึงหมื่นโยชน์ มีปราสาทปราสาทแก้วและมีกำแพงแก้วล้อมรอบ อีกทั้งมีประตูเมืองถึงหนึ่งพันประตู เหนือประตูมียอดปราสาทอันประกอบด้วยทองและแก้วเจ็ดประการ เมื่อเปิดประตูทุ่งเทพจะได้ยินเสียงช้างแก้ว ม้าแก้ว และราชรถแก้ว ที่กลางเมืองเป็นไพชยนต์ปราสาทอันเป็นที่สถิตของพระอินทร์ ทิศตะวันออกของเมืองสุทศน์มีส่วนขวัญชื่อ นันทวันอุทยาน ทิศใต้มีอุทยานชื่อ ผุสทวัน ทิศตะวันตกมีอุทยานชื่อ จิตรลดาวัน ทางทิศเหนือมีอุทยานชื่อ สักกวัน ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือมีอุทยานชื่อ มหาพลวันอุทยาน นอกจากนี้ยังมีอุทยานชื่อว่า บุนทริกวัน อยู่ใกล้กับสวนพลวันอุทยาน อุทยานทั้ง ๕ นี้มีขนาดต่าง ๆ กัน มีกำแพงล้อมรอบทั้งสิ้นด้าน มีประสาทยุทธยานอยู่เหนือประตูอุทยานทุกประตู ในสวนบุนทริกวันนี้มีไม้ทองกลางใหญ่ต้นหนึ่งชื่อ ปาริชาติกัลปพฤกษ์ ซึ่งเป็นต้นไม้สารพัดนึก (เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา, ๒๕๔๒, หน้า ๙๔ - ๙๘)

ในขณะที่มีการดำเนินเรื่องตอนพระมาลัยสนทนากับพระอินทร์และพระศรีอารียันั้น ผู้ประพันธ์ใช้ฉากตรงบริเวณลานพระเจดีย์จุฬามณี ซึ่งองค์พระเจดีย์จุฬามณีนี้ พระอินทร์ทรงสร้างขึ้นเพื่อให้เทพบุตรเทพธิดาทั้งหลายมานมัสการโดยที่พระอินทร์นำพระเชี้ยวแก้วเบื้องขวาของพระพุทธเจ้าที่ขโมยมาจากมวยผมของโศภนพราหมณ์มาประดิษฐานไว้ในองค์พระเจดีย์จุฬามณี ดังจะเห็นได้จากตอนที่พระมาลัยสนทนากับพระอินทร์เรื่องการสร้างพระเจดีย์จุฬามณี ความว่า

...มหาบพิตรหยิบเอามาแต่ไหน ฯ ๔/๙๕

โศภนพราหมณ์แกให้หรือเปล่า บพิตร ฯ ๔/๙๖

โศภนพราหมณ์แกมีความรักใคร่ ชอนไว้ในมวยผม บพิตรยังอุตส่าห์ไปงมจางขโมยเอามาได้ เจ็ดใจจริง มหาบพิตร ฯ ๔/๙๗

...

เขาแสวงหามาเองเป็นสิทธิ์กับเขา มหาบพิตรเป็นอหินนาทานแน่ ฯ ๔/๙๘ ...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๙๔ - ๑๙๕)

...๔/๙๕ หยิบเอามาแต่ไหน ในมวยผมโศภนพราหมณ์ ผู้เป็นเจ้าของ ฯ

๔/๙๖ โศภนพราหมณ์แกเอามาแต่ไหน ใครให้แก ไม่ใช่ของแกดอก ผู้เป็นเจ้าของ ฯ

๔/๙๗ พระผู้เป็นเจ้าของ อย่าเพ้อใจไซ้ไซ้โยมเป็นขโมยก่อน พระเชี้ยวแก้ว

โศภนพราหมณ์แกเอามาแต่ไหนใครให้แก ผู้เป็นเจ้าของ ฯ

...

๔/๙๘ นี่แน่ะ ผู้เป็นเจ้าของ โยมรู้ตามเรื่องราว เมื่อสมเด็จพระพุทธองค์เจ้าเทศนาไว้ว่า พระเชี้ยวแก้วเบื้องขวาของพระตถาคต จะขึ้นไปปรากฏอยู่ในดาวดึงส์ พระอินทร์จะเอาผอบทองลงมารองรับ เชิญเสด็จขึ้นไปบรรจุไว้ในพระจุฬามณี โยมรู้เรื่องราวอย่างนี้ โยมจึงได้จรลีลงมา อารธนาขึ้นไป ไม่ต้องบอกผู้ใดให้มันรู้ โยมลูลงไปช่วยได้ ก็รับใหญ่ขึ้นมา ผู้ใดติดใจ จะว่าไรก็ว่ามา ฯ...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๘)

เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา (๒๕๔๒, หน้า ๑๐๐) ได้อธิบายเรื่องพระเจดีย์จุฬามณีไว้ในหนังสือพื้นฐานการอ่านวรรณคดีไทยว่า พระเจดีย์อยู่นอกเทพนครออกไปทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ พระเจดีย์จุฬามณีเป็นเจดีย์อินทนิลมณีประดับไปด้วยทองและแก้วเจ็ดประการ โดยคณนาสูงได้ ๘๐,๐๐๐ วา มีกำแพงทองสี่ด้าน ๆ ละ ๑๖๐,๐๐๐ วา ประดับด้วยธงประภากร ธงชัยกลด และชุมสาย มีเทวดาดีดสีตีเป่าเครื่องดุริยางคดนตรีบำเรอถวายบูชาพระเจดีย์อยู่ทุกเวลา

จากฉากที่ปรากฏในเรื่อง มาลัยสูตรดังกล่าวข้างต้น ผู้ประพันธ์ได้ใช้นรก โลกมนุษย์ และสวรรค์เป็นฉากสำคัญในการดำเนินเรื่อง โดยที่ผู้ประพันธ์ไม่เน้นการกล่าวพรรณนาความให้เห็นสภาพความน่ากลัวของนรก หรือสภาพความสวยงามของโลกมนุษย์และสวรรค์อย่างละเอียด แต่เน้นที่การใช้ฉาก (โดยเฉพาะฉากนรกและสวรรค์) มาสร้างเป็นรูปธรรมเพื่อสื่อให้เห็นถึงนามธรรมคือความชั่วและความดีให้ชัดเจนมากขึ้น

การใช้ถ้อยคำภาษาในเรื่อง มาลัยสูตร

ภาษาเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์มายังผู้อ่านผู้ฟัง ดังนั้นผู้ประพันธ์จึงต้องเลือกใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมกับตัวละครและเหตุการณ์แต่ละตอนในเรื่อง จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร พบว่า ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำภาษาในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีเอกลักษณ์ ดังนี้

๑. การใช้ภาษาปาก คือ การใช้ถ้อยคำภาษาที่พูดกันในชีวิตประจำวัน ซึ่งน่าจะเป็นคำไทยสมัยโบราณที่นิยมใช้พูดกันทั่วไปในสมัยอดีต จึงมีลักษณะเป็นไปตามเสียงพูด และไม่ใช้เป็นภาษาราชการ วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร มีการใช้คำภาษาปากค่อนข้างมาก เช่น

กรง (ปาก) หมายถึง ตรง ดังความว่า

“...เมื่อเวลาตายก็บ้ายหน้ากรงลงไปตกในมหาอวิจินรกใหญ่...”

(มาลัยสูตร ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๕)

กรวด (ปาก) หมายถึง ตรวจ ดังความว่า

“...ท่านมีกฎหมายให้กรวดคนจรไปมาอาศัยด้วยหรือ...”

(มาลัยสูตร ดุที่ภาคผนวก หน้า ๑๔๗)

กรวน (ปาก) หมายถึง ตรวน ดังความว่า

“...เทวทูตคำรบ ๔ คนเขาทุบตีติดชื่อคาไ้กรวน...”

(มาลัยสูตร ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๓)

กระกูด (ปาก) หมายถึง ตระกูด ดังความว่า

“...จะเกิดในกระกูดบุคคลจำพวกใด มหาบพิตร...”

(มาลัยสูตร ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๐)

กระหนี่ (ปาก) หมายถึง กระหนี่ ดังความว่า

“...ไม่โลกหลงกระหนี่ในการบุญ อดความโหดได้ไม่หันหน...”

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๕)

กราบ (ปาก) หมายถึง กราบ ดังความว่า

“...เรายังมิได้ถึงแก่พระนิพพานกราบใด...”

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๔)

จัว (ปาก) หมายถึง จัว ดังความว่า

“...ลักจัวขโมยควาย เอามาซื้อขายเลี้ยงชีวิต...”

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๙๑)

ตะพาน (ปาก) หมายถึง ตะพาน ดังความว่า

“...รักษาศีลสมาทาน ทอดตะพานยกศาลา...”

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๙๘)

ตะพาย (ปาก) หมายถึง ตะพาย ดังความว่า

“...คุณของท่านนี้ ตะพายบาตรเข้า ๆ...”

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๙๙)

พิปริต (ปาก) หมายถึง วิปริต ดังความว่า

“...บางคนมั่งมี บางคนจน พิปริตผิดต่าง ๆ ...”

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๕)

สนัด (ปาก) หมายถึง ถนัด ดังความว่า

“...จงบอกไปซึ่งอย่างไรให้รู้แนสนัดชัดเจนเสียก่อน...”

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๑)

จากตัวอย่างคำภาษาปากข้างต้นเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงเสียงของคำต่าง ๆ เกิดจากการย้ายเสียงพยัญชนะต้นจากเสียงหนึ่งไปเป็นอีกเสียงหนึ่ง คือ เสียง ก เป็น ต, เสียง ง เป็น ว, เสียง ต เป็น ส, เสียง พ เป็น ว, และเสียง ส เป็น ถ คำภาษาปากต่าง ๆ เหล่านี้ยังปรากฏว่ามีการใช้ติดต่อสื่อสารกันอยู่ในปัจจุบัน แต่ไม่ค่อยนิยมพูดกันมากนัก

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้คำภาษาโบราณแทรกอยู่บ้าง ซึ่งในที่นี้ภาษาโบราณ หมายถึง คำที่พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ระบุว่าเป็นคำโบราณ เช่น กระพาย (ใบ) หมายถึง ผู้ชาย ดังคำว่า

“...คำกระพายสนทนากับพระมาลัย ผูก ๓”

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๗)

เข้า (ใบ) หมายถึง ข้าว ดังคำว่า

“...เที่ยวขอเข้าชาวบ้านให้รำไป...”

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๙)

ขเล (ใบ) หมายถึง ทะเล ดังคำว่า

“...เรื่อนั้นก็ติดนิ่งอยู่กลางขเล พวกสำเภาเขาก็เอาลูกเศรษฐีนั้น...”

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๙)

ขวลา (ใบ) หมายถึง ตะเกียง ดังคำว่า

“...บูชาด้วยรูปเทียนขวลาจัดทรง...”

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๙๘)

ออ (ใบ) หมายถึง ท่าน ดังคำว่า

“...ออมหาบพิตรว่า รูปยังไม่เห็นด้วย...”

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๙๙)

อายุสม (ใบ) หมายถึง อายุ ดังคำว่า

“...เมื่อคนทั้งหลายมีใจประมาทเข้าแล้ว อายุสมสัตว์ก็น้อยถอยลงไป...”

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๓๐)

จากคำโบราณที่ยกตัวอย่างมาข้างต้น เป็นคำที่ไม่นำมาใช้พูดติดต่อสื่อสารกันใน ปัจจุบัน เราจะพบคำเหล่านี้ได้ในวรรณกรรมพื้นบ้านและวรรณคดีโบราณเท่านั้น

๒. การใช้คำซ้อน คำซ้อนมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า คำไวพจน์ผสม เป็นคำที่เกิดจากการนำคำที่มีความหมายเหมือนกัน ความหมายใกล้เคียง หรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน หรือความหมายตรงกันข้ามกัน ตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปมาประกอบเข้าด้วยกัน (ศรีจรัส บุญเจือ, ๒๕๔๓, หน้า ๑๕๓) วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร พบการใช้คำซ้อนดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าเข้าไปเที่ยวบิณฑบาตร บทจรลินลาสดำเนินเดินไปตามมรรคา...”

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๔)

บทจร (กลอน) ก. เดินไป

ลินลาส ก. เดิน (พบในวรรณกรรมและวรรณคดีโบราณ)

ดำเนิน ก. เดิน, ไป

เดิน ก. ยกเท้าก้าวไป โดยปริยายหมายความว่า เคลื่อนไปด้วยกำลังต่าง ๆ

จากตัวอย่างจะเห็นว่า การที่ผู้ประพันธ์ใช้คำที่มีความหมายว่า “เดิน” มาซ้อนกันหลาย ๆ คำ ทำให้เกิดความไพเราะทางด้านเสียงของคำ และสามารถสื่อให้เห็นว่าพระมาลัยต้องเดินบิณฑบาตรไปในระยะทางที่ไกลมาก

“...อุปมาเหมือนดอกปทุมชาติที่ผลิแพลมแย้มขึ้นมาใหม่ ๆ...”

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๕)

ผลิ ก. เริ่มงอกปรือออกมา

แพลม ก. แลบออกมา

แย้ม ก. เผย, คลี, บานแต่น้อย ๆ, เผยออกแต่น้อย ๆ

หากพิจารณาถึงความหมายของคำว่า ผลิ แพลม และแย้ม จะเห็นว่าผู้ประพันธ์เลือกใช้คำที่มีระดับความหมายของคำ ทำให้เห็นภาพการเคลื่อนไหวของดอกบัวแรกแย้ม ว่ากลีบของมันจะค่อย ๆ ปลิอกและค่อย ๆ บานทีละน้อย ๆ ตามลำดับ

“...พระอินทร์ข้างปลิ้นปลอกกลอกกลับ ลำทับเอาเราเข้าด้วยให้ได้ความตามวินัย...”

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๕)

ปลิ้นปลอก ก. ใช้อุบายล่อลวงเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ตน

กลอกกลับ ว. ไม่อยู่กับร่องกับรอย, พลิกแพลง

ตอนที่ยกตัวอย่างมานี้เป็นตอนที่พระมาลัยกำลังปะทะคารมให้พระอินทร์จมนม แต่พระอินทร์ก็สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้ ฉะนั้นการใช้คำว่า ปลิ้นปลอก ซ้อนกับคำว่า กลอกกลับ ทำให้สามารถสื่อถึงน้ำเสียงของพระมาลัยที่กำลังพูดเสียดสีพระอินทร์อยู่

“...บางคนกระทำโจรกรรมปล้นสะดมหม่นเหง่ลอบลักหยิบเอาเข้าของมา...”

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๗)

โจรกรรม น. การลัก, การขโมย, การปล้น

ปล้น ก. ใช้กำลังลอบมาหักโหมแย่งชิงเอาโดยไม่รู้ตัว

สะดม ก. ขโมยโดยวางยาให้หลับ, ใช้เข้าคู่กับปล้น เป็นปล้นสะดม

ข่มเหง ก. ใช้กำลังรังแกแก่งทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่น

ลอบลัก ลอบ ก. หลบไม่ให้ใครรู้, ลัก ก. ลอบทำในสิ่งที่ตนไม่มีสิทธิ์

จากคำว่า โจรกรรม, ปล้น, สะดม, ข่มเหง และลอบลัก เป็นการใช้คำที่มีความหมายไปในทางเดียวกันมาซ้อนกัน ซึ่งก่อให้เกิดภาพของการกระทำที่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นเป็นอย่างมาก

“...เราตั้งใจคอยฟังพระคาถาพันมานานแล้วก็ได้ฟัง หาผู้จะแสดงมิได้ ตัวเราก็ก่
เฒ่าชราแล้ว จะอยู่ไปได้สักเท่าถึงไหน...”

(มัลลยสูตร ดุติภาคผนวก หน้า ๑๙๘)

แก่ ว. มีอายุมาก

เฒ่า ว. แก่, มีอายุมาก

ชรา ว. แก่ด้วยอายุ, ชำรุดทรุดโทรม

จากตัวอย่างเป็นการใช้คำซ้อนเพื่อสื่อให้เห็นถึงของอารมณ์ของผู้พูดที่กำลังหมดความหวังที่จะได้ฟังเทศน์มหาชาติ เนื่องจากอุปสรรคทางด้านอายุ

“...ชาวมนุษย์ทั้งปวงก็มีจิตเกษมศานต์ใสมันต์ ปรรณนาจะให้ได้ไปบังเกิดในสวรรค์...”

(มัลลยสูตร ดุติภาคผนวก หน้า ๒๐๑)

เกษมศานต์ ว. ไปรงอารมณ์, ขึ้นชมยินดี

ใสมันต์ น. ความสุขใจ, ความปลาบปลื้ม, ความเบิกบาน

การใช้คำว่า เกשמศานต์ มาซ้อนกับคำว่า ใสมันต์ สามารถแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ของความดีใจ สุขใจอย่างสูงสุด ในการที่จะได้ไปเกิดในสวรรค์

“...ยังมีบุรุษชายพระนายหนึ่งนั่น ทลิตุถก ตกเข็ญใจร้ายทรพย์ อาภัพขัดสนจน เหลือใจ...”

(มัลลยสูตร ดุติภาคผนวก หน้า ๒๐๗)

เข็ญใจ ว. ยาก, ยากจน

ร้ายทรพย์ คือ ไร้ทรพย์ ว. จน

อาภัพ ว. ปราศจากโชค, เคราะห์ร้าย, วาสนาน้อย, ตกอับ

ขัดสน ว. ฝืดเคือง, อัดคัด, ขาดแคลน, ลำบาก

จน ว. อัดคัด, ขาดแคลน, ฝืดเคือง, มีไม่สู้จะพอกินพอใช้

จากตัวอย่าง การที่ผู้ประพันธ์นำคำที่มีความหมายเหมือนกันมาซ้อนกันเช่นนี้ ช่วยสื่อให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของกระเทยชายว่า เขาเป็นคนยากจนมาก ๆ อีกทั้งยังช่วยก่อให้เกิดความรู้สึกสงสารและเวทนากับชีวิตของกระเทยชายได้เป็นอย่างดี

“...คนครั้งนั้นไม่มีคนหนุนวักตาบอด ง่อยเปลี้ยเสียขา ไบ้บ้าเสียจริตผิดประหลาด
โรคพยาธิอาพาธไข้เจ็บทั้งหลายไม่มีเลย...”

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๓๑)

ง่อย ว. อาการที่แขน หรือขาพิการ เคลื่อนไหวไม่ได้อย่างปกติ

เปลี้ย ว. ขาดกำลังที่จะเคลื่อนไหวได้ตามปกติ

เสียขา เสีย ก. เสื่อมคุณภาพ, ขา น. อวัยวะตั้งแต่ตะโพกถึงข้อเท้าสำหรับยันกายและเดิน

ไบ้ ว. ไม่สามารถจะพูดเป็นถ้อยคำที่คนทั่ว ๆ ไปเข้าใจได้

บ้า ว. เสียสติ, วิกลจริต, สติสิ้นเพื่อน

โรค (กลอน) น. โรค

พยาธิ น. ความเจ็บไข้

อาพาธ ก. เจ็บป่วย (ใช้กับภิกษุสามเณร)

ไข้ น. อาการของโรค ทำให้ตัวร้อน

เจ็บ ก. ป่วยไข้

จากตัวอย่างเป็นการนำคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาซ้อนกันถึง ๑๐ คำ เพื่อสื่อให้เห็นถึงความไม่สมบูรณ์และความผิดปกติของร่างกาย

ตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดข้างต้นเห็นได้ว่า การใช้คำซ้อนที่พบในเรื่องมัลลยสูตร ฉบับล้านนาเทศน์ปุจฉาวิสัชนา เป็นการนำคำที่มีความหมายใกล้เคียง และเป็นไปในทางเดียวกันมาใช้ซ้อนกันหลาย ๆ คำ ทำให้เห็นภาพของการกระทำ และลักษณะของบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ได้ชัดเจน จึงสามารถสื่ออารมณ์ความรู้สึกให้กับผู้อ่านผู้ฟังวรรณกรรมเรื่องมัลลยสูตรได้เป็นอย่างดี

๓. การใช้ภาษาที่สื่อน้ำเสียงของตัวละคร เนื่องจากวรรณกรรมเรื่องมัลลยสูตร แต่งเป็นลักษณะปุจฉาวิสัชนา (การถามการตอบ) จึงมีการใช้ภาษาที่สื่อให้เห็นถึงน้ำเสียงของตัวละครขณะที่สนทนาได้ตอบกัน ดังเช่นตอนที่พระอินทร์พบกับพระมาลัยในครั้งแรกนั้น พระอินทร์ไม่ทราบว่าเป็นพระอรหันต์ที่บำเพ็ญบุญและมีอิทธิฤทธิ์มาก จึงเริ่มบทสนทนาด้วยการประลองฝีปากโดยใช้น้ำเสียงแบบประชดประชัน ดังความว่า

...๔/๒ ภาณุเต ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า มีเหตุการณ์สถานใด จึงเลือกไล่ไกลขึ้น
มาถึงนี้ ต้องคดีมีเหตุเขาว่าอย่างไร ลักขวัชโมยควายหรือทำร้ายแก่เจ้าเรือน จึงได้
เขาเชื่อนเลือนหลักหนีขึ้นมา หรือเขาบัพพาชนียกรรม ทำให้ผิดกิจพระวินัย เขาขับหนี
ดีไล่ ผลักไล่เสียให้พ้น จึงได้จรดลดันดันขึ้นมาถึงนี้ จะเป็นอย่างนี้ดอกกระมัง
พระผู้เป็นเจ้า ฯ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๐)

...จะ ฯ พระอินทร์องค์นี้ ดูเป็นที่ดูร้ายใจสำคัญ ไม่รู้จักองค์พระอรหันต์
นรานั้นเป็นที่อยู่ ดูองอาจร้ายกาจเก่ง ไม่เกรงใจผู้ใดบ้าง วันนี้คงได้จ้าง วางกับเขาเป็น
แน่ แก่อย่างวู่วาม รูปขึ้นมามีตามขโมย คนขโมยพระเขี้ยวแก้ว ขวยได้แล้วก็ลืมา
เชิญท่านมหาบพิตร ช่วยเป็นธุระจับร้อนนายนอนใจ ช่วยกันจับตัวมันให้จงได้ ผูกคอ
กระซากลากลงไป อย่ามีความปรานีปราศรัย ลากเลยลงไปในเมืองชมพู ได้ดูกันใน
วันนี้หนอ มหาบพิตรหนอ ฯ ๔/๓ ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๗)

จากบทสนทนาข้างต้นเห็นได้ว่า เมื่อพระอินทร์สนทนากับพระมัลลยด้วยน้ำเสียงแข็ง
ประชาดประชันแล้ว พระมัลลยก็ตอบโต้ด้วยการใช้น้ำเสียงที่เสียดสีเหน็บแนมพระอินทร์ โดยบอก
ว่าจะมาจับคนที่ขโมยพระเขี้ยวแก้ว ทั้งที่พระมัลลยก็รู้อยู่แล้วว่าพระอินทร์เป็นผู้นำพระเขี้ยวแก้ว
มาจากมวณของโทณพราหมณ์ ครั้นเมื่อพระอินทร์รู้ว่าพระมัลลยมีนามกรว่าอย่างไร พระอินทร์
ก็พูดด้วยน้ำเสียงเย้ยหยัน ล้อเลียน และท้าทายให้พระมัลลยปะทะคารมกับตน ดังความว่า

...เออถ้ากระนั้น ก็บอกได้เป็นไรไป เมื่อยังเป็นเด็กเล็กน้อย ใสสร้อยชื่อ
มัลลย ครั้นโตใหญ่ ได้บวชเป็นภิกษุ ลุพระอรหันต์ ชื่อก็ยาวสนั่นออกไป ชื่อพระมัลลย
เทวเถร มหาบพิตร ฯ ๔/๗

นี่แน่บพิตร เมื่อรูปยังเป็นเด็กเล็กนั้น ชื่อยังสั้นเต็มที ครั้นโตใหญ่ได้เป็นชื่อ
ชื่ออันนี้ก็ย้อยยานออกไป อย่าสงสัยเลย มหาบพิตร ฯ ๔/๘...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๘)

...๔/๗ เออพระผู้เป็นเจ้า ชื่อยี่ดยาวเป็นท่อนๆ รวากับชีพังพอน ติดขนอยู่บนเขาเจ็ยวหนอ อันน่าหวัรอจริงๆ ผู้เป็นเจ้า ฯ

๔/๘ อ้อ ผู้เป็นเจ้า ถือว่าตัวเป็นพระ อย่าพูดเกะกะโง้งไปไม่ชอบกล โยมจะว่าพูดสัปดนก็ดูไม่สู้ดี เพราะว่าได้บวชเป็นชีเมื่อศากยบุตรพุทธิโนรส ถ้าหาไม่โยมไม่ลดกลดออกพอส่อกันตันให้ถึงที่ คารมไครดีก็จะได้เห็นกันในวันนี้ นิมนต์แก้ไขออกไปให้ดี ๆ โยมยังมีความสงสัยไม่หายเลยผู้เป็นเจ้า ฯ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๑)

จากความตอนนี้เป็นตอนที่พระอินทร์ถามนามกรของพระมาลัย เมื่อพระมาลัยตอบก็ถูกพระอินทร์หัวเราะเยาะหาว่ามีชื่อยาว ครั้นถึงคราวพระมาลัยถามถึงนามกรของพระอินทร์บ้าง พระอินทร์ก็ถูกพระมาลัยประชดประชันว่า สาเหตุที่มีชื่อยาวมากมายนั้นเป็นเพราะเปลี่ยนชื่อเพื่อหนีความผิด และพระอินทร์ก็ได้ตอบพระมาลัยด้วยการเหน็บแนมว่า ตนเป็นคนมั่งมีทรัพย์สมบัติไม่เหมือนกับพระมาลัยที่จะต้องไปบิณฑบาตขอข้าวชาวบ้านมาเป็นอาหาร ดังความว่า

...เห็นจริงแล้วนั่งฟังตั้งใจ รูปจะถามนามกรถวายพระพร มหาบพิตรชื่อไร
เชิญบอกออกไปให้แจ่มก่อน บพิตร ฯ ๔/๑๑

เออทำไมชื่อยาวมากมายหลายชื่อนัก มันเป็นคนชั่วร้ายไม่ดี หนีคุกหนีตะรางวางมาอยู่เมื่อนั้น บอกว่าฉันชื่อนี้ กลับมาอยู่เมื่อนั้น บอกว่าฉันชื่อนั้น ผันแปรแก้ตัว กลัวเขาจะจับได้ รูปกลัวจะปะปนเป็นคนร้าย เขาจับตัวยังไม่ได้ หลบไกลหลีกขึ้นมาอยู่ที่นี่ ดอกกระมัง รูปไม่วางใจเลย มหาบพิตร ฯ ๔/๑๒ ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๙๙)

...๔/๑๑ ภนเต ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ฯ คอยฟังเถิด โยมจะบอกชื่อให้ฟัง
นั่งให้หนึ่งๆ มาโหม บุรินโท สกุโก วาสโร สหสฺสเนตุโต สุขุมปติ เทวานมินุโท นี่แลชื่อ
ของโยม ผู้เป็นเจ้า ฯ

๔/๑๒ พุทโธ พระผู้เป็นเจ้าเอาความลอบลัก นำลักหลังลายมาใส่ให้โยมเล่น
เปล่าๆ เข้าของเงินทองสมบัติ พัสถานน้อยใหญ่ของโยมถมไป ไม่ต้องลักขโมย
ถวาย โยมไม่ต้องตะพายบาตรเข้าๆ ขอข้าวชาวบ้านให้รำคาญใจดอก ผู้เป็นเจ้า ฯ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๑)

จากตัวอย่างทั้งหมดที่กล่าวมาเห็นได้ว่า มีการใช้ภาษาที่สื่อน้ำเสียงและอารมณ์ในลักษณะของการประชดประชันฝังปากกันเช่นนี้ เป็นเพราะมาลัยสูตร เป็นวรรณกรรมที่นำมาใช้เทศน์ปฐชาวิสัยนาตั้งแต่ ๒ ธรรมาสันขึ้นไป จึงต้องมีการใส่น้ำเสียงเพื่อแสดงอารมณ์ของตัวละคร เมื่อนำไปใช้เทศน์จริง พระผู้เทศน์ที่สวมบทบาทเป็นพระมาลัยและพระอินทร์ก็จะมีการประชดประชันฝังปากเพื่อตอบโต้ให้อีกฝ่ายจมมุดในลักษณะดังกล่าว ซึ่งทำให้เกิดความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น และสร้างบรรยากาศที่น่าเบื่อให้กับผู้ฟัง